

Colofon

Auteur

Hilde Kinable, stafmedewerker VAD

Redactie

Ilse Bernaert, stafmedewerker VAD

Marijs Geirnaert, directeur VAD

Johan Rosiers, stafmedewerker VAD

Verantwoordelijke uitgever

F. Matthys, Vanderlindenstraat 15, 1030 Brussel

wettelijk depotnummer: D/2009/6030/6

© 2009

VERENIGING VOOR
ALCOHOL- EN ANDERE
DRUGPROBLEMEN vzw

078-15-10-20 DE DRUGLIJN

VAD, Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen vzw

Vanderlindenstraat 15, 1030 Brussel

T 02 423 03 33 | F 02 423 03 34 | vad@vad.be | www.vad.be

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Voorwoord	7
Inleiding	9
1. Het concept 'een drugbeleid op school'	9
2. De VAD-leerlingenbevraging	10
2.1. Doelstellingen van de VAD-leerlingenbevraging	10
2.2. Een drugbeleid gestoeld op cijfers	11
Enkele cijfers	11
De leerlingenbevraging in de praktijk	12
1. Doelgroep	12
2. Methodiek	12
3. Instrument	13
4. Dubbele anonimiteit	13
5. Rapportage	13
Beschrijving van de resultaten van schooljaar 2007-2008	14
1. Populatie	14
2. Verwerking	14
3. Betrouwbaarheid van de gegevens	15
4. Enkele toelichtingen	15
Middelengebruik	17
1. In grote lijnen	17
2. Tabak	18
2.1. Tabak algemeen	18
2.2. Aantal sigaretten per dag	19
2.3. Beginleeftijd	19
3. Alcohol	20
3.1. Alcohol algemeen	20
3.1. Beginleeftijd	21
3.2. Drinkpatronen	22
3.3. De verschillende alcoholische dranken	23
4. Medicatie	25
5. Cannabis	26
5.1. Cannabis algemeen	26
5.1. Beginleeftijd	27

5.2.	Gebruikspatronen.....	28
6.	Andere illegale drugs dan cannabis.....	29
6.1.	Alle leerlingen.....	29
6.2.	Beginleeftijd	30
6.3.	Gebruik op verschillende leeftijden	30
6.4.	Gebruik door jongens en meisjes	30
6.5.	Gebruik in de verschillende onderwijsvormen.....	31
6.6.	Verbanden tussen het gebruik van de verschillende middelen	31
6.6.1.	Verband tussen roken en cannabisgebruik.....	31
6.6.2.	Verband tussen alcohol en cannabis en andere illegale drugs.....	31
6.6.3.	Verband tussen gebruik van cannabis en dat van andere illegale drugs ..	32
6.6.4.	Verband tussen gebruik van verschillende illegale drugs	32
7.	Gokken	32
7.1.	Gokautomaten	32
7.2.	Krasloten	33
	Motieven voor (niet-)gebruik van alcohol en cannabis	34
1.	Alcohol.....	34
1.1.	Motieven om geen alcohol te drinken	34
1.2.	Motieven om wel alcohol te drinken	35
2.	Cannabis.....	37
2.1.	Motieven om geen cannabis te gebruiken	37
2.2.	Motieven om wel cannabis te gebruiken	38
	Negatieve ervaringen als gevolg van middelengebruik.....	40
1.	Negatieve ervaringen als gevolg van alcoholgebruik	40
2.	Negatieve ervaringen als gevolg van illegaledruggebruik	41
	De omgeving van de jongere	42
1.	Vrienden	42
1.1.	Middelengebruik van de vrienden	42
1.2.	Eigen houding tegenover cannabisgebruik van een goede vriend	44
1.3.	Verwachte reactie van beste vrienden op eigen cannabisgebruik	45
1.	De ouders	48
2.	Beschikbaarheid van illegale middelen	48
3.	Vertrouwenspersonen en -instanties in geval van problemen met alcohol of illegale drugs.....	49
	Kennis over & attitudes tegenover drugs	51
1.	Perceptie van de schadelijkheid van tabak, alcohol en cannabis	51

1.1.	Tabak	51
1.2.	Alcohol.....	52
1.3.	Cannabis.....	54
2.	Kennis over de effecten van de verschillende middelen	55
2.1.	Alle leerlingen.....	55
2.2.	Leeftijdsverschillen	55
2.3.	Geslachtsverschillen	56
2.4.	Verschillen tussen de onderwijsvormen	56
3.	Kennis van de wetgeving rond tabak, alcohol, gokken en cannabis	56
4.	Nood aan (meer) informatie	57
	Trends in middelengebruik.....	59
1.	Tabaksgebruik	59
2.	Alcoholgebruik	60
3.	Gebruik van illegale drugs	61
3.1.	Cannabisgebruik	61
3.2.	Gebruik van andere illegale drugs dan cannabis	62
4.	(Vermeende) reacties van de omgeving op cannabisgebruik	63
4.1.	Beste vrienden en ingeschatte reacties op proberen van cannabis	63
4.2.	Beste vrienden en ingeschatte reacties op cannabisgebruik	65
4.3.	Ouders en ingeschatte reacties op cannabisgebruik	66
4.4.	Verschillen in functie van het eigen cannabisgebruik.....	66
4.4.1.	Reacties van beste vrienden op proberen van cannabis.....	66
4.4.2.	Reacties van beste vrienden op cannabisgebruik.....	66
	Bespreking	67
1.	Schets van het middelengebruik.....	67
1.1.	Tabak	67
1.2.	Alcohol.....	68
1.3.	Cannabis.....	69
1.4.	Andere illegale drugs dan cannabis.....	70
1.5.	Cannabis en andere illegale drugs	71
2.	Risicofactoren in verband met middelengebruik.....	73
2.1.	Beginleeftijd	74
2.2.	Gebruikspatronen.....	75
2.2.1.	Tabak	75
2.2.2.	Alcohol	75
2.2.3.	Cannabis.....	76

2.2.4.	Andere illegale drugs	76
2.3.	Middelengebruik door vrienden	76
2.4.	Beschikbaarheid.....	77
2.4.1.	Subjectieve beschikbaarheid.....	77
2.4.2.	Objectieve beschikbaarheid	78
2.4.2.1.	Wetgeving tabak	78
2.4.2.2.	Wetgeving alcohol.....	78
2.4.2.3.	Cannabismetgeving	78
2.4.2.4.	Krasloten	79
2.5.	Motieven voor gebruik	79
2.6.	Negatieve ervaringen als gevolg van middelengebruik	79
2.7.	Linken tussen verschillende middelen	80
2.7.1.	Alcohol - tabak	80
2.7.2.	Tabak – cannabis	81
2.7.3.	Alcohol en cannabis.....	81
2.7.4.	Cannabis – andere illegale drugs.....	81
2.7.5.	Alcohol – tabak en illegale drugs	82
	Besluit	83
	Geciteerde werken.....	84
	Bijlage: gezondheidsdoelstelling tabak, alcohol en drugs	85

Voorwoord

In januari 1999 ging VAD van start met de leerlingenbevraging. Op het einde van elk schooljaar wordt steevast een syntheserapport samengesteld, die de gegevens bundelt van het voorbije schooljaar. Terwijl de rapporten op schoolniveau een instrument voor de scholen zijn om te werken aan het drugbeleid, ligt in het jaarlijks syntheserapport de nadruk op gebruikscijfers en bevat het waardevolle informatie voor preventiewerkers, onderzoekers en het beleid.

De leerlingenbevraging is een succesvol project, gebaseerd op het concept 'een Drugbeleid Op School' (DOS), dat begin jaren '90 door VAD werd uitgewerkt. Om een aantal redenen hebben we de leerlingenbevraging (vragenlijst, rapportage, opvolging) het voorbije jaar grondig herwerkt en geoptimaliseerd:

- de grondige herwerking van het concept DOS, met onder meer een nieuw draaiboek DOS als resultaat;
- de vaststelling dat we doorheen de jaren we een heleboel suggesties en feedback hebben verzameld van preventiewerkers, leerkrachten en schooldirecties;
- het overleg met onderzoekers die werken met schoolenquêtes over het middelengebruik in het Vlaamse secundaire onderwijs, meer bepaald met de onderzoekers van de Europese studies ESPAD (Patrick Lambrecht - VUB) en HBSC (Anne Hublet - UGent).

De leerlingenbevraging kadert in het convenant (2006-2010) die VAD afsloot met de Vlaamse overheid - 'Organiseren van een leerlingenbevraging in secundaire scholen, die peilt naar attitude en gedrag van leerlingen op het gebied van middelengebruik en een evaluatie-instrument biedt voor het drugbeleid van de school' - met als criteria: wetenschappelijk onderbouwd, afgestemd op andere, soortgelijke bevragingen, rapportering op een toegankelijke manier, beleidsrelevantie van de resultaten op schoolniveau en toegankelijkheid van resultaten voor alle betrokken partijen.

De eerste afnamen met de nieuwe vragenlijst vonden plaats in januari 2008. Dit syntheserapport is gebaseerd op de gegevens die werden verzameld in de periode januari - juni 2008.

VAD, september 2009

Inleiding

De jaren waarin jongeren op de schoolbanken vertoeven, is ook een periode waarin zij - direct of indirect (vrienden, familie, media) - ervaring opdoen met alcohol en andere drugs. Het onderwijs bereikt (bijna alle) jongeren in een goed omkaderde context. Naar school gaan maakt een belangrijk deel uit van het leven van de jongere. Bovendien worden scholen geconfronteerd met drugproblemen bij leerlingen. Daarom is de school een belangrijk preventiedomein voor het werken met jongeren.

1. Het concept 'een drugbeleid op school'

In de jaren '90 van de vorige eeuw groeide het vermoeden van stijgend gebruik bij jongeren, gekoppeld aan een grotere zichtbaarheid en meer media-aandacht. Dit resulteerde in een stijgende aandacht voor drugproblemen in het onderwijs. Het accent van het preventiewerk verschoof geleidelijk van het constant inspelen op crisisvragen naar de ondersteuning en begeleiding van een globaal drugbeleid op school.

Met een drugbeleid komt de school niet alleen tegemoet aan haar pedagogische opdracht, maar kan zij ook haar standpunt ten opzichte van drugs en druggebruik duidelijk maken en anticiperen op mogelijke problemen met drugs of druggebruik.

Een drugbeleid steunt op een aantal pijlers:

- 'Regelgeving': De school legt regels en grenzen vast rond drugs en druggebruik en werkt procedures uit wanneer deze regels en grenzen (vermoedelijk) worden overschreden. Regels krijgen echter pas waarde als ze ook opgevolgd worden door het schoolteam. Dit houdt het signaleren van regelovertredend gedrag in en het adequaat reageren volgens de procedures van de school. Het is dan ook noodzakelijk dat de school deze regels en procedures formaliseert en bekend maakt aan alle relevante betrokkenen.
- 'Educatie en structurele maatregelen': De school ontwikkelt een actieplan voor persoons- en omgevingsgerichte preventie naar alle leerlingen. Met dit actieplan werkt de school aan effectieve, continue preventie en maakt zij haar aanbod zichtbaar. Jongeren sensibiliseren, informeren en vaardigheden bijbrengen kan heel direct gebeuren door het geven van lessen rond de drugproblematiek, waarbij de leerkracht zoveel mogelijk aansluit bij de kenmerken, ervaringen en leefwereld van de leerlingen. De school dient echter ook oog te hebben voor structurele maatregelen, onder andere door te werken rond het klas- en schoolklimaat. Een positief leer- en leefklimaat zijn noodzakelijke voorwaarden voor het succes van preventieactiviteiten op school. Een positief schoolklimaat komt ook het totale welbevinden van de leerlingen ten goede. Een belangrijk gegeven, gezien er een sterke samenhang bestaat tussen het welbevinden en het gedrag van de leerlingen. Komt het welzijn in het gedrang, dan is de kans op onder meer druggebruik groter.
- 'Begeleiding': De school werkt een leidraad uit voor de begeleiding van leerlingen met problemen door drugs of druggebruik. Ze schrijft een scenario uit met duidelijke taakomschrijvingen in verband met het signaleren, begeleiden en eventueel doorverwijzen

van leerlingen. Hierin hebben leerkracht(en), leerlingenbegeleiding, het CLB¹ en de externe hulpverlening elk hun eigen rol. De CLB kunnen de schakel vormen tussen de school en de externe hulpverlener.

De pijlers zijn belangrijk en complementair aan elkaar. De ene pijler kan de andere niet vervangen. Het succes van het beleid neemt toe naarmate ze evenwichtig worden uitgewerkt.

Het betrekken van alle partners - directie, leerkrachten, CLB, leerlingen, ouders - vormt een essentieel element van een drugbeleid. Een intensieve interactie en een open communicatie verbeteren de samenwerkingsverbanden tussen de verschillende geledingen van de school en zijn een voorwaarde om tot duurzame veranderingen te komen, zoals het implementeren van een drugbeleid.

2. De VAD-leerlingenbevraging

Sinds januari 1999 organiseert de Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen (VAD), in opdracht van Vlaams minister van Gezondheidsbeleid, een leerlingenbevraging in het secundair onderwijs. De bevraging gebeurt op vraag van de scholen.

Elke deelnemende school krijgt na vier maanden een rapport met een bundeling en bespreking van haar gegevens. Het rapport bevat ook concrete tips voor de school om met het rapport aan de slag te gaan.

2.1. Doelstellingen van de VAD-leerlingenbevraging

Werken aan een drugbeleid op school impliceert het doorvoeren van een verandering in de school. Of het nu gaat over het bijsturen van een bestaand beleid of de prille ontwikkeling van een drugbeleid, het gaat altijd om een complex proces. Wanneer de school een proces van verandering doorvoert, is het een absolute meerwaarde om de beginsituatie en de specifieke noden en behoeften van de school in kaart te brengen. De beginsituatie van de school vastleggen maakt integraal deel uit van het ontwikkelen van een gezondheidsbeleid op school².

De leerlingenbevraging is een instrument waarmee scholen een zicht krijgen op het middelengebruik en de leefwereld van de leerlingen: frequentie en hoeveelheid van gebruik, motieven, houding van vrienden, beschikbaarheid,... De bevraging is opgesteld volgens de pijlers van een drugbeleid (regelgeving, begeleiding, educatie & structurele maatregelen) en biedt de school over elk van deze onderdelen informatie waarmee ze haar beleid kan uitwerken of bijsturen. Ze brengt niet alleen de positieve aspecten van de huidige aanpak van de drugthematiek in kaart, maar ook mogelijke knelpunten en noden.

Verder is de leerlingenbevraging een instrument om de participatie van leerlingen aan het drugbeleid op school te verhogen door de behoeftes en meningen van de leerlingen zichtbaar te maken. Bovendien biedt de bevraging ook een goed fundament voor het creëren van een draagvlak voor het drugbeleid. De resultaten kunnen leiden tot een dialoog met de verschillende partners op school: met het schoolteam (leerkrachten, leerlingenbegeleiders, centrum voor leerlingenbegeleiding), maar zeker ook met de ouders en de leerlingen.

¹ Centra voor Leerlingenbegeleiding

² www.vig.be: de gezonde school

De leerlingenbevraging is geen dwingend instrument: op basis van de resultaten bepaalt de school zélf de prioriteiten en werkpunten, het tempo en de diepgang van de mogelijke veranderingen. Een valkuil is dat het aan de slag gaan met de resultaten soms beperkt blijft tot het willen weten hoe het staat met het gebruik en misbruik bij leerlingen.

Na elk schooljaar stelt VAD een syntheserapport samen dat de gegevens bevat van alle scholen die tijdens deze periode de bevraging organiseerden. Het rapport is gebaseerd op een representatieve steekproef, zodat het elk jaar opnieuw een goed beeld vormt van wat er leeft bij Vlaamse jongeren in het secundair onderwijs. Het bevat niet alleen informatie over middelengebruik, maar verschaft ook gegevens over de motieven van jongeren waarom ze (geen) alcohol en cannabis gebruiken, wat ze weten over drugs en over de wetgeving, hoe ze staan tegenover gebruik, hoe ze zich voelen op school en in de klas, wat ze weten van het schoolreglement, enzovoort.

2.2. Een drugbeleid gestoeld op cijfers

Nadat de school haar rapport heeft gekregen, gaat ze met de resultaten aan de slag: cijfers interpreteren, communiceren met de verschillende partners en prioritaire initiatieven kiezen. VAD voorziet hiervoor bijkomende ondersteuning door vorming te organiseren voor deelnemende scholen.

De vorming - 'Een drugbeleid gestoeld op cijfers. Werken met de leerlingenbevraging' - vertrekt van de eigen rapporten van de scholen en reikt de scholen handvatten aan om de gegevens aan de slag te gaan binnen de eigen schoolcontext. Dit gebeurt op basis van onderlinge uitwisseling (interview), het aanreiken van materiaal en methodieken en het ondersteunen van de concrete praktijkvoorbeelden met een theoretisch kader.

Enkele cijfers

De leerlingenbevraging bevat een schat aan informatie, die we elk jaar opnieuw in een syntheserapport gieten. Voor u ligt het syntheserapport van het schooljaar 2007-2008.

In totaal hebben ondertussen al 669 VSO³-scholen aan de bevraging deelgenomen met in totaal 350.593 leerlingen (Tabel 1). Als we hierbij nog de scholen optellen die aan hun leerlingen deeltijds beroepsonderwijs (DBSO) en leertijd aanbieden, komen we uit op 673 scholen⁴.

Na minimum drie jaar sinds de laatste deelname kan een school opnieuw deelnemen aan de leerlingenbevraging. In totaal hebben 148 scholen al voor een tweede maal deelgenomen (15 scholen hiervan waren BuSO, DBSO of leertijd) en 2 scholen zelfs een derde keer. Van de VSO-scholen die in het schooljaar 2007-2008 participeerden, namen 14 scholen voor de tweede keer en 2 scholen voor de derde keer deel; voor de andere scholen was het de eerste keer.

³ Vernieuwd secundair onderwijs: enkel scholen die ASO, TSO en/of BSO aanbieden.

⁴ Tijdens de eerste jaren van de leerlingenbevraging gebruikten we voor de bevraging van leerlingen uit het BuSO en het DBSO een sterk vereenvoudigde vragenlijst. Deze werd door de leerlingen van het DBSO als te kinderachtig ervaren, zodat we vanaf het schooljaar 2003-2004 deze leerlingen bevragen met de VSO-vragenlijst. Wat betreft het BuSO bleek dat een bevraging als instrument om te werken rond middelengebruik met deze doelgroep niet zo geschikt is. Daarom wordt de VAD-leerlingenbevraging sinds 2006 niet meer aangeboden in het BuSO. Het totale aantal scholen dat hier wordt vermeld omvat ook de BuSO-scholen die in het verleden hebben geparticipeerd.

Tabel 1: Participatie van VSO-scholen sinds 01.01.1999, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

schooljaar	aantal scholen	aantal leerlingen
schooljaar 1998-1999	104	47.657
schooljaar 1999-2000	164	82.375
schooljaar 2000-2001	74	38.992
schooljaar 2001-2002	75	35.310
schooljaar 2002-2003	21	9.115 ⁵
schooljaar 2003-2004	67	38.029
schooljaar 2004-2005	60	35.240
schooljaar 2005-2006	64	38.357
schooljaar 2007-2008	40	25.518
totaal	669	350.593

Tijdens het schooljaar 2006-2007 werden uitzonderlijk geen leerlingen bevroegd, omdat we dat schooljaar hebben gebruikt voor een grondige aanpassing van de vragenlijst, de wijze van verwerking, de rapportage en de vorming⁶. Aan de vragenlijst werden vragen toegevoegd over de kennis en de attitudes en leerlingen over tabak, alcohol en illegale drugs en over de wetgeving en er werden enkele aanpassingen doorgevoerd zodat de resultaten vergelijkbaar zijn met twee belangrijke Europese studies die ook in Vlaanderen worden uitgevoerd: het ESPAD⁷- en het HBSC⁸-onderzoek.

De leerlingenbevraging in de praktijk

1. Doelgroep

De doelgroep bestaat uit leerlingen uit scholen van het Vlaams secundair onderwijs. Het initiatief komt van de scholen zelf: zij schrijven zich zelf in om deel te nemen. Alle aanwezige leerlingen vullen in principe de vragenlijst in.

2. Methodiek

De school staat zelf in voor de organisatie van de bevraging. Ze ontvangt hiervoor uitgebreide instructies, zowel schriftelijk als telefonisch. De vragenlijst wordt van alle leerlingen tegelijkertijd afgenomen, per klas en liefst onder toezicht van een leerkracht van wie ze geen les krijgen. De afname neemt ongeveer een half lesuur in beslag.

De leerlingen vullen de vragenlijst anoniem in en steken hem eigenhandig in een daartoe voorziene, niet-hersluitbare omslag. Vragenlijsten die niet in een gesloten omslag zitten, worden niet verwerkt.

⁵ Tijdens dit schooljaar startten de afnamen pas in januari, zodat er minder scholen konden worden bevroegd dan de meeste voorgaande schooljaren.

⁶ Over deze aanpassingen werd een aparte procesevaluatie opgesteld.

⁷ European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs: het onderzoek in Vlaanderen gebeurt door de Vrije Universiteit Brussel, door Patrick Lambrecht van de onderzoeksgroep Klinische- en levensloopspsychologie (KLEP).

⁸ Health Behaviour School-aged Children: het onderzoek in Vlaanderen gebeurt door dr. Anne Hublet en prof. dr. Lea Maes van de Universiteit Gent, Faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen, Vakgroep Maatschappelijke Gezondheidskunde.

3. Instrument

De leerlingen vullen een gesloten vragenlijst in, die vragen bevat over:

- leeftijd, geslacht, onderwijsvorm, jaar;
- sfeer op school: middagactiviteiten op school, schoolsfeer, relatie met klasgenoten, en met leerkrachten;
- kennis over het schoolreglement;
- gebruik van tabak, alcohol, medicijnen, cannabis en andere illegale drugs en gokken;
- beginleeftijd van middelengebruik;
- motieven om (geen) alcohol en cannabis te gebruiken;
- middelengebruik van vrienden;
- verwachte reacties van beste vrienden en ouders op proberen en gebruik van cannabis;
- eigen reactie op cannabisgebruik van vrienden;
- kennis over legale en illegale middelen en over de wetgeving;
- meningen over de schadelijkheid van matig en intensief middelengebruik;
- beschikbaarheid van cannabis en andere illegale drugs;
- vertrouwensfiguren tot wie ze zich zouden wenden in geval van drugproblemen.

4. Dubbele anonimiteit

De rapportering over de resultaten per school gebeurt volgens het principe van de *dubbele anonimiteit*. Dat wil zeggen dat:

- De bevraging van de leerlingen is anoniem: op basis van de resultaten kan je in principe onmogelijk de antwoorden van individuele respondenten, noch van bepaalde klassen of onderwijsvormen achterhalen;
- In het rapport staat nergens de naam van de school. Elke school krijgt een nummer. Een externe persoon of instantie kan hierdoor niet weten om welke school het gaat.

5. Rapportage

Na deelname aan de leerlingenbevraging krijgt de school een uitnodiging om deel te nemen aan de vorming 'Een drugbeleid gestoeld op cijfers. Werken met de leerlingenbevraging'. Die vindt plaats in de loop van de vierde maand na de afname. Aan het begin van de vorming krijgt elke school drie exemplaren van haar rapport, zodat ze de eigen gegevens kan gebruiken tijdens de vorming.

Beschrijving van de resultaten van schooljaar 2007-2008

1. Populatie

In de periode tussen 1 januari en 30 juni 2008 hebben 40 VSO-scholen deelgenomen aan de bevraging van hun leerlingen over het drugbeleid op hun school. In het totaal hebben 25.518 leerlingen de vragenlijst ingevuld.

Zoals de voorgaande schooljaren hebben we gekozen voor een proportioneel gestratificeerde steekproef. Dit betekent dat we de populatie eerst hebben verdeeld in subgroepen, volgens leerjaar (eerste tot en met zesde jaar), geslacht, onderwijsnet (vrij en gemeenschapsonderwijs) en onderwijsvorm (ASO, TSO/KSO en BSO). Uit elke subgroep werden ad random een aantal leerlingen geselecteerd dat overeenkomt met de verhouding in de totale Vlaamse populatie. De totale populatie van het eerste tot en met zesde jaar van het ASO, TSO, KSO en BSO in het vrij en gemeenschapsonderwijs telt 385.653 leerlingen, wat overeenkomt met 95,2% van de totale Vlaamse leerlingenpopulatie in het voltijds secundair onderwijs.

In de voorgaande syntheserapporten gebruikten we telkens een steekproef van 1.500 à 1.600 leerlingen. Omdat we met de vernieuwde vragenlijst een maximale vergelijkbaarheid nastreven met ESPAD- en HBSC-gegevens, hebben we dit jaar de steekproefgrootte uitgebreid, zodat ook kleinere groepen kunnen worden vergeleken. Bovendien namen we om diezelfde reden voor het eerst ook het KSO op in de steekproef. Dit resulteerde in een steekproef van 6.601 leerlingen (foutenmarge van 1,20% voor de totale populatie).

De scholen kiezen zelf of ze aan de bevraging willen deelnemen en de steekproef wordt getrokken op leerlingenniveau om op dat niveau een self selection bias⁹ van de leerlingen te vermijden.

Dat de scholen zelf kiezen om deel te nemen, creëert weliswaar een systematische fout, maar deze is vergelijkbaar met de fout die optreedt wanneer een school verkiest al dan niet in te gaan op een vraag om medewerking aan een onderzoek en wordt deels gecorrigeerd door het trekken van de steekproef op leerlingenniveau.

Opgelet!

Door de wijziging van steekproefsamenstelling én door de wijzigingen in de vragenlijst mogen de cijfers uit dit rapport niet zonder meer worden vergeleken met die van de voorgaande schooljaren. De vergelijkbare gegevens worden besproken in het hoofdstuk 'Trends in middelengebruik', vanaf p. 59.

2. Verwerking

De vragenlijsten worden elektronisch ingelezen. Er gebeurt een systematische controle van de inscankwaliteit.

De gegevens worden verder verwerkt met behulp van het statistisch softwarepakket SPSS© 17.0.

⁹ Self selection bias treedt op wanneer het studieobject controle heeft over het al dan niet participeren. Deelname is voor de leerlingen niet verplicht. Door de werkwijze die anonimiteit garandeert, is de respons groot en is er nauwelijks sprake van zelfselectie.

3. Betrouwbaarheid van de gegevens

Het gemiddeld aantal afwezige leerlingen per school op het moment van de afname (schooljaar 2007-2008) van de vragenlijst bedroeg 10,1%. Dit wil zeggen dat we gemiddeld van 89,9% van het totale aantal leerlingen van elke school over een vragenlijst beschikken.

De mate waarin de leerlingen bereid zijn om de vragenlijst volledig in te vullen, geeft aan in hoeverre ze er vertrouwen in hebben dat hun gegevens anoniem behandeld zullen worden. Ze kunnen de vragen over hun leeftijd, geslacht en studiejaar openlaten. Van de 24.988 leerlingen die de vragenlijst invulden, waren er 227 die de vragen over leeftijd, geslacht, studiejaar en onderwijsvorm openlieten (0,9%). Door de wijze van steekproef-trekking kwamen deze vragenlijsten uiteraard niet in de steekproef terecht.

Om de kwaliteit van de antwoorden op de vragen naar middelengebruik te verhogen, hebben we de antwoorden van een aantal leerlingen geweerd vóór de trekking van de steekproef:

- We maakten gebruik van een 'dummy' variabele: NTSC. De vragenlijsten van iedereen die aanduidde dat hij of zij dat product ooit heeft gebruikt, werden verwijderd. Het ging om 198 leerlingen (0,8%)¹⁰.
- Ook de vragenlijsten van iedereen die beweerde elk product van een bepaalde product-categorie (alcohol, medicatie, illegale drugs) dagelijks te hebben gebruikt, worden er in principe uit geselecteerd. Maar dit bleek niet nodig, want geen enkele leerling beweerde alle alcoholische dranken, alle soorten medicatie of alle illegale drugs dagelijks te gebruiken.

4. Enkele toelichtingen

Vooraleer we dieper ingaan op de resultaten nog een woordje uitleg bij een aantal begrippen die we in de tekst hanteren.

(1) Met '**nooit**' bedoelen we uiteraard de leerlingen die nog nooit in hun leven dat gedrag hebben gesteld. Met '**stoppers**' of '**niet laatste jaar**' duiden we de leerlingen aan die ooit dat gedrag wel hebben gesteld, maar niet meer tijdens het jaar voor de leerlingenbevraging. '**Occasioneel**' is de term die we gebruiken als we het over de leerlingen hebben die tijdens het jaar voor de bevraging een bepaald gedrag hebben gesteld, maar minder dan eenmaal per week. We spreken over '**regelmatig**' als we de leerlingen willen aanduiden die tijdens het jaar voor de bevraging dat gedrag minstens eenmaal per week tot dagelijks hebben gesteld.

(2) Wanneer we in het rapport spreken over **levensprevalentie**, bedoelen we het aantal leerlingen dat minstens eenmaal in zijn leven een bepaald product heeft gebruikt of een bepaald gedrag heeft gesteld.

Laatstejaarsprevalentie doelt op het aantal leerlingen dat tijdens het jaar voorafgaand aan de bevraging een bepaald product heeft gebruikt of een bepaald gedrag heeft gesteld. Er wordt naar verwezen met de termen 'afgelopen jaar', 'voorbije jaar' en 'jaar voor de bevraging'.

¹⁰ Dit percentage is in de loop van de voorgaande schooljaren gestaag gedaald: 1,8% in 2000-2001; 1,7% in 2002-2003; 1,5% in 2003-2004; 1,3% in 2004-2005; 1,0% in 2005-2006; 0,8% in 2007-2008.

Met **frequentie** verwijzen we naar hoe vaak leerlingen een bepaald product gebruikt of bepaald gedrag gesteld hebben.

- (3) In bijlage is er een overvloed aan tabellen opgenomen. We selecteerden hieruit voor de lezer de meest interessante en opvallende resultaten, die we in de tekst bespreken, soms geïllustreerd met een grafiek. De tabellen zijn te beschouwen als een naslagwerk.
- (4) U zal merken dat in de tabellen de som van de percentages niet steeds exact 100% is, maar soms ook 99,9% of 100,1%. Dit heeft te maken met de afrondingen van de percentages. Vandaar dat we ook deze som afronden tot een geheel getal, namelijk 100%.
- (5) Mocht u de absolute aantallen van bepaalde deelpopulaties met elkaar optellen, zal u zien dat de som niet altijd gelijk is aan het aantal van de totale groep. Dat komt omdat in een aantal gevallen gegevens ontbreken. Wat betreft de leeftijdscategorieën, vergelijken we enkel de leerlingen tussen twaalf en achttien jaar, terwijl er in de totale steekproef ook jongere en oudere leerlingen zijn.
De steekproef is samengesteld op basis van het leerjaar. Daarom bevat ze ook leerlingen die hun leeftijd niet invulden of twee verschillende leeftijden aankruisten. Het gaat om 18 leerlingen, wat overeenkomt met 0,5%.
- (6) De onderverdeling in onderwijsvormen gebeurt pas vanaf het derde jaar. De cijfers over de onderwijsvormen gaan dus over leerlingen die gemiddeld ouder zijn dan de totale populatie. Men kan deze cijfers dus niet zonder meer vergelijken met die van bijvoorbeeld de jongens, aangezien zij uit de hele steekproef komen.
- (7) In elk hoofdstuk schetsen we eerst een algemeen beeld over de totale populatie, gevolgd door een vergelijking tussen jongens en meisjes, tussen leeftijdsgroepen en tussen onderwijsvormen (ASO, TSO/KSO, BSO).

Middelengebruik

Bij zowel jongeren als ouders en leerkrachten leeft vaak een verkeerd beeld over jongeren en illegale drugs. Die ideeën worden beïnvloed door de mediaberichtgeving over druggebruik bij jongeren, de eigen ervaringen en observaties, geruchten, enzovoort. Zo schatten illegaledruggebruikers het aantal druggebruikers in een klas of school veel groter in dan niet-gebruikers en dan het werkelijke aantal (Department of Health & Human Services, 2002).

1. In grote lijnen

Net zoals de vorige schooljaren (zie ook 'Trends in middelengebruik', p. 59 en verder) is **alcohol** nog altijd de nummer één onder de psychoactieve middelen: het wordt door het grootste aantal leerlingen in het secundair onderwijs gebruikt (Figuur 1) en het is bovendien ook het meest frequent gebruikte middel onder hen (tabel 1a).

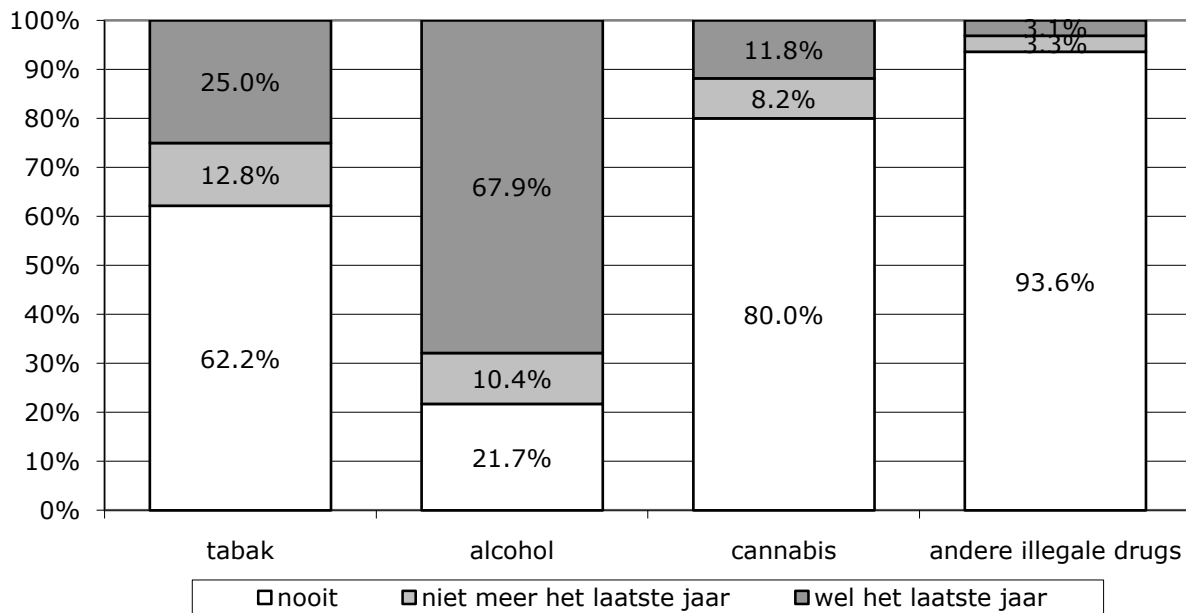
78,3% dronk ooit **alcohol**, 67,9% dronk het voorbije jaar en 53,8% de laatste maand (tabel 1a). Tijdens het afgelopen jaar dronk 45,0% van de leerlingen occasioneel alcohol en 22,9% regelmatig (tabel 3a).

37,8% van alle middelbare scholieren heeft ooit **tabak** gerookt; 24,9% rookte het jaar voor de bevraging en 17,3% de maand ervoor (tabel 1a). Tijdens het voorbije jaar rookte 14,3% van de leerlingen regelmatig: 10,1% rookte dagelijks en 4,2% meerdere keren per week, maar niet dagelijks (tabel 2a).

20,0% van alle leerlingen in het secundair onderwijs heeft ooit **cannabis** gebruikt; 11,8% gebruikte het laatste jaar cannabis en 7,6% de laatste maand (tabel 1a). Tijdens het voorbije jaar gebruikte 8,9% occasioneel en 2,9% regelmatig cannabis (tabel 5a).

6,4% heeft ooit een **andere illegale drug dan cannabis** gebruikt; 3,1% gebruikte ze het voorbije jaar en 2,0% de voorbije maand (tabel 1a). Van deze andere illegale drugs is XTC het meest gebruikte middel: 3,8% gebruikte ooit **XTC** (2,0% het laatste jaar). Telkens 2,6% gebruikte ooit **amfetamines** en **cocaïne** (respectievelijk 1,4% en 1,2% het laatste jaar), 2,2% **tripmiddelen** (1,0% het laatste jaar), 1,0% **GHB** (0,4% het laatste jaar) en 0,5% **heroïne** (0,2% het laatste jaar) (tabel 1a).

Figuur 1: Levens- en laatstejaarsprevalentie van het gebruik van tabak, alcohol, cannabis en andere illegale drugs, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

2. Tabak

2.1. Tabak algemeen

alle leerlingen

37,8% van alle middelbare scholieren heeft ooit tabak gerookt; 25,0% rookte het jaar voor de bevraging: 10,7% occasioneel en 14,3% regelmatig (10,1% dagelijks en 4,2% meerdere keren per week, maar niet dagelijks) (tabellen 1a en 2a). 17,3% rookte tijdens de maand voor de bevraging (tabel 1b).

leeftijdsgroepen

Zowel de levens-, laatstejaars- en laatstemaandprevalentie als het dagelijkse roken van tabak stijgen sterk tussen 12 en 18 jaar¹¹ (Figuur 2). De sterkste toename in prevalentie doet zich voor tussen 13 en 14 jaar; dagelijks roken stijgt het sterkst tussen 16 en 18 jaar.

+/- 16 jaar

25,2% van de leerlingen die jonger zijn dan 16 heeft ooit gerookt¹²; van de leerlingen van 16 jaar en ouder is dit 53,7%. 4,5% van de leerlingen jonger dan 16 rookt dagelijks; bij de oudere leerlingen is dit 17,3% (tabel 2g).

onderwijsvormen

Er is verder een uitgesproken verschil in rookgedrag tussen leerlingen in de drie onderwijsvormen (tabel 2a). Terwijl 34,2% van de leerlingen van het ASO ooit rookte, is dit in het TSO/KSO 51,6% en in het BSO zelfs 63,8%. Wat betreft het rookgedrag tijdens het jaar voor de bevraging, is er vooral een verschil in regelmatig/dagelijks roken¹³.

jongens/meisjes

Tussen jongens en meisjes is het verschil in roken veel kleiner. Iets meer jongens dan meisjes rookten ooit, het voorbije jaar, en dagelijks¹⁴ (tabel 2a).

¹¹ Ooit: 12-14 jaar 20,7%, 15-16 jaar: 40,7%, 17-18 jaar: 57,1%; laatste jaar: 12-14 jaar: 10,8%, 15-16 jaar: 28,0%, 17-18 jaar: 39,9%.; dagelijks: 12-14 jaar: 3,1%, 15-16 jaar: 9,3%, 17-18 jaar: 19,2%.

¹² laatste jaar: <16 jaar: 15,0%, >=16 jaar: 37,7%; laatste maand: <16 jaar: 9,6%, >=16 jaar: 27,4%.

¹³ Ooit: ASO: 34,2%, TSO/KSO: 51,6%, BSO: 63,8%; laatste jaar: ASO: 22,2%, TSO/KSO: 35,3%, BSO: 47,4%; dagelijks: ASO: 5,2%, TSO/KSO: 15,3%, BSO: 28,6%.

¹⁴ Ooit: jongens: 40,8%, meisjes: 34,8%; laatste jaar: jongens: 27,2%, meisjes 22,8%; dagelijks: jongens: 11,2% en meisjes 9,1%.

2.2. Aantal sigaretten per dag

De vraag naar hoeveel sigaretten de leerlingen roken, werd enkel gesteld aan de leerlingen die de voorbije maand rookten. In de bespreking van de resultaten hieronder slaan de percentages dus enkel op deze leerlingen (tabel 2c). We hebben in de bijlagen wel twee extra tabellen opgenomen, één waarin de percentages werden berekend op alle leerlingen (tabel 2b) en één die enkel de leerlingen bevat die dagelijks roken (tabel 2d).

laatste-maand-rokers 17,3% van alle leerlingen heeft tijdens de maand voor de bevraging gerookt. 28,5% van de leerlingen die tijdens de maand voor de bevraging rookten, rookte minder dan 1 sigaret per week, 13,5% minder dan 1 sigaret per dag, 16,9% 1 à 5 sigaretten per dag, 19,1% 6 à 10 sigaretten, 15,1% 11 à 20 sigaretten en 6,8% meer dan 20 sigaretten (tabel 2c).

leeftijdsgroepen Hoe ouder de leerlingen zijn, hoe meer sigaretten ze gemiddeld roken (tabel 2c). 9,1% van de 12-14-jarigen die de voorbije maand rookten, rookte meer dan 10 sigaretten per dag (=0,7% van alle 12-14-jarigen). Op de leeftijd van 15-16 jaar is dit 17,1% (=3,2% van alle 15-16-jarigen) en op de leeftijd van 17-18 jaar 28,7% (=8,5% van alle 17-18-jarigen).

onderwijsvormen De verschillen tussen de drie onderwijsvormen zijn nog groter (tabel 2c). In het BSO roken de leerlingen meer sigaretten per dag dan in de andere onderwijsvormen: 34,6% van de laatstemaandrokers rookte er meer dan 10 sigaretten per dag (=12,9% van alle leerlingen BSO). In het ASO is dit 10,3% (=1,5% van alle leerlingen ASO) en in het TSO/KSO 23,0% (=5,9% van alle leerlingen TSO).

2.3. Beginleeftijd¹⁵

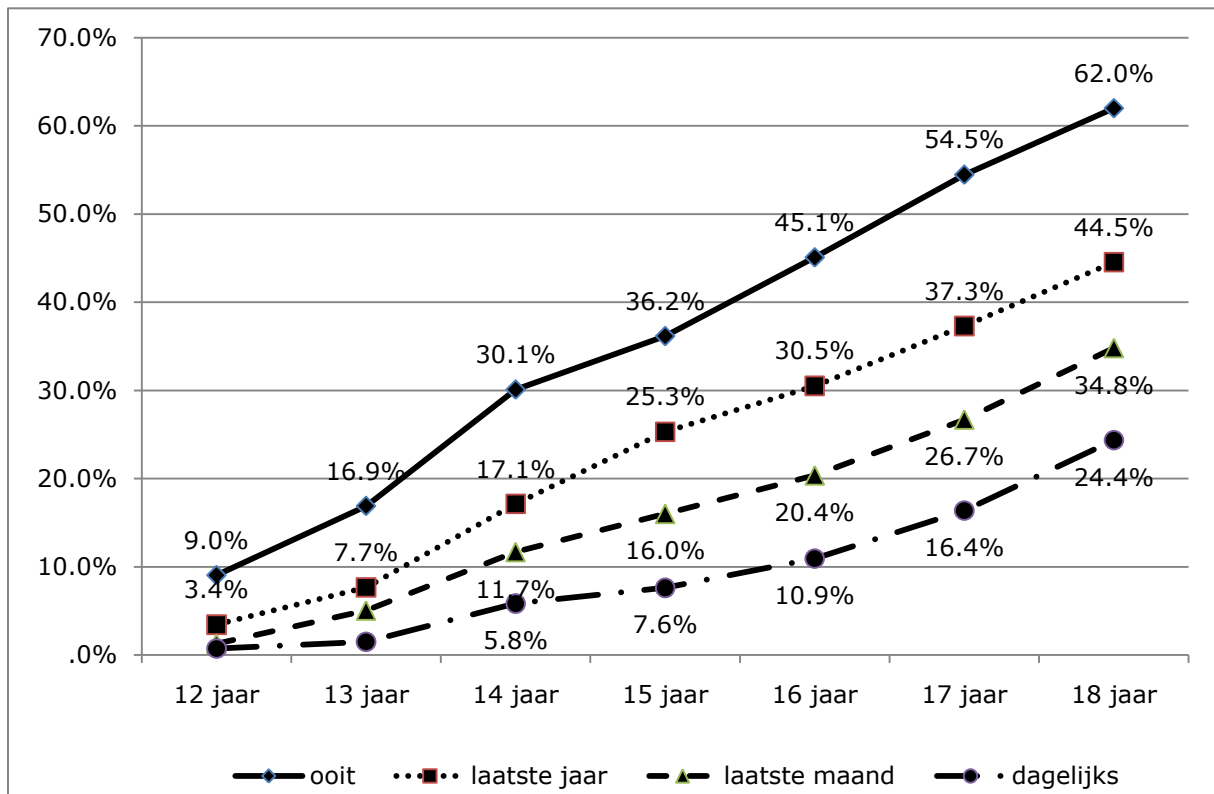
rokers 28,0% van de ooit-rokers was 12 jaar of jonger toen hij/zij de eerste sigaret rookte (tabel 2f). Tussen 12 en 13 jaar stijgt de beginleeftijd het sterkst (Figuur 6, p. 28). 60,8% was bij de eerste sigaret 14 jaar of jonger. In elke leeftijdsgroep heeft ongeveer 7% de eerste sigaret gerookt vóór de leeftijd van 12 jaar.

onderwijsvormen Er zijn in verhouding meer leerlingen in het BSO dan in het TSO die op jonge leeftijd voor het eerst roken; in het ASO is deze groep het kleinst. In het BSO heeft 35,7% van de ooit-rokers de eerste sigaret gerookt op de leeftijd van 12 jaar of jonger; in het ASO is dit 20,5% van de ooit-rokers en in het TSO 26,5% (tabel 2f).

jongens/meisjes Er zijn ook meer jongens dan meisjes die 12 jaar of jonger zijn bij hun eerste sigaret (31,5% versus 23,4%) (tabel 2f).

¹⁵ Berekend op leerlingen van 17 jaar en ouder.

Figuur 2: Levens-, laatstejaars- en laatstemaandprevalentie en frequentie van tabaksgebruik in functie van de leeftijd, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

3. Alcohol

3.1. Alcohol algemeen

alle leerlingen

78,3% van alle leerlingen heeft ooit alcohol gedronken; voor 10,4% is dit langer dan 1 jaar geleden. 67,9% dronk het voorbije jaar alcohol: 45,0% op occasionele en 22,9% op regelmatige basis (tabel 3a).
53,8% dronk alcohol tijdens de maand voor de bevraging (tabel 1b).

leeftijdsgroepen

42,0% van de leerlingen van 12 jaar heeft ooit alcohol gedronken; 21,8% van deze leerlingen dronk het jaar voor de bevraging en 12,9% de maand ervoor (tabel 1). Zowel de levens-, de laatstejaars- als de laatstemaandprevalentie neemt toe met de leeftijd (tabellen 1b en 3a). Tussen 12 en 13 jaar neemt de prevalentie het meest toe; regelmatig alcohol drinken stijgt het sterkst tussen 15 en 16 jaar (Figuur 3)¹⁶.

+/- 16 jaar

40,7% van de leerlingen van 16 jaar en ouder drinkt regelmatig alcohol, tegenover 8,9% van de leerlingen die jonger zijn¹⁷ (tabel 3v).

**jongens/
meisjes**

Evenveel jongens als meisjes hebben ooit, het voorbije jaar en de voorbije maand alcohol gedronken, maar er is wel een uitgesproken verschil in de frequentie waarmee ze alcohol drinken. Er zijn meer regelmatige drinkers onder jongens dan onder meisjes¹⁸ (tabellen 3a-b).

¹⁶ Ooit: 12-14 jaar: 62,1%, 15-16 jaar: 86,3%, 17-18 jaar: 93,2%; laatste jaar: 12-14 jaar: 45,0%, 15-16 jaar: 79,4%, 17-18 jaar: 88,9%; laatste maand: 12-14 jaar: 30,7%, 15-16 jaar: 66,1%, 17-18 jaar: 79,4%; regelmatig gebruik: 12-14 jaar: 5,4%, 15-16 jaar: 25,2%, 17-18 jaar: 46,0%.

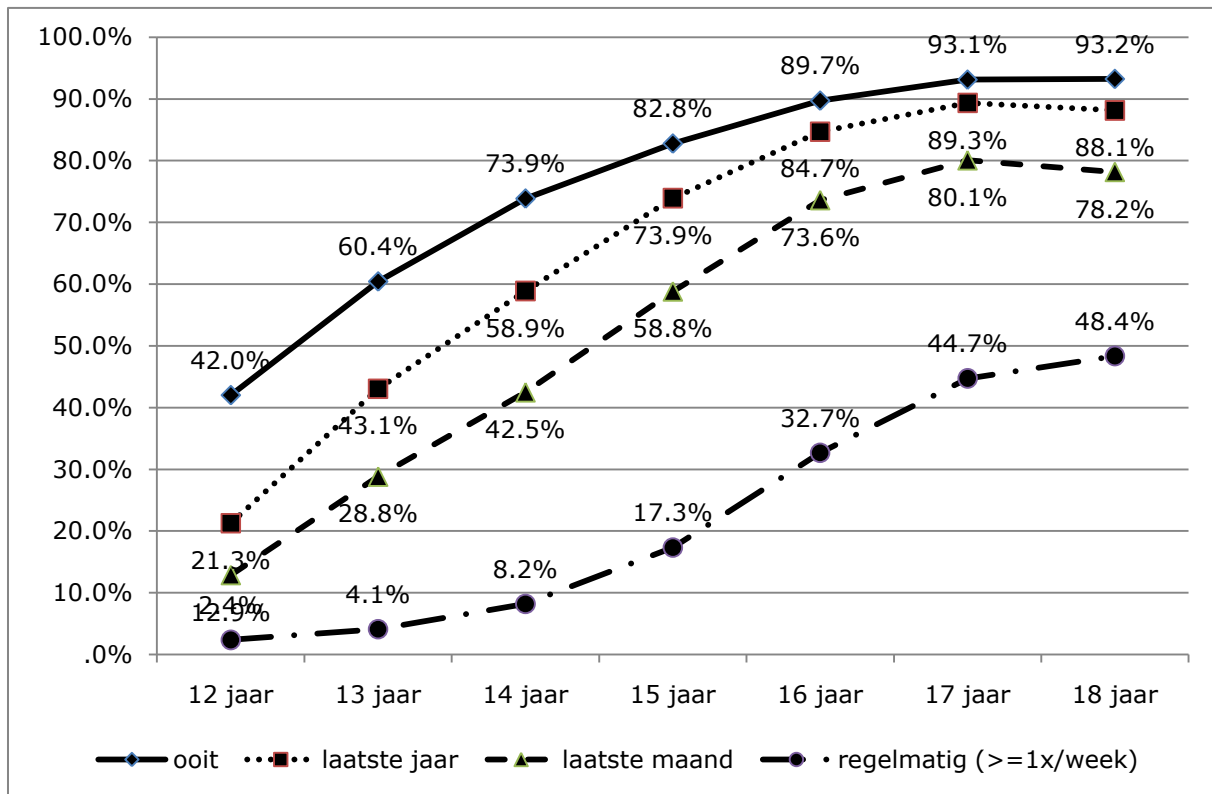
¹⁷ Ooit: <16 jaar: 68,0%, >=16 jaar: 91,5%; laatste jaar: <16 jaar: 53,3%, >=16 jaar: 86,6%; laatste maand: <16 jaar: 38,3%, >=16 jaar: 76,5%.

¹⁸ Ooit: jongens: 79,6%, meisjes: 77,0%; laatste jaar: jongens: 69,8%, meisjes: 66,0%; laatste maand: jongens: 54,3%, meisjes: 53,3%; regelmatig gebruik: jongens: 28,8%, meisjes: 17,1%.

**onderwijs-
vormen**

De verschillen tussen de onderwijsvormen wat betreft levens-, laatstejaars- en laatstemaandprevalentie zijn niet zo groot: deze waarden liggen iets hoger in het ASO en het TSO/KSO dan in het BSO. Het BSO telt echter wel in verhouding de meeste regelmatige drinkers en het ASO de minste. Het TSO/KSO situeert zich tussen beide (tabel- len 3a-b).

Figuur 3: Evolutie van de levens-, laatstejaar- en laatstemaandprevalentie en frequentie van alcoholgebruik in functie van de leeftijd, VAD- leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

3.1. Beginleeftijd¹⁹

**alle leer-
lingen**

Een belangrijke groep van de leerlingen drinkt zijn of haar eerste glas alcohol op de leeftijd van 14 of 15 jaar. 19,3% van de leerlingen was jonger dan 12 bij het eerste glas en op 12 jaar is er een sterke toename (16,9%), wat te maken kan hebben met een plechtigecommuniefest of feest van de vrijzinnige jeugd (tabel 3p). Tussen 12 en 13 jaar stijgt de beginleeftijd het sterkst (Figuur 6, p. 28). 67,3% van de ooit-drinkers was 14 jaar of jonger bij het eerste glas.

**jongens/
meisjes**

Jongens beginnen gemiddeld vroeger met alcohol dan meisjes. 25,0% van de jongens heeft zijn eerste glas gedronken op 11 jaar of jonger. Bij de meisjes is deze groep maar half zo groot (13,0%) (tabel 3p).

**onderwijs-
vormen**

De onderwijsvormen verschillen niet veel in beginleeftijd van alcoholgebruik. Iets meer leerlingen in het TSO/KSO en in het BSO waren jonger dan 12 jaar bij hun eerste glas in vergelijking met de leerlingen in het ASO, maar het gaat slechts om een klein verschil²⁰ (tabel 3p).

¹⁹ Berekend op leerlingen van 17 jaar en ouder.

²⁰ Dronk voor het eerst alcohol toen hij/zij 11 jaar of jonger was: ASO: 16,9%, TSO/KSO: 20,2%, BSO: 20,7%.

3.2. Drinkpatronen

De vragenlijst peilt ook naar het aantal glazen dat de leerlingen op **elk van de dagen van de week vóór de bevraging** hebben gedronken. De vraag wordt gesteld aan alle leerlingen die de maand voor de bevraging alcohol hebben gedronken, maar we hebben de percentages berekend op het totale aantal leerlingen (tabellen 3k, m en o). In tabellen 3j, l en n zijn de percentages berekend op de laatstmaandgebruikers.

Op basis van de antwoorden op deze vraag hebben de leerlingen verder ingedeeld in groepen naargelang ze op geen enkele dag van de week alcohol hebben gedronken, enkel in het weekend, enkel in de week of zowel tijdens de week als in het weekend. De percentages zijn berekend op alle leerlingen (tabel 3q).

alle leerlingen

Zoals kon worden verwacht, blijkt dat alcohol vooral tijdens het weekend wordt gedronken. Zo dronk 28,6% van de leerlingen op vrijdag alcohol; 12,5% hield het bij 1 à 2 glazen, 16,1% dronk meer. Op zaterdag dronk 48,1% van de leerlingen alcohol (17,0% 1 à 2 glazen en 21,1% meer dan 2 glazen). Op zondag dronk 20,7% van de leerlingen alcohol, een meerderheid van hen hield het bij 1 à 2 glazen²¹ (tabel 3k).

Daarnaast zijn er ook leerlingen die ook op weekdays drinken: 11,9% van de leerlingen dronk op woensdag en 6 à 8% op maandag, dinsdag en donderdag (tabel 3k)²².

51,3% van alle leerlingen dronk op geen enkele dag van de week voor de afname van de leerlingenbevraging. 28,6% dronk enkel in het weekend en 17,9% dronk zowel in het weekend als tijdens de week (tabel 3q).

jongens/ meisjes

Jongens drinken meer glazen dan meisjes, vooral in het weekend²³ (tabel 3k). Verder dronken bijna dubbel zoveel jongens dan meisjes zowel in de week als tijdens het weekend alcohol (23,0% versus 12,9%) (tabel 3q). Dit verschil doet zich enkel voor bij jongens en meisjes van 16 jaar en ouder. Jongens en meisjes die jonger zijn dan 16 jaar verschillen niet op dit vlak²⁴.

leeftijdsgroepen

Met het stijgen van de leeftijd, stijgt ook het gemiddeld aantal glazen dat de leerlingen drinken. 22,9% van de 17-18-jarigen dronk op vrijdag 5 of meer glazen; op zaterdag was dit 27,7²⁵ (tabel 3m). Bovendien dronk 77,1% van de 12-14-jarigen op geen enkele dag van de week voor de bevraging; bij de oudste leerlingen was dit 26,8% (tabel 3q). Van de 15-16-jarigen en de 17-18-jarigen dronken er ongeveer evenveel enkel in het weekend ($\pm 40\%$), maar de groep die zowel in de week als tijdens het weekend dronk is veel groter bij de 17-18-jarigen²⁶.

²¹ Vrijdag: 28,6% drinkers (1 à 2 glazen: 12,5%, 3 à 4: 6,1%, 5 à 6: 3,1%, meer dan 6: 6,9%); zaterdag: 38,1% drinkers (1 à 2 glazen: 17,0%, 3 à 4: 7,4%, 5 à 6: 3,8%, meer dan 6: 9,8%); zondag: 20,7% drinkers (1 à 2 glazen: 13,8%, 3 à 4: 3,5%, 5 à 6: 1,1%, meer dan 6: 2,3%).

²² Woensdag: 11,9% (1 à 2 glazen: 8,0%, meer dan 2: 3,9%); maandag: 7,1% (1 à 2 glazen: 5,3%, meer dan 2: 1,8%); donderdag: 8,1% (1 à 2: 5,2% meer dan 2 glazen: 2,8%).

²³ Vrijdag: 23,1% van de jongens dronk 5 glazen of meer, tegenover 8,2% van de meisjes; Zaterdag: 29,7% van de jongens en meisjes 12,7% dronk 5 glazen of meer.

²⁴ <16 jaar: geen enkele dag van de week: jongens: 67,4%, meisjes: 69,9%; enkel in het weekend: jongens: 18,4%, meisjes: 18,7%; enkel tijdens de week: jongens: 2,5%, meisjes: 2,3%; in de week én in het weekend: jongens: 11,7%, meisjes: 9,0%.

>=16 jaar: geen enkele dag van de week: jongens: 23,9%, meisjes: 35,2%; enkel in het weekend: jongens: 37,9%, meisjes: 35,2%; enkel tijdens de week: jongens: 1,8%, meisjes: 2,3%; in de week én in het weekend: jongens: 36,4%, meisjes: 18,1%.

²⁵ 5 glazen of meer op vrijdag: 12-14 jaar: 1,1%, 15-16 jaar: 9,8%, 17-18 jaar: 22,9%; 5 glazen of meer op zaterdag: 12-14 jaar: 2,1%, 15-16 jaar: 14,9%, 17-18 jaar: 27,7%.

²⁶ Geen enkele dag van de week: 12-14 jaar: 77,1%, 15-16 jaar: 39,5%, 17-18 jaar: 26,8%; enkel in het weekend: 12-14 jaar: 13,5%, 15-16 jaar: 38,2%, 17-18 jaar: 40,9%; enkel tijdens de week: 12-14 jaar: 2,0%, 15-16 jaar: 2,5%, 17-18 jaar: 2,3%; in de week én in het weekend: 12-14 jaar: 7,4%, 15-16 jaar: 19,8%, 17-18 jaar: 30,0%.

**onderwijs-
vormen**

Ook tussen de onderwijsvormen is er een sterk verschil in het aantal glazen dat ze drinken. Op woensdag en in het weekend drinken meer leerlingen in het TSO/KSO en het BSO dan in het ASO meer dan 2 glazen. Op zaterdag is er ook een verschil tussen TSO/KSO en BSO: het percentage dat op die dag 5 glazen of meer dronk is veel groter in het BSO²⁷. Het TSO/KSO kent in verhouding de meeste leerlingen die zowel in de week als tijdens het weekend alcohol dronken en de minste die op geen enkele dag dronken (tabel 3q)²⁸.

3.3. De verschillende alcoholische dranken

In deze paragraaf bespreken we het gebruik van de verschillende alcoholische dranken. **Opgelet:** de bevraging van sterkedranken is niet vergelijkbaar met die van de voorgaande jaren. Vanaf 2007 worden pure en gemixte sterkedranken samen bevraagd. In de vorige versie van de vragenlijst was er nog een aparte categorie cocktails (zie Tabel 2).

**alle leer-
lingen**

Van alle alcoholische dranken kent bier de hoogste levensprevalentie, met daarna in dalende volgorde: wijn, alcopops, sterkedranken en aperitieven. Ook de laatstejaarsprevalentie is het hoogst voor bier, gevolgd door wijn, sterkedranken, alcopops en aperitieven²⁹. 15,9% van alle leerlingen drinkt minstens een keer per week bier. Dit is ongeveer drie maal zo hoog als voor de andere dranken³⁰ (tabel 1a).

**leeftijds-
groepen**

Voor alle alcoholische dranken geldt dat de levens- en laatstejaarsprevalentie en het regelmatig gebruik ervan stijgen met de leeftijd (Figuur 4).

23,7% van de 12-14-jarigen dronk ooit sterkedrank (inclusief cocktails) en 30,3% van deze leerlingen ooit alcopops. Bij de 15-16-jarigen is dat voor beide dranksoorten gestegen tot meer dan 60%³¹ (tabellen 3d en 3g). Dit is opvallend, gezien de alcoholwetgeving zegt dat sterkedranken niet mogen worden geschonken aan minderjarigen (-18 jaar) en ook niet worden verkocht of gratis uitgedeeld. Omdat alcopops sterkedrank bevatten, vallen ze ook onder deze wetgeving.

Bij de jongste leerlingen heeft wijn de hoogste levens- en laatstejaarsprevalentie, gevolgd door bier en alcopops (tabel 3i). Bij de oudere leerlingen staat bier op nummer één. Alcopops staan qua rangorde van laatstejaarsprevalentie bij de leerlingen tot en met 16 jaar hoger genoteerd dan bij de oudste leerlingen, bij wie dit de drank is met de laagste laatstejaarsprevalentie.

Hoe ouder, hoe vaker de verschillende dranken worden gedronken. Bier kent op alle leeftijden het hoogste percentage regelmatige drinkers³² (tabellen 3d-h).

²⁷ Woensdag meer dan 2 glazen: ASO: 2,5%, TSO/KSO: 7,9%, BSO: 7,1%; vrijdag 5 glazen of meer: 10,3%, TSO/KSO: 16,9%, BSO: 19,3%; zaterdag 5 glazen of meer: 11,9%, TSO/KSO: 22,9%, BSO: 29,6%.

²⁸ Geen enkele dag van de week: ASO: 39,4%, TSO/KSO: 32,9%, BSO: 36,3%; enkel in het weekend: ASO: 39,9%, TSO/KSO: 35,2%, BSO: 35,9%; enkel tijdens de week: ASO: 2,3%, TSO/KSO: 2,8%, BSO: 2,2%; in de week én in het weekend: ASO: 18,4%, TSO/KSO: 29,1%, BSO: 25,6%.

²⁹ Levensprevalentie: bier: 63,1%, wijn: 61,6%, alcopops: 54,5%, sterkedranken: 51,3%, aperitieven: 48,7%; laatstejaarsprevalentie: bier: 49,1%, wijn: 43,2%, sterkedranken: 38,5%, alcopops: 37,9%, aperitieven: 32,6%.

³⁰ Regelmatig gebruik: sterkedranken: 6,5%, wijn: 4,9%, alcopops: 4,6% aperitieven: 4,0%.

³¹ Ooit sterkedranken: 12-14 jaar: 23,7%, 15-16 jaar: 61,4%, 17-18 jaar: 79,2%; ooit alcopops: 12-14 jaar: 30,3%, 15-16 jaar: 66,8%, 17-18 jaar: 75,1%.

³² Regelmatig gebruik van bier: 12-14 jaar: 2,7%, 15-16 jaar: 17,6%, 17-18 jaar: 33,7%.

Tabel 2: Vergelijking van de vraagstelling van de verschillende alcoholische dranken in de vorige en de huidige editie van de vragenlijst, VAD-leerlingenbevraging

oude vragenlijst (2001-2006)	nieuwe vragenlijst (vanaf 2007)
bier	bier
wijn	wijn (of schuimwijn)
aperitieven (porto, Campari, Martini,...)	aperitieven (porto, Campari, Martini,...)
cocktails (longdrinks,...)	/
alcopops (Bacardi-Breezer, Eristoff Ice,...)	alcopops (Bacardi-Breezer, Eristoff Ice,...)
sterkedrank (whisky, vodka, cognac,...)	sterkedrank (whisky, vodka,...), puur of gemixt (vodka-orange, gin-tonic,...)

**jongens/
meisjes**

Jongens en meisjes verschillen wat betreft de soorten alcoholische dranken die ze drinken³³: bij jongens staat bier op nummer één, gevolgd door wijn en sterkedrank; bij meisjes is dit wijn, gevolgd door bier en alcopops (tabel 3i).

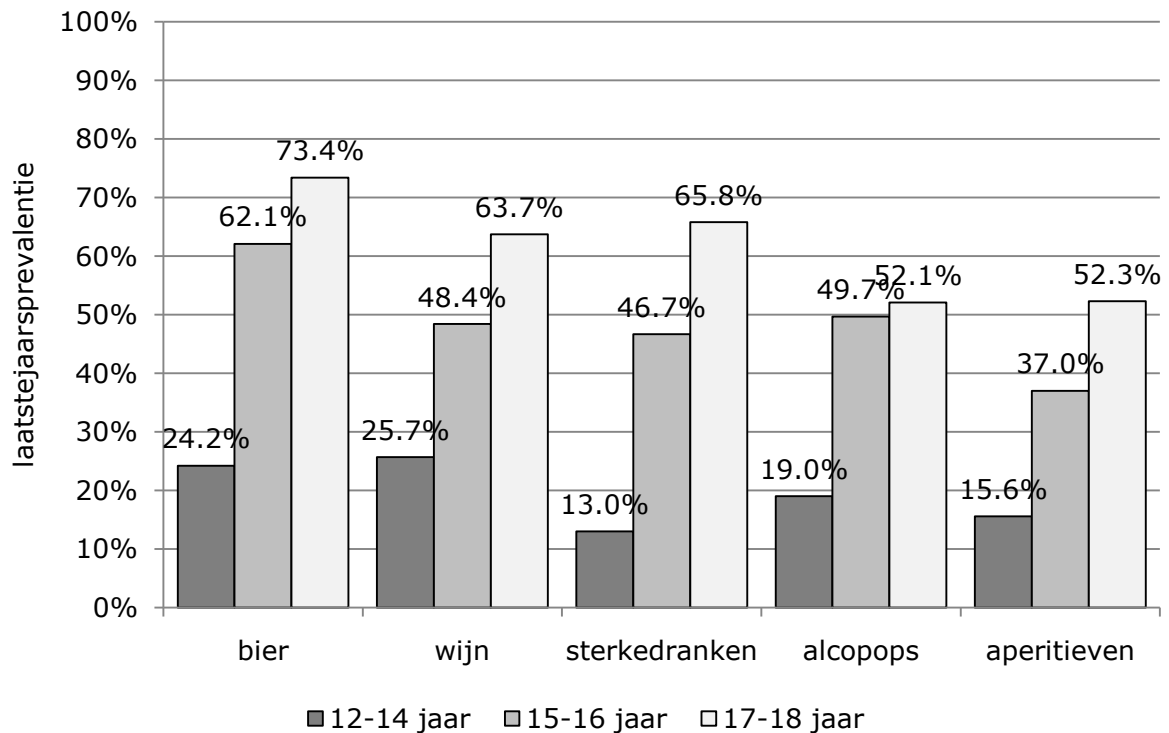
**onderwijs-
vormen**

De leerlingen in het BSO hebben een andere voorkeur voor de verschillende alcoholische dranken dan de leerlingen van de andere onderwijsvormen. In het BSO staan alcopops op de eerste plaats wat betreft levensprevalentie en sterkedranken wat betreft laatstejaarsprevalentie. In het ASO en het TSO/KSO is dat voor beide bier. Ook wijn en aperitieven worden meer in het ASO en het TSO/KSO gedronken dan in het BSO (tabel 3i).

Voor alle dranken geldt dat regelmatig drinken het meest voorkomt bij de oudste leerlingen, meer bij jongens dan bij meisjes (behalve voor wijn) en meer in het TSO/KSO en het BSO dan in het ASO (behalve voor wijn) (tabel 3i).

³³ Rangorde van levens- en laatstejaarsprevalentie.

Figuur 4: Laatstejaarsprevalentie van bier, wijn, sterkedranken, alcopops en aperitieven per leeftijdsgroep, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

4. Medicatie

alle leerlingen

88,0% van alle leerlingen heeft ooit een **lichte pijnstiller** genomen. 62,3% nam deze het afgelopen jaar; 4,0% deed dit op regelmatige basis.

De helft (49,5%) van alle leerlingen heeft ooit een **zware pijnstiller** gebruikt en een kwart van hen (24,8%) ook nog het laatste jaar.

Het gebruik van de andere medicijnen ligt heel wat lager: telkens ongeveer 6% gebruikte ooit een **slaapmiddel**, een **kalmeringsmiddel** en **ADHD-medicatie**. Telkens ongeveer 2% gebruikte het voorbije jaar een slaap- en een kalmeringsmiddel, uitzonderlijk op regelmatige basis. Dat is anders voor ADHD-medicatie. 4,0% gebruikte ze het voorbije jaar en de meeste (3,2%) regelmatig, wat niet verwonderlijk is gezien de aard van het medicijn. 3,8% van alle leerlingen heeft ooit een **opwekmiddel** genomen (1,8% het afgelopen jaar) en 2,4% ooit **antidepressiva** (1,0% het laatste jaar) (tabel 1a).

leeftijdsgroepen

De levens- en laatstejaarsprevalentie van **lichte en van zware pijnstillers** nemen licht toe met de leeftijd³⁴. Voor de andere medicijnen zijn er geen leeftijdsverschillen (tabel 4a).

jongens/meisjes

Meer meisjes dan jongens hebben ooit en tijdens het voorbije jaar **lichte en zware pijnstillers** genomen³⁵. Voor de andere medicatiesoorten zijn er geen geslachtsver-

³⁴ Lichte pijnstillers: levensprevalentie: 12-14 jaar: 83,9% - 15-16 jaar: 89,8% - 17-18 jaar: 92,6%; laatstejaarsprevalentie: 12-14 jaar: 52,1% - 15-16 jaar: 66,3% - 17-18 jaar: 73,4%; Zware pijnstillers: levensprevalentie: 12-14 jaar: 38,4% - 15-16 jaar: 52,8% - 17-18 jaar: 62,3%; laatstejaarsprevalentie: 12-14 jaar: 17,4% - 15-16 jaar: 25,8% - 17-18 jaar: 34,0%.

³⁵ Lichte pijnstillers: levensprevalentie: jongens: 82,8% - meisjes: 93,2%; laatstejaarsprevalentie: jongens: 51,6% - meisjes: 72,8%; Zware pijnstillers: levensprevalentie: jongens: 43,0% - meisjes: 56,0%; laatstejaarsprevalentie: jongens: 18,6% - meisjes: 30,8%.

schillen, behalve dan meer jongens dan meisjes ooit en het voorbije jaar (regelmatig) **ADHD-medicatie** gebruikten³⁶ (tabel 4a).

**onderwijs-
vormen**

In het BSO hebben in verhouding minder leerlingen ooit een **lichte pijnstiller** genomen dan in de andere onderwijsvormen. Nochtans ligt het regelmatig gebruik van deze middelen het hoogst in het BSO³⁷ (tabel 4a).

De laatstejaarsprevalentie van **zware pijnstillers** ligt in het TSO/KSO het hoogst en in het ASO het laagst³⁸ (tabel 4a).

Verder is er een verschil in het gebruik van **ADHD-medicatie** - zowel in de prevalentie als in de frequentie - tussen enerzijds het ASO en anderzijds het TSO/KSO en het BSO, dat hoger ligt in laatstgenoemde onderwijsvormen³⁹ (tabel 4a). Dit verschil manifesteert zich meer bij jongens dan bij meisjes en dit op elke leeftijd.

5. Cannabis

5.1. Cannabis algemeen

**alle leer-
lingen**

20,0% van alle leerlingen gebruikte ooit cannabis, 11,8% het voorbije jaar en 7,6% de laatste maand. 8,9% gebruikte occasioneel cannabis en 2,9% regelmatig (tabel 1a).

**leeftijds-
groepen**

Het cannabisgebruik - zowel de prevalentie als de frequentie van gebruik - neemt toe met de leeftijd (5a-b)⁴⁰. De sterkste stijging in laatstejaars- en laatstemaandprevalentie doet zich voor tussen 15 en 16 jaar en in regelmatig gebruik tussen 17 en 18 jaar (Figuur 5).

+/- 16 jaar

8,3% van de leerlingen jonger dan 16 jaar heeft ooit cannabis gebruikt tegenover 34,9% van de leerlingen van 16 jaar of ouder. De laatste maand gebruikt 2,9% van de leerlingen jonger dan 16 cannabis en 13,7% van de oudere leerlingen. Regelmatig cannabisgebruik blijft vrijwel beperkt tot de leerlingen van 16 jaar en ouder (tabel 5c).

**onderwijs-
vormen**

Het BSO telt in verhouding de meeste leerlingen die ooit cannabis hebben gebruikt en het ASO de minste. Het TSO/KSO en het BSO hebben ook een hogere laatstejaars- en laatstemaandprevalentie dan het ASO. De drie onderwijsvormen onderscheiden zich bovendien van elkaar in regelmatig gebruik: dubbel zoveel leerlingen in het BSO als in het TSO/KSO gebruikten regelmatig cannabis en 6 keer zoveel als in het ASO⁴¹ (tabel 5b).

**jongens/
meisjes**

Verder hebben meer jongens dan meisjes ooit cannabis gebruikt en waren er in het jaar én tijdens de maand voor de bevraging in verhouding dubbel zoveel jongens dan meisjes die cannabis gebruikten. Bovendien gebruikten drie maal meer jongens dan

³⁶ ADHD-medicatie: levensprevalentie: jongens: 9,1% - meisjes: 3,3%; laatstejaarsprevalentie: jongens: 6,4% - meisjes: 1,6%; regelmatig gebruik: jongens: 5,3% - meisjes: 1,2%.

³⁷ Lichte pijnstillers: levensprevalentie: ASO: 93,3% - TSO/KSO: 90,6% - BSO: 85,9%; regelmatig gebruik: ASO: 2,8% - TSO/KSO: 4,4% - BSO: 6,9%.

³⁸ Lichte pijnstillers: laatstejaarsprevalentie: ASO: 24,6% - TSO/KSO: 32,6% - BSO: 30,3%.

³⁹ ADHD-medicatie: levensprevalentie: ASO: 4,1% - TSO/KSO: 8,1% - BSO: 10,8%; laatstejaarsprevalentie: ASO: 2,5% - TSO/KSO: 5,4% - BSO: 5,4%; regelmatig gebruik: ASO: 1,9% - TSO/KSO: 4,0% - BSO: 4,4%.

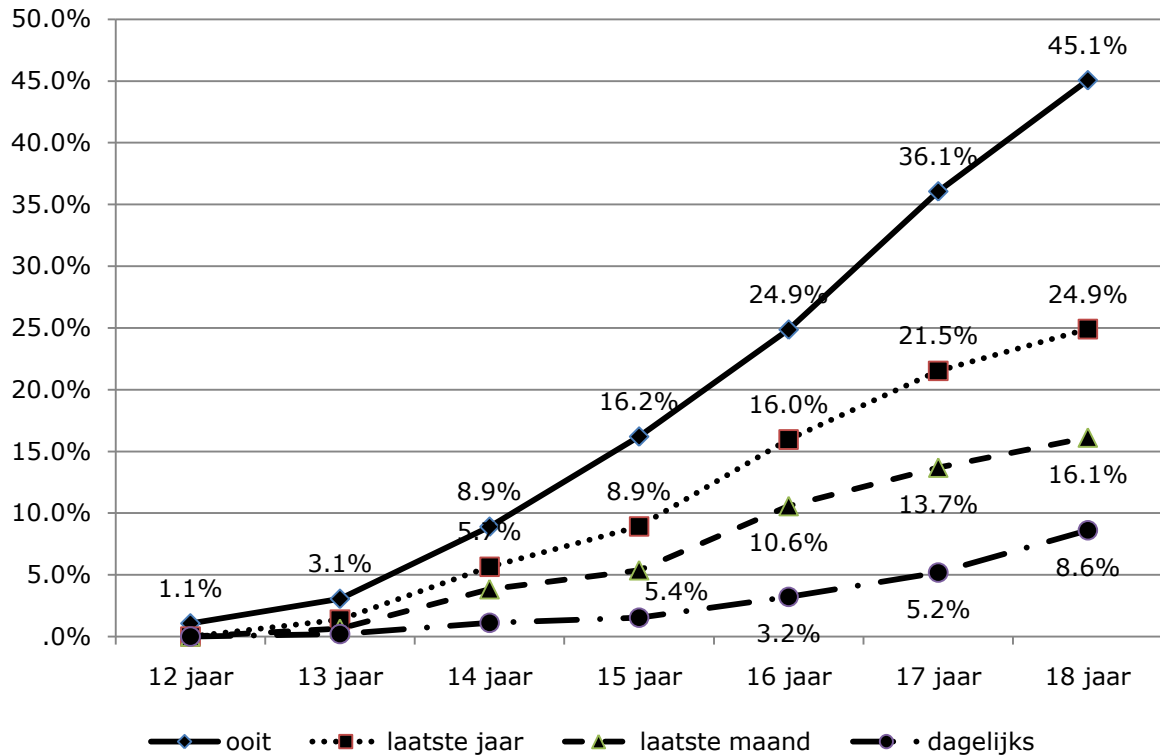
⁴⁰ Cannabis levensprevalentie: 12-14 jaar: 5,1% , 15-16 jaar: 20,6%, 17-18 jaar: 39,2%; laatstejaarsprevalentie: 12-14 jaar: 2,9%, 15-16 jaar: 12,5%, 17-18 jaar: 22,7%; laatstemaandprevalentie: 12-14 jaar: 1,8%, 15-16 jaar: 14,5% (17-18 jaar). 6,4% van de oudste leerlingen gebruiken minstens 1 keer per week cannabis.

⁴¹ Cannabis: levensprevalentie cannabis: ASO: 20,5% - TSO/KSO: 30,6% - BSO: 37,0%; laatstejaarsprevalentie: ASO: 13,3% - TSO/KSO: 18,3% - BSO: 19,7%; laatstemaandprevalentie: ASO: 8,0% - TSO/KSO: 12,0% - BSO: 13,7%; regelmatig gebruik: ASO: 1,4% - TSO/KSO: 4,8% - BSO: 8,2%.

meisjes regelmatig cannabis⁴² (tabel 5b).

De meeste meisjes die regelmatig cannabis gebruiken zitten in het TSO/KSO of in het BSO; ze zijn nauwelijks terug te vinden in het ASO.

Figuur 5: Evolutie van de levens-, laatstejaars- en laatstemaandprevalentie en frequentie van cannabisgebruik in functie van de leeftijd, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

5.1. Beginleeftijd⁴³

alle ooit-gebruikers

De beginleeftijd voor cannabis stijgt het sterkst tussen 15 en 16 jaar (Figuur 6). 57,9% van de ooit-gebruikers was 15 of 16 jaar bij het eerste cannabisgebruik. 26,5% van de ooit-gebruikers was jonger dan 15 jaar en 15,5% ouder dan 16 (tabel 5m). Het percentage ooit-gebruikers dat jonger was dan 14 jaar bij het eerste cannabisgebruik is niet verschillend voor 15-16-jarigen dan voor 17-18-jarigen.

jongens/meisjes

De beginleeftijd voor cannabisgebruik is lager voor jongens dan voor meisjes. Meer jongens dan meisjes zijn voor de leeftijd van 14 jaar ermee begonnen, terwijl de meisjes de groep die minstens 16 jaar was groter is dan bij de jongens⁴⁴ (tabel 5m).

onderwijsvormen

In het ASO zijn er in verhouding meer ooit-gebruikers dan in het TSO/KSO en het BSO die ouder waren dan 15 jaar bij het eerste cannabisgebruik en in het BSO zijn er in verhouding meer dan in de andere onderwijsvormen die toen jonger waren dan 14 jaar. In het ASO is er een sterke toename van de beginleeftijd tussen 14 en 15 jaar;

⁴² Cannabis: levensprevalentie: jongens: 24,5%, meisjes: 15,6%; laatstejaarsprevalentie: jongens: 15,6%, meisjes: 8,1%; laatstemaandprevalentie: jongens: 10,4%, meisjes: 4,9%; regelmatig gebruik: jongens: 4,6%, meisjes: 1,3%.

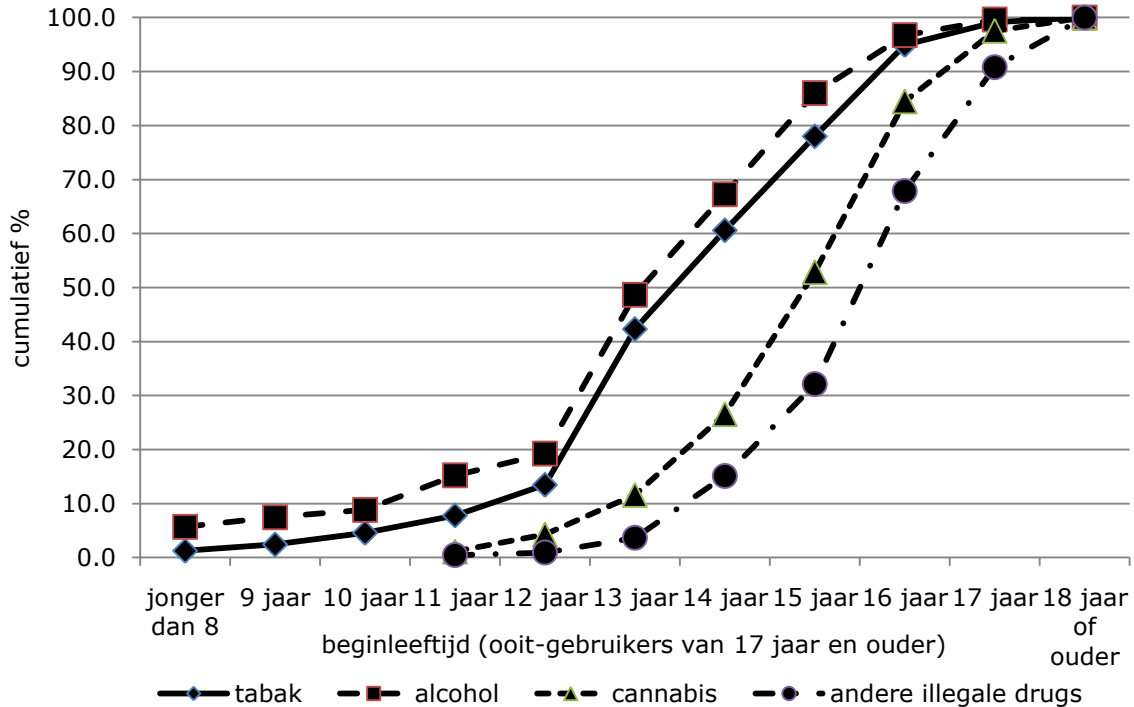
⁴³ Berekend op leerlingen van 17 jaar en ouder.

⁴⁴ Beginleeftijd cannabis jonger dan 14 jaar: jongens: 13,7% - meisjes: 8,1%; 14 of 15 jaar: jongens: 42,4% - meisjes: 39,4%; 16 jaar of ouder: jongens: 43,9% - meisjes: 52,5%.

in het TSO/KSO en het BSO hebben er in verhouding meer leerlingen voor het eerst cannabis gebruikt op hun veertiende (tabel 5m)⁴⁵.

Figuur 6: Beginleeftijd van tabak, alcohol, cannabis en andere illegale drugs, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

5.2. Gebruikspatronen

Ook voor cannabis hebben we aan de leerlingen gevraagd op **welke dagen van de week vóór de leerlingenbevraging** ze het hebben gebruikt en hoeveel joints ze dan hebben gerookt. De vraag wordt gesteld aan alle leerlingen die de maand voor de bevraging cannabis hebben gebruikt, maar we hebben de percentages berekend op het totale aantal leerlingen (5g, i en k). De percentages zijn dus niet berekend op het totale aantal leerlingen. In tabellen 5f, h en j zijn de percentages berekend op de laatstmaandgebruikers.

Op basis van de antwoorden op deze vraag hebben de leerlingen verder ingedeeld in groepen naargelang ze op geen enkele dag van de week cannabis hebben gebruikt, enkel in het weekend, enkel in de week of zowel tijdens de week als in het weekend. De percentages zijn berekend op alle leerlingen (tabel 5l).

alle leerlingen

Net zoals voor alcohol, lag ook voor cannabisgebruik het zwaartepunt in het weekend, en meer op zaterdag dan op vrijdag. 4,6% van alle leerlingen gebruikte cannabis op vrijdag en 4,0% op zaterdag. Ongeveer 2% van de leerlingen gebruikte op weekdays (tabel 5f)⁴⁶. Een meerderheid van de cannabisrokers rookte 1 à 2 joints op een dag. In het weekend is de groep die meer rookt in verhouding groter dan op weekdays.

⁴⁵ Beginleeftijd cannabis jonger dan 14 jaar: ASO: 6,9% - TSO/KSO: 11,5% - BSO: 16,5%; 14 of 15 jaar: ASO: 41,5% - TSO/KSO: 41,1% - BSO: 41,3%; 16 jaar of ouder: ASO: 51,6% - TSO/KSO: 47,4% - BSO: 42,3%.

⁴⁶ Maandag: 2,1%; dinsdag: 2,1%; woensdag: 2,7%; donderdag: 2,2%; zondag: 2,3%.

94,0% van alle leerlingen gebruikte op geen enkele dag van de week voor de bevraging cannabis; bij 2,2% bleef het gebruik beperkt tot het weekend en 3,1% gebruikte daarnaast ook tijdens de week cannabis (tabel 5I). De groep die zowel in de week als in het weekend cannabis gebruikte is dus iets groter dan de groep die enkel in het weekend gebruikte. Het gaat hier wel enkel over de leerlingen die tijdens de week voor de bevraging cannabis gebruikten (6,0% van alle leerlingen).

**leeftijds-
groepen** Hoe ouder, hoe meer tijdens de week voor de bevraging cannabis hebben gebruikt. Met het ouder worden, stijgt ook het relatieve percentage dat zowel in de week als in het weekend gebruikte⁴⁷ (tabel 5I).

**jongens/
meisjes** Bij de jongens is de groep die zowel in de week als in het weekend cannabis gebruikte groter dan de groep die het gebruik beperkte tot het weekend; bij de meisjes zijn deze groepen even klein⁴⁸ (tabel 5I).

**&
+/- 16 jaar** Bij meisjes valt op dat bij de jongere gebruiksters (-16 jaar die de laatste maand gebruikten) er meer zijn die zowel in de week als in het weekend gebruiken, terwijl er in vergelijking meer meisjes zijn van 16 jaar en ouder die hun cannabisgebruik beperken tot het weekend⁴⁹.

**onderwijs-
vormen** Tussen de onderwijsvormen verschilt vooral het percentage van leerlingen die zowel in de week als in het weekend cannabis gebruiken: dat is het hoogst in het BSO en het laagst in het ASO⁵⁰. Het percentage dat enkel in het weekend gebruikt, ligt in de drie onderwijsvormen rond de 3% (tabel 5I).

6. Andere illegale drugs dan cannabis

We vroegen aan de leerlingen of ze ooit een andere illegale drug dan cannabis hebben gebruikt. Enkel de leerlingen die hierop bevestigend antwoordden, werden gevraagd de vragen over de afzonderlijke illegale drugs te beantwoorden (XTC, amfetamines, tripmiddelen, cocaïne, GHB en heroïne).

6.1. Alle leerlingen

6,4% van alle leerlingen in het secundair onderwijs heeft ooit een andere illegale drug dan cannabis gebruikt. 3,1% gebruikte deze het jaar voor de bevraging; voor 2,1% vond dit gebruik plaats in de maand voor de bevraging (tabel 6a).

Van alle illegale drugs uitgezonderd cannabis is XTC de meest gebruikte: 3,8% van alle leerlingen gebruikte ooit XTC en 2,0% gebruikte het het jaar voor de bevraging. Daarna volgen amfetamines en cocaïne, elk met een levensprevalentie van 2,6% en een laatstejaarsprevalentie van respectievelijk 1,3% en 1,2%. Het gebruik van tripmiddelen, GHB en heroïne ligt nog lager (tabel 6b).

Met andere woorden, het gebruik van andere illegale drugs dan cannabis is in de totale populatie van het secundair onderwijs eerder een marginaal gegeven. Dit wil echter niet zeggen dat in bepaalde subgroepen gebruik ervan meer voorkomt (zie verder).

⁴⁷ Enkel weekend: 15-16 jaar: 2,4%, 17-18 jaar: 2,6%; weekend + week: 15-16 jaar: 4,1%, 17-18 jaar: 7,0%.

⁴⁸ Cannabis enkel in het weekend: jongens: 2,9%, meisjes: 1,5%; Cannabis zowel in de week als in het weekend: jongens: 4,7%, meisjes: 1,7%.

⁴⁹ Meisjes: geen enkele dag: <16 jaar: 19,9%, >=16: 18,6%; enkel weekend: <16 jaar: 41,1%, >=16: 48,0%; Meisjes: weekend + week: <16 jaar: 35,8%, >=16: 29,4%.

⁵⁰ Cannabis zowel in de week als in het weekend: ASO: 2,0%; TSO/KSO: 4,8%; BSO: 8,5%.

6.2. **Beginleeftijd**⁵¹

alle ooit-gebruikers

De beginleeftijd voor andere illegale drugs dan cannabis stijgt het sterkst tussen 15 en 16 jaar. Een belangrijke groep van de leerlingen die ooit een andere illegale drug dan cannabis hebben gebruikt (35,8%), was bij het eerste gebruik 16 jaar (tabel 5I). 28,5% was 14 of 15 jaar en 32,1% was ouder dan 16 (Figuur 6).

Het percentage leerlingen dat jonger was dan 14 jaar bij het eerste gebruik van andere illegale drugs dan cannabis is niet verschillend voor 15-16-jarigen dan voor 17-18-jarigen.

Er doen zich op dit vlak geen verschillen voor tussen jongens en meisjes en tussen de onderwijsvormen (tabel 5I).

6.3. **Gebruik op verschillende leeftijden**

Het gebruik van andere illegale drugs dan cannabis doet zich vooral voor bij de oudste leerlingen: 11,8% van 17-18-jarigen gebruikte ze ooit⁵². Minder dan de helft van hen (5,2%) gebruikte ze tijdens het jaar voor de bevraging en een kwart van hen (2,9%) in de maand ervoor. Het verschil tussen de 15-16-jarigen en de 17-18-jarigen ligt vooral in de hogere levensprevalentie bij de oudsten; de laatstejaars- en de laatstemaandprevalentie verschillen niet significant. Het gebruik van deze middelen ligt opvallend hoger bij de leerlingen ouder dan 18: 23,8% van hen gebruikte ooit een andere illegale drug dan cannabis en 12,9% het voorbije jaar. Deze groep bestaat vooral uit leerlingen uit het TSO/KSO en het BSO⁵³ (tabel 6a).

Net zoals dit het geval is bij alle andere middelen - legale én illegale - neemt het percentage leerlingen dat XTC, amfetamines, cocaïne en tripmiddelen gebruikt toe met de leeftijd (tabellen 6d-i)⁵⁴.

+/- 16 jaar

2,7% van de leerlingen die jonger dan 16 jaar zijn gebruikte ooit een andere illegale drug dan cannabis en nauwelijks iemand van hen deed dit de voorbije maand; 11,1% van de leerlingen die 16 jaar of ouder zijn gebruikte ze ooit en 3,6% de voorbije maand (5d)⁵⁵.

6.4. **Gebruik door jongens en meisjes**

Dubbel zoveel jongens als meisjes gebruikte ooit een andere illegale drug dan cannabis⁵⁶. Voor recent gebruik zijn de verschillen nog groter: de laatstejaarsprevalentie en de laatstemaandprevalentie zijn bij jongens bijna drie keer zo hoog als bij meisjes (tabel 6a).

⁵¹ Berekend op leerlingen van 17 jaar en ouder.

⁵² Levensprevalentie: 12-14 jaar: 1,7%, 15-16 jaar: 6,4%, 17-18 jaar: 11,8%; laatstejaarsprevalentie: 12-14 jaar: 0,7%, 15-16 jaar: 3,4%, 17-18 jaar: 5,2%; laatstemaandprevalentie: 12-14 jaar: 0,5%, 15-16 jaar: 2,4%, 17-18 jaar: 2,9%.

⁵³ Verdeling 18+-ers over de onderwijsvormen: ASO: 12,3%, TSO/KSO: 47,4%, BSO: 40,3%.

⁵⁴ Levensprevalentie XTC: 12-14 jaar: 0,6%, 15-16 jaar: 3,5%, 17-18 jaar: 7,8%; levensprevalentie amfetamines: 12-14 jaar: 0,7%, 15-16 jaar: 2,8%, 17-18 jaar: 4,7%; levensprevalentie cocaïne: 12-14 jaar: 0,5%, 15-16 jaar: 2,2%, 17-18 jaar: 5,2%.

⁵⁵ De percentages voor leerlingen van 16 jaar en ouder ligt hoger dan voor de 15-16-jarigen en 17-18-jarigen samen. Dat komt omdat deze groep ook de leerlingen bevat van die zijn dan 18. Zij trekken de cijfers voor de 16+-ers op.

⁵⁶ Levensprevalentie: jongens: 8,5%, meisjes 4,3%; laatstejaarsprevalentie: jongens: 4,4%, meisjes: 1,7%; laatstemaandprevalentie: jongens: 3,0%, meisjes: 1,2%.

6.5. Gebruik in de verschillende onderwijsvormen

De onderwijsvormen verschillen ook wat betreft de levens- en laatstejaarsprevalentie van andere illegale drugs dan cannabis⁵⁷. Deze cijfers zijn beide het hoogst in het BSO en het laagst in het ASO. Dubbel zoveel leerlingen van het TSO/KSO gebruikten het jaar voor de bevraging andere illegale drugs dan cannabis dan van het ASO; in het BSO ligt dit cijfer drie keer zo hoog als in het ASO (tabel 6a).

Wat betreft de afzonderlijke illegale middelen verschillen de levens- en laatstejaarsprevalentie van XTC, amfetamines, cocaïne en GHB tussen de drie onderwijsvormen: die is telkens het hoogst in het BSO en het laagst in het ASO⁵⁸. Het gaat hier telkens om lage percentages (tabellen 6d-i).

6.6. Verbanden tussen het gebruik van de verschillende middelen

In hoeverre gebruiken leerlingen die cannabis gebruiken ook andere legale en illegale drugs? Hoeveel komt polydruggebruik⁵⁹ voor en welke middelen worden dan gebruikt? Op deze vragen gaan de volgende paragrafen dieper in.

6.6.1. Verband tussen roken en cannabisgebruik

Er bestaat een sterk verband tussen het roken van tabak en het roken van cannabis. Bijna alle leerlingen die ooit cannabis gebruikten hebben ooit tabak gerookt. De helft van de leerlingen die ooit tabak rookten, rookten ooit cannabis. Bij de 17-18-jarigen is dit zelfs 2 op de 3 ooit-rokers (66,7%) (tabel 5o).

Bij leerlingen die op jongere leeftijd zijn beginnen roken is de groep ooit-gebruikers van cannabis groter dan bij leerlingen die later zijn beginnen roken.

6.6.2. Verband tussen alcohol en cannabis en andere illegale drugs

Ook tussen alcohol en het gebruik van cannabis en andere illegale drugs is een duidelijke link. Er zijn bijna geen leerlingen die ooit cannabis, maar nooit alcohol hebben gebruikt; hetzelfde geldt voor andere illegale drugs dan cannabis (tabellen 5u-w).

Leerlingen die ooit alcohol dronken of ooit andere illegale drugs dan cannabis gebruikten, beginnen gemiddeld vroeger met cannabis dan leerlingen die dit nooit deden. Aangezien we voor het vergelijken van de beginleeftijd enkel de leerlingen vanaf 17 jaar in aanmerking nemen, kan dit niet worden verklaard door een verschil in leeftijd.

⁵⁷ Andere illegale drugs dan cannabis: levensprevalentie: ASO: 4,4%, TSO/KSO: 9,6%, BSO: 15,9%; laatstejaarsprevalentie: ASO: 2,0%, TSO/KSO: 5,0%, BSO: 7,1%; laatstemaandprevalentie: ASO: 1,3%, TSO/KSO: 3,1%, BSO: 5,5%.

⁵⁸ Levensprevalentie XTC: ASO: 2,0% - TSO/KSO: 6,4% - BSO: 10,7%; levensprevalentie amfetamines: ASO: 1,3% - TSO/KSO: 3,5% - BSO: 7,6%; levensprevalentie cocaïne: ASO: 1,5% - TSO/KSO: 3,7% - BSO: 7,6%; levensprevalentie GHB: ASO: 0,4% - TSO/KSO: 1,8% - BSO: 3,2%.

⁵⁹ Onder polydruggebruik verstaan we het gebruik van meerdere illegale drugs door één en dezelfde persoon, maar niet noodzakelijk bij eenzelfde gelegenheid. Bij combigebruik worden de drugs tegelijkertijd of binnen een zeer korte tijdsperiode genomen waarbij een interactie tussen de effecten van de verschillende drugs wordt verondersteld (Laudens, 2004).

6.6.3. Verband tussen gebruik van cannabis en dat van andere illegale drugs

20,0% van alle leerlingen heeft ooit cannabis gebruikt: 14,1% heeft nooit een andere illegale drug gebruikt, maar 5,9% wel. Met andere woorden, 5,9% van alle leerlingen heeft naast cannabis ooit een andere illegale drug gebruikt. Er zijn weinig gebruikers van andere illegale drugs die nooit cannabis hebben gebruikt (tabellen 6r-u).

Leerlingen die ooit hebben gerookt en leerlingen die ooit cannabis of andere illegale drugs hebben gebruikt zijn gemiddeld op jongere leeftijd met alcohol begonnen dan leerlingen die dit nooit hebben gedaan.

6.6.4. Verband tussen gebruik van verschillende illegale drugs

We gingen ook na in hoeverre leerlingen die zeggen dat ze ooit een bepaalde illegale drug (niet cannabis) hebben gebruikt al dan niet nog andere illegale drugs hebben gebruikt en welke dat dan zijn.

Uit de cijfers blijkt dat gebruikers van andere illegale drugs dan cannabis zich zelden tot één bepaalde drug beperken. Minstens 75% van hen gebruikt naast die illegale drug ook nog andere illegale drugs (tabellen 6v-w).

Met andere woorden, polydruggebruik is eerder de regel dan de uitzondering bij leerlingen die andere illegale drugs dan cannabis gebruiken.

Let wel: het gaat hier om kleine aantallen, zodat de cijfers vooral als indicatief moeten worden beschouwd.

Verder blijkt het gebruik van XTC, amfetamines en cocaïne een sterke samenhang te kennen: wie een van deze middelen gebruikt(e), heeft veel kans dat hij ook de andere middelen gebruikt(e) (tabellen 6p-q).

7. Gokken

In de nieuwe vragenlijst zijn twee vragen gewijd aan gokken: één over spelen op gokautomaten (bingo,...) en één over krasbiljetten, allebei gebonden aan wettelijke bepalingen.

7.1. Gokautomaten

alle leerlingen

Ondanks deze wettelijke bepalingen blijkt uit de gegevens van de leerlingenbevraging dat 26,1% van alle leerlingen ooit al eens op gokautomaten heeft gespeeld. Voor 17,5% is dit al langer dan een jaar geleden. 1,1% speelt er regelmatig op (tabel 7a).

leeftijdsgroepen

De levens- en laatstejaarsprevalentie van spelen op gokautomaten en het regelmatig erop spelen stijgt met de leeftijd (tabel 7c)⁶⁰.

jongens/meisjes

Spelen op gokautomaten komt meer voor onder jongens dan onder meisjes. 31,2% van de jongens en 21,1% van de meisjes speelde ooit op gokautomaten. Drie keer zoveel jongens als meisjes speelden er het voorbije jaar op en bijna alle regelmatige spelers zijn jongens⁶¹ (tabel 7c).

⁶⁰ Gokautomaten: levensprevalentie: 12-14 jaar: 22,9%, 15-16 jaar: 26,5%, 17-18 jaar: 29,5%; laatstejaarsprevalentie: 12-14 jaar: 6,3%, 15-16 jaar: 9,3%, 17-18 jaar: 10,6%; regelmatig: 12-14 jaar: 0,7%, 15-16 jaar: 1,0%, 17-18 jaar: 1,7%.

⁶¹ Gokautomaten: laatstejaarsprevalentie: jongens: 12,7%, meisjes: 4,5%; regelmatig : jongens: 1,9%, meisjes: 0,3%.

**onderwijs-
vormen** De levensprevalentie van spelen op gokautomaten is iets hoger in het TSO/KSO en het BSO dan in het ASO. De laatstejaarsprevalentie ervan is het hoogst in het BSO en het laagst in het ASO⁶² (tabel 7c).

7.2. Krasloten

Ook het spelen met krasbiljetten van de Nationale Loterij, waarvoor de wettelijke leeftijdsgrens is vastgelegd op 18 jaar, heeft ongeveer de helft van alle leerlingen (47,4%) ooit gedaan en 19,7% het voorbije jaar (tabel 7b).

**leeftijds-
groepen** Met de leeftijd stijgt enkel de levensprevalentie van spelen met krasloten licht⁶³ (tabel 7d).

**jongens/
meisjes** Jongens en meisjes verschillen weinig wat betreft het spelen met krasloten: iets meer jongens dan meisjes deden dit ooit, het voorbije jaar en op regelmatige basis⁶⁴ (tabel 7d).

**onderwijs-
vormen** Ook tussen de onderwijsvormen bestaan geen grote verschillen op dit vlak: in het TSO/KSO zitten in verhouding iets meer leerlingen die ooit met krasloten speelden, tijdens het voorbije jaar waren er in het TSO/KSO en het BSO iets meer leerlingen die dit deden en het BSO telde iets meer regelmatige spelers dan de andere twee onderwijsvormen⁶⁵ (tabel 7d).

⁶² Gokautomaten: levensprevalentie: ASO: 25,2%, TSO/KSO: 29,9%, BSO: 30,9%; laatstejaarsprevalentie: ASO: 6,0%, TSO/KSO: 10,9%, BSO 15,0%; regelmatig: ASO: 0,4%, TSO/KSO: 1,3%, BSO 2,3%.

⁶³ Krasloten: levensprevalentie: 12-14 jaar: 44,4%, 15-16 jaar: 47,6%, 17-18 jaar: 50,3%; laatstejaarsprevalentie: 12-14 jaar: 18,8%, 15-16 jaar: 19,2%, 17-18 jaar: 21,0%; regelmatig: 12-14 jaar: 2,0%, 15-16 jaar: 1,7%, 17-18 jaar: 1,4%.

⁶⁴ Krasloten: levensprevalentie: jongens: 45,8%, meisjes: 48,8%; laatstejaarsprevalentie: jongens: 20,7%, meisjes: 18,8%; regelmatig: jongens: 2,1%, meisjes: 1,3%.

⁶⁵ Krasloten: levensprevalentie: ASO: 48,7%, TSO/KSO: 52,6%, BSO: 47,0%; laatstejaarsprevalentie: ASO: 19,0%, TSO/KSO: 22,5%, BSO 21,6%; regelmatig spelen: ASO: 1,2%, TSO/KSO: 1,2%, BSO 2,3%.

Motieven voor (niet-)gebruik van alcohol en cannabis

In de vorige versie(s) van de vragenlijst werden de motieven voor middelengebruik al bevraagd, maar de vraagstelling was verschillend. Toen vroegen we wat volgens de leerlingen de motieven zijn van jongeren die (geen) illegale drugs gebruiken (dus niet noodzakelijk zichzelf). Bovendien ging het toen enkel om illegale drugs (inclusief) cannabis.

De nieuwe vragenlijst peilt rechtstreeks naar de motieven van de leerlingen zelf en dit voor het (niet-)gebruik van alcohol en cannabis. Bovendien vroegen we de leerlingen om elk motief dat voor hen van toepassing was aan te kruisen (in tegenstelling tot voordien: aankruisen van de top drie aan te kruisen).

1. Alcohol

1.1. Motieven om geen alcohol te drinken

alle leerlingen

De meest vermelde motieven van leerlingen die nog nooit alcohol dronken, zijn: omdat ze geen alcohol nodig hebben, omdat alcohol drinken ongezond is, omdat alcohol drinken gevaarlijk is, omdat ze nuchter willen blijven, omdat ze de gevolgen hebben gezien bij iemand die alcohol dronk, omdat ze sportief zijn en omdat ze een sterke persoonlijkheid hebben (tabel 8a)⁶⁶.

Grosso modo kunnen de motieven worden verdeeld in drie groepen: (1) om negatieve gevolgen te vermijden⁶⁷, (2) uit intrinsieke motivatie⁶⁸ en (3) omdat het niet tot hun leefwereld behoort⁶⁹.

jongens/ meisjes

Meer jongens dan meisjes drinken geen alcohol omdat ze sportief zijn, omdat ze een sterke persoonlijkheid hebben, omdat ze nuchter willen blijven, uit overtuiging en omdat alcohol te duur is. Meer meisjes dan jongens geven aan niet te drinken omdat ze geen alcohol nodig hebben (tabel 8a)⁷⁰.

leeftijdsgroepen

Motieven die in verhouding meer voorkomen bij de jongste leerlingen zijn: omdat alcohol gevaarlijk is, omdat ze op den duur niet meer zonder zouden kunnen, omdat alcohol drinken ongezond is, omdat alcohol op hun leeftijd verboden is en omdat ze sportief zijn (tabel 8b)⁷¹.

Motieven die te maken hebben met persoonlijkheidsfactoren komen in verhouding meer voor bij de oudste leerlingen ('omdat ik een sterke persoonlijkheid heb', 'uit

⁶⁶ Omdat ze geen alcohol nodig hebben (76,5%), omdat alcohol drinken ongezond is (51,7%), omdat alcohol drinken gevaarlijk is (44,3%), omdat ze de gevolgen hebben gezien bij iemand die alcohol dronk (36,6%), omdat ze de gevolgen hebben gezien bij iemand die alcohol dronk (34,5%), omdat ze sportief zijn (32,4%) en omdat ze een sterke persoonlijkheid hebben (31,3%).

⁶⁷ Ongezond, gevaarlijk, verboden, gevolgen gezien bij iemand die dronk, schrik voor reactie van de ouders, bang zijn om eraan verslaafd te geraken.

⁶⁸ Sterke persoonlijkheid, uit overtuiging, sportief, willen nuchter blijven.

⁶⁹ Vrienden drinken ook niet, ze hebben het nooit aangeboden gekregen.

⁷⁰ Sportief: jongens: 45,2%, meisjes: 21,4%; sterke persoonlijkheid: jongens: 35,2%, meisjes: 28,0%, nuchter willen blijven: jongens: 41,5%, meisjes: 32,4%; overtuiging: jongens: 19,3%, meisjes: 14,8%; te duur: jongens: 13,3%, meisjes: 6,2%; niet nodig: jongens: 71,5%, meisjes: 80,7%; ongezond: jongens: 49,3%, meisjes: 53,7%.

⁷¹ Gevaarlijk: 12-14 jaar: 47,3%, 15-16 jaar: 39,9%, 17-18 jaar: 31,3%; niet meer zonder kunnen: 12-14 jaar: 18,5%, 15-16 jaar: 13,7%, 17-18 jaar: 9,1%; ongezond: 12-14 jaar: 55,4%, 15-16 jaar: 43,9%, 17-18 jaar: 43,4%; verboden: 12-14 jaar: 32,9%, 15-16 jaar: 12,6%, 17-18 jaar: 1,0%; sportief: 12-14 jaar: 34,8%, 15-16 jaar: 27,7%, 17-18 jaar: 21,2%.

overtuiging') (tabel 8b)⁷².

Hoe jonger de leerlingen, hoe meer motieven ze aanhalen die te maken hebben met negatieve gevolgen van drinken.

**onderwijs-
vormen**

Intrinsieke motivatie wordt in verhouding meer aangehaald door leerlingen in het ASO dan in de andere onderwijsvormen ('omdat ze geen alcohol nodig hebben', 'omdat ze een sterke persoonlijkheid hebben' (ASO=TSO/ KSO), 'omdat het ongezond is', 'omdat ze nuchter willen blijven' en 'uit overtuiging')⁷³. Intrinsieke motivatie vinden we het minst terug in het BSO (tabel 8a).

Bij groepering van de motieven zoals hierboven beschreven, zijn de onderwijsvormen vergelijkbaar in hun motieven om niet te drinken.

1.2. Motieven om wel alcohol te drinken

**alle leer-
lingen**

De motieven voor alcoholgebruik die het meest scoorden bij de leerlingen, waren: voor de gezelligheid met vrienden, omdat ze er zin in hadden, omdat het hen werd aangeboden, om zich te ontspannen en uit nieuwsgierigheid⁷⁴ (tabel 9a).

Ook deze motieven kunnen we onderbrengen in drie grotere groepen: (1) voor de positieve effecten⁷⁵, (2) om te experimenteren en onder sociale druk⁷⁶ en (3) als copingmechanisme⁷⁷ en om dronken te worden. De laatste groep van motieven zijn motieven die kunnen wijzen op verhoogd risicogedrag.

**frequentie
en hoeveel-
heid van
drinken**

Leerlingen die zowel in de week als tijdens het weekend alcohol drinken, geven gemiddeld meer copingmotieven aan voor hun drinkgedrag dan leerlingen die enkel in het weekend drinken.

Er is ook een verband tussen het aantal glazen dat de leerlingen drinken op elke dag van de week en het aantal aangekruiste copingmotieven (Figuur 7).

**jongens/
meisjes**

Meer jongens dan meisjes drinken alcohol om zich te ontspannen, maar ook meer jongens drinken om dronken te worden en om goed te kunnen slapen, motieven die kunnen wijzen op verhoogd risicogedrag. Meer meisjes dan jongens stipten nieuwsgierigheid aan, omdat ze er zin in hadden en omdat het hen werd aangeboden (tabel 9a)⁷⁸.

**leeftijds-
groepen**

Hoe jonger de leerlingen, hoe meer nadruk ze leggen op motieven die te maken hebben met experimenteergedrag en sociale druk.

Met het ouder worden gaat alcohol meer en meer deel uitmaken van de leefwereld van de leerlingen. Oudere leerlingen drinken meer dan jongere leerlingen voor de positieve effecten van alcohol, maar ook als copingstrategie en om dronken te worden (tabel 9b).

⁷² Sterke persoonlijkheid: 12-14 jaar: 27,7%, 15-16 jaar: 35,6%, 17-18 jaar: 50,5%; overtuiging: 12-14 jaar: 15,3%, 15-16 jaar: 18,0%, 17-18 jaar: 29,3%.

⁷³ Geen alcohol nodig: ASO: 85,0%, TSO/KSO: 79,6%, BSO: 63,9%; sterke persoonlijkheid: ASO: 37,8%, TSO/KSO: 39,4%, BSO: 30,6%; ongezond: ASO: 48,7%, TSO/KSO: 43,7%, BSO: 36,1%; nuchter willen blijven: ASO: 45,1%, TSO/KSO: 39,4%, BSO: 30,6%; overtuiging: ASO: 26,4%, TSO/KSO: 18,3%, BSO: 10,2%.

⁷⁴ Voor de gezelligheid met vrienden (77,5%), omdat ze er zin in hadden (64,2%), omdat het hen werd aangeboden (35,6%), om zich te ontspannen (30,3%) en uit nieuwsgierigheid (24,9%).

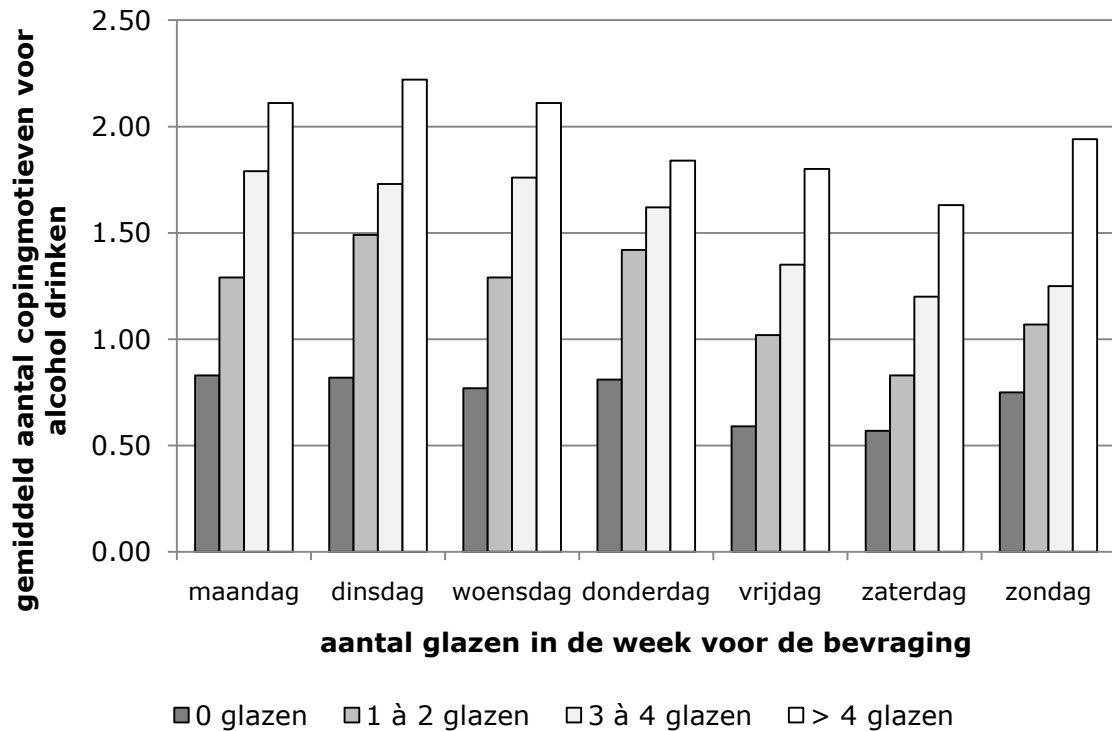
⁷⁵ Voor de gezelligheid met vrienden en omdat ze er zin in hebben.

⁷⁶ Uit nieuwsgierigheid, omdat ze het aangeboden kregen, om erbij te horen, voor de kick.

⁷⁷ De wijze waarop iemand omgaat met problemen, aanpassings- en probleemoplossend vermogen. In deze vragenlijst: om zich goed te voelen, om zorgen te vergeten, om zelfzekerder te worden, om te ontspannen en om te kunnen slapen.

⁷⁸ Om te ontspannen: jongens: 34,2%, meisjes: 26,3%; om dronken te worden: jongens: 17,5%, meisjes: 9,8%; om goed te kunnen slapen: jongens: 5,9%, meisjes: 3,7%; nieuwsgierigheid: meisjes: 28,0%, jongens: 21,9%; zin in: meisjes: 68,4%, jongens: 59,9%; aangeboden: meisjes: 37,9%, jongens: 33,5%.

Figuur 7: Verband tussen aantal glazen dat elke dag van de week voor de bevraging werd gedronken en het aantal copingmotieven voor alcoholgebruik, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

**onderwijs-
vormen**

In het ASO zijn in verhouding meer leerlingen dan in het TSO/KSO die alcohol drinken uit nieuwsgierigheid en omdat ze het aangeboden hebben gekregen; deze motieven scoren op hun beurt hoger in het TSO/KSO dan in het BSO⁷⁹.

Een aantal motieven die kunnen wijzen op verhoogd risicogedrag, om dronken te worden, om zijn/haar zorgen te vergeten, tegen verveling, om goed te kunnen slapen, werden in verhouding meer door leerlingen in het BSO en het TSO/KSO aangeduid dan door de leerlingen uit het ASO⁸⁰.

In het ASO en het TSO/KSO werden meer motieven aangeduid dan in het BSO die te maken hebben met de positieve effecten van alcohol en met experimenteergedrag en sociale druk (tabel 9a).

⁷⁹ Nieuwsgierigheid: ASO: 27,4%, TSO/KSO: 18,0%, BSO: 13,8%.

⁸⁰ Om dronken te worden: ASO: 13,9%, TSO/KSO: 18,4%, BSO: 17,4%; om zijn of haar zorgen te vergeten: ASO: 7,4%, TSO/KSO: 11,9%, BSO: 11,5%; om verveling tegen te gaan: ASO: 7,2%, TSO/KSO: 10,0%, BSO: 11,0%; om goed te kunnen slapen: ASO: 3,7%, TSO/KSO en BSO: 6,6%.

2. Cannabis

2.1. Motieven om geen cannabis te gebruiken

alle leerlingen

De meest vermelde redenen van leerlingen waarom ze nooit cannabis hebben gebruikt, zijn: dat ze geen cannabis nodig hebben, omdat cannabis gevaarlijk is, omdat het ongezond is, omdat ze een sterke persoonlijkheid hebben en omdat de effecten hen niet interesseren (tabel 10a)⁸¹.

De motieven kunnen op dezelfde manier worden verdeeld als die om geen alcohol te drinken, namelijk: (1) om negatieve gevolgen te vermijden, (2) uit intrinsieke motivatie en (3) omdat het niet tot hun leefwereld behoort.

jongens/ meisjes

Meer jongens dan meisjes gebruiken geen cannabis omdat ze sportief zijn, omdat cannabis te duur is, omdat ze op den duur niet meer zonder zouden kunnen, uit schrik voor de reactie van de ouders en omdat hun vrienden het ook niet gebruiken. Meer meisjes dan jongens gebruiken geen cannabis omdat ze dat niet nodig hebben en omdat ze niet geïnteresseerd zijn in de effecten ervan (tabel 10a)⁸².

leeftijdsgroepen

De jongste leerlingen geven meer aan dan de oudere dat ze geen cannabis gebruiken omdat ze sportief zijn, omwille van het verslavend karakter ervan, omdat ze bang zijn voor de reactie van hun ouders, omdat cannabis gebruiken ongezond is, omdat het verboden is, omdat ze het nog nooit aangeboden hebben gekregen en omdat ze de gevolgen hebben gezien bij iemand die het gebruikte⁸³.

Hoe ouder de leerlingen, hoe meer intrinsieke motivatie aangeven als reden waarom ze geen cannabis gebruiken. Hoe jonger, hoe meer ze de negatieve gevolgen willen vermijden⁸⁴ (tabel 10b).

onderwijsvormen

De leerlingen in het ASO scoren op de meeste motieven hoger dan de leerlingen van de andere onderwijsvormen, zowel op motieven die te maken hebben met eigen keuze als met negatieve aspecten van cannabisgebruik en het feit dat het niet behoort tot hun leefwereld (tabel 10a).

⁸¹ Niet nodig (78,9%), gevaarlijk is (67,8%), ongezond (59,8%), sterke persoonlijkheid (43,0%) en effecten interesseren hen niet (39,5%).

⁸² Sportief: jongens: 43,9%, meisjes: 20,9%; te duur: jongens: 32,7% meisjes: 24,5%, omdat ze op den duur niet meer zonder zouden kunnen: jongens: 29,7%, meisjes: 24,8%; uit schrik voor de reactie van de ouders: jongens: 26,0%, meisjes: 21,8%; hun vrienden gebruiken het ook niet: jongens: 18,1%, meisjes: 14,9%; niet nodig: meisjes: 82,2%, jongens: 72,4%; niet geïnteresseerd in effecten: meisjes: 43,0%, jongens: 34,2%.

⁸³ Sportief: 12-14 jaar: 34,0%, 15-16 jaar: 30,0%, 17-18 jaar: 28,3%; omwille van verslavend karakter: 12-14 jaar: 30,8%, 15-16 jaar: 26,2%, 17-18 jaar: 20,3%; schrik voor reactie van ouders: 12-14 jaar: 26,2%, 15-16 jaar: 24,1%, 17-18 jaar: 17,5%; ongezond: 12-14 jaar: 63,9%, 15-16 jaar: 56,0%, 17-18 jaar: 52,9%; verboden: 12-14 jaar: 43,5%, 15-16 jaar: 31,3%, 17-18 jaar: 23,6%; nog nooit aangeboden gekregen: 12-14 jaar: 16,0%, 15-16 jaar: 17,3%, 17-18 jaar: 10,7%; gevolgen gezien bij iemand die het gebruikte: 12-14 jaar: 23,7%, 15-16 jaar: 16,7%, 17-18 jaar: 17,9%.

⁸⁴ Omwille van verslavend karakter: 12-14 jaar: 30,8%, 15-16 jaar: 26,2%, 17-18 jaar: 20,3%; gevaarlijk: 12-14 jaar: 73,8%, 15-16 jaar: 63,6%, 17-18 jaar: 56,1%; schrik voor reactie ouders: 12-14 jaar: 26,2%, 15-16 jaar: 24,1%, 17-18 jaar: 17,5%; ongezond: 12-14 jaar: 63,9%, 15-16 jaar: 56,0%, 17-18 jaar: 52,9%; gevolgen gezien bij iemand die het gebruikte: 12-14 jaar: 23,7%, 15-16 jaar: 16,7%, 17-18 jaar: 17,9%.

2.2. Motieven om wel cannabis te gebruiken

alle leerlingen

De motieven die de leerlingen die ooit cannabis hebben gebruikt hiervoor het meest hebben aangehaald, zijn: voor de gezelligheid met vrienden, nieuwsgierigheid, om te ontspannen, om stoned te worden en omdat ze er zin in hadden. 14 à 16% van de ooit-gebruikers heeft ook redenen aangeduid die kunnen wijzen op verhoogd risicogedrag: om goed te kunnen slapen, om hun zorgen te vergeten, om verveling tegen te gaan (tabel 11a)⁸⁵.

Ook hier valt weer eenzelfde opdeling te maken van de motieven om te gebruiken als voor alcohol, namelijk: (1) voor de positieve effecten, (2) als experimenteelgedrag en onder sociale druk en (3) als copingmechanisme⁸⁶.

Leerlingen die zowel in de week als tijdens het weekend cannabis gebruiken, geven gemiddeld meer copingmotieven aan voor hun gebruik dan leerlingen die enkel in het weekend gebruiken.

Er is ook een verband tussen het aantal joints dat de leerlingen roken op elke dag van de week en het aantal aangekruiste copingmotieven (Figuur 8).

jongens/ meisjes

Meer meisjes dan jongens zeggen cannabis te hebben gebruikt uit nieuwsgierigheid en omdat het hen werd aangeboden. Motieven die beter scoorden bij de jongens dan bij de meisjes zijn motieven die te maken hebben met specifieke effecten (om stoned te worden, om te ontspannen), die erop duiden dat gebruik al ingeburgerd is in hun leven (voor de gezelligheid met vrienden) en motieven die kunnen wijzen op verhoogd risicogedrag (om zich goed te voelen, om goed te kunnen slapen, om verveling tegen te gaan, om zorgen te vergeten)⁸⁷ (tabel 11a).

leeftijdsgroepen

Cannabisgebruik om erbij te horen werd vooral door de jongste leerlingen aangeduid. De meeste motieven werden meer aangeduid door oudere leerlingen dan door jongere: uit nieuwsgierigheid, voor de gezelligheid met vrienden, omdat ze er zin in hadden, om te ontspannen, om zich goed te voelen en om goed te kunnen slapen (tabel 11b)⁸⁸.

onderwijsvormen

De voornaamste verschillen tussen de onderwijsvormen zijn dat in het ASO in verhouding meer dan in de andere onderwijsvormen de motieven 'voor de gezelligheid met vrienden', nieuwsgierigheid en omdat het hen werd aangeboden werden aangeduid. Motieven die kunnen wijzen op verhoogd risicogedrag, scoren het hoogst in het BSO: om goed te kunnen slapen, om verveling tegen te gaan en om hun zorgen te

⁸⁵ Voor de gezelligheid met vrienden (62,4%), nieuwsgierigheid (51,5%), om te ontspannen (50,9%), om stoned te worden (41,3%), omdat ze er zin in hadden (40,8%) en omdat het hen werd aangeboden (32,6%); om goed te kunnen slapen (16,3%), om hun zorgen te vergeten (15,7%), om verveling tegen te gaan (13,7%).

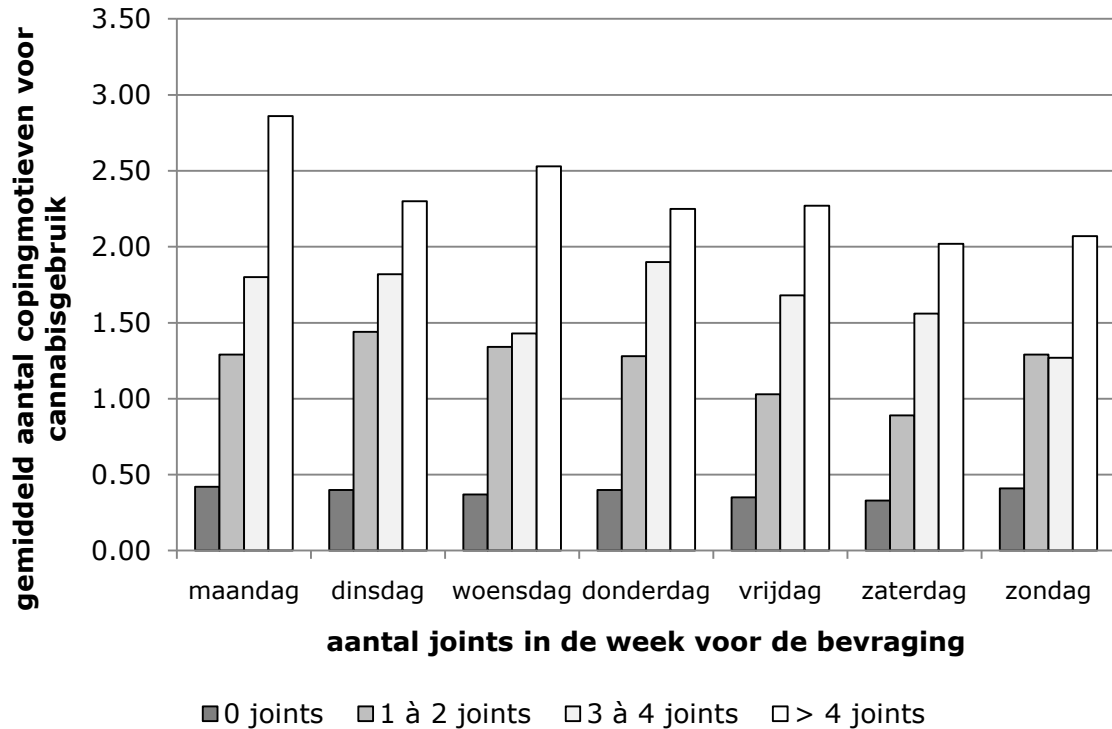
⁸⁶ In deze vragenlijst: om zich goed te voelen, om zorgen te vergeten, om zelfzekerder te worden, om te ontspannen en om te kunnen slapen

⁸⁷ Uit nieuwsgierigheid: meisjes: 60,4%, jongens: 45,8%; omdat het hen werd aangeboden: jongens: 31,0%, meisjes: 35,0%; om stoned te worden: jongens: 47,8%, meisjes: 31,1%; om te ontspannen: jongens: 57,1%, meisjes: 41,3%; gezellig met vrienden: jongens: 64,6%, meisjes: 58,9%; om zich goed te voelen: jongens: 31,0%, meisjes: 25,0%; om goed te kunnen slapen: jongens: 17,9%, meisjes: 13,8%; om verveling tegen te gaan: jongens: 17,5%, meisjes: 7,8%; om zorgen te vergeten: jongens: 16,9%, meisjes: 13,8%. Uit nieuwsgierigheid: meisjes: 60,4%, jongens: 45,8%.

⁸⁸ Om erbij te horen: 12-14 jaar: 11,8%, 15-16 jaar: 3,7%, 17-18 jaar: 4,8%; uit nieuwsgierigheid: 12-14 jaar: 35,3%, 15-16 jaar: 51,1%, 17-18 jaar: 55,9%; gezellig met vrienden: 12-14 jaar: 54,9%, 15-16 jaar: 63,8%; 17-18 jaar: 62,1%; omdat ze er zin in hadden: 12-14 jaar: 28,4%, 15-16 jaar: 40,0%; 17-18 jaar: 43,1%; om te ontspannen: 12-14 jaar: 33,3%, 15-16 jaar: 51,1%, 17-18 jaar: 51,8%; om zich goed te voelen: 12-14 jaar: 24,5%, 15-16 jaar: 28,8%, 17-18 jaar: 29,4%; om goed te kunnen slapen: 12-14 jaar: 20,0%, 15-16 jaar: 10,8%, 17-18 jaar: 9,4%.

vergeten. Dit laatste motief ligt even hoog in het TSO/KSO als in het BSO (tabel 11a)⁸⁹.

Figuur 8: Verband tussen aantal joints dat elke dag van de week voor de bevraging werd gebruikt en gemiddeld aantal copingmotieven voor cannabisgebruik, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

⁸⁹ Voor de gezelligheid met vrienden: ASO: 67,8%, TSO/KSO: 63,3%, BSO: 57,7%; nieuwsgierigheid: ASO: 62,6%, TSO/KSO: 50,2%, BSO: 46,2%; omdat het hen werd aangeboden: ASO: 38,2%, TSO/KSO: 35,3%, BSO: 23,3%; om goed te kunnen slapen: ASO: 9,6%, TSO/KSO: 17,5%, BSO: 23,6%; om verveling tegen te gaan: ASO: 8,3%, TSO/KSO: 13,7%, BSO: 18,4%; om hun zorgen te vergeten: ASO: 10,9%, TSO/KSO: 17,8%, BSO: 17,0%.

Negatieve ervaringen als gevolg van middelengebruik

We bevroegen bij de leerlingen ook of en hoe vaak ze in het jaar voor de bevraging negatieve ervaringen hebben gehad als gevolg van drank- of illegaledruggebruik. Tabellen 12a, c en e en 13a, c en f geven de resultaten weer, met in de eerste kolom de leerlingen die het voorbije jaar geen alcohol / illegale drugs hebben gebruikt en dus de vraag niet moesten beantwoorden. De percentages in deze tabellen zijn berekend op de totale populatie. In tabellen 12b, d en f en 13b, d en f werden de percentages berekend op de leerlingen die het voorbije jaar alcohol / illegale drugs gebruikten. Deze laatste cijfers worden gebruikt voor de beschrijving van de resultaten. Dit betekent dat de cijfers voor de totale populatie steeds heel wat lager zijn.

1. Negatieve ervaringen als gevolg van alcoholgebruik

alle leerlingen

Bijna de helft (43,5%) van de leerlingen die alcohol het voorbije jaar dronken werd hierdoor ziek (misselijk,...). Voor 32,5% bleef het bij 1 of 2 keer, maar bij 11,0% viel dit vaker voor. 11,4% van de leerlingen geraakte het voorbije jaar door het gebruik van alcohol verwickeld in een ruzie of een gevecht, 7,6% had seksueel contact waarvan hij/zij later spijt had, 7,4% beschadigde eigendommen, 5,2% kreeg problemen op school en 3,2% met de politie (tabel 12b).

link met motieven

Bij leerlingen die alcohol drinken om dronken te worden, kwam het meer voor dat ze hiervan ziek werden, eigendommen beschadigden, in een ruzie of gevecht belandden en seksueel contact hadden waarvan ze nadien spijt hebben. Ook bij leerlingen die drinken om goed te kunnen slapen, om verveling tegen te gaan, om hun zorgen te vergeten en om zich zelfzekerder te voelen, gebeurde het meer dat ze hiervan ziek werden.

link met frequentie en hoeveelheid

Leerlingen die zowel in het weekend als in de week alcohol drinken hebben, hadden meer negatieve ervaringen als gevolg van hun alcoholgebruik dan leerlingen die enkel in het weekend drinken. Er is bovendien een verband met de hoeveelheid alcohol die ze drinken en het hebben van negatieve ervaringen als gevolg van drinken.

jongens/meisjes

Van de leerlingen die het voorbije jaar alcohol hebben gedronken, waren er meer jongens dan meisjes die betrokken geraakten in een gevecht, eigendommen beschadigden, problemen met de politie kregen en seksueel contact hadden waarvan ze later spijt hadden⁹⁰; deze verschillen kunnen niet helemaal worden toegeschreven aan een frequenter alcoholgebruik bij jongens. Evenveel jongens dan meisjes zijn door alcoholgebruik ziek geworden, maar de groep bij wie dit vaker dan 2 keer is voorgevallen, is groter bij de jongens dan bij de meisjes⁹¹. Ook de andere negatieve ervaringen vonden bij de meisjes meestal niet vaker dan 1 à 2 keer plaats; bij de jongens is er een kleine groep bij wie ze frequenter zijn voorgekomen⁹² (tabel 12b).

⁹⁰ Geraakten betrokken in een gevecht: jongens: 16,7%, meisjes: 5,9%; beschadigden eigendommen: jongens: 10,9%, meisjes: 2,8%; kregen problemen met de politie: jongens: 4,9%, meisjes: 1,3%; seksueel contact waarvan ze later spijt hadden: jongens: 8,7%, meisjes: 6,5%.

⁹¹ Meer dan 2 keer ziek geworden: jongens: 12,9%, meisjes: 9,1%.

⁹² Problemen op school: jongens: 1,3%, meisjes: 0,3%; problemen met politie: jongens: 1,2%, meisjes: 0,1%; beschadigden eigendommen: jongens: 3,0%, meisjes: 0,2%; ruzie of gevecht: jongens: 4,9%, meisjes: 0,9%; seksueel contact waarvan later spijt: jongens: 1,6%, meisjes: 0,7%.

- leeftijdsgroepen** Hoe ouder de leerlingen die het laatste jaar alcohol dronken, hoe meer van hen hierdoor ziek waren geworden, betrokken waren geraakt in een ruzie of gevecht en eigendommen hadden beschadigd (tabel 12f)⁹³.
- onderwijsvormen** Van de leerlingen die het voorbije jaar alcohol dronken, waren er in verhouding meer in het TSO/KSO en het BSO dan in het ASO die hierdoor ziek werden, in een ruzie of gevecht betrokken geraakten, problemen kregen met de politie en eigendommen beschadigden⁹⁴ (tabel 12d).

2. Negatieve ervaringen als gevolg van illegaledruggebruik

- alle leerlingen** Van alle leerlingen die het voorbije jaar cannabis en/of een andere illegale drug hebben gebruikt (12,2% van alle leerlingen) werd 36,9% hierdoor ziek: voor 31,6% bleef het bij 1 à 2 keer, voor 5,3% gebeurde dit vaker. 15,2% van de laatstejaarsgebruikers kreeg hierdoor problemen op school en 11,7% kreeg problemen met de politie, 11,1% raakte verwickeld in een ruzie of gevecht, 7,9% had seksueel contact waarvan hij of zij de dag nadien spijt had en 7,1% beschadigde eigendommen (tabel 13b).
- link met motieven** Cannabisgebruik om zich goed te voelen, om goed te kunnen slapen, uit verveling, om zorgen te vergeten en om stoned te zijn, zijn motieven die meer voorkomen bij leerlingen die door het gebruik van illegale drugs het voorbije jaar herhaaldelijk (3 keer of meer) ziek zijn geweest, problemen kregen op school en met de politie, eigendommen beschadigden, in een ruzie of gevecht belandden en seksueel contact hadden waarvan ze nadien spijt hadden.
- link met frequentie en hoeveelheid** Regelmatige cannabisgebruikers⁹⁵ hebben meer negatieve ervaringen als gevolg van het gebruik van illegale drugs dan leerlingen die niet regelmatig gebruiken. Ze kwamen ook meer voor bij leerlingen die niet alleen in het weekend, maar ook tijdens de week cannabis gebruiken.
- jongens/meisjes** Er waren meer jongens dan meisjes die na het gebruik van illegale drugs in aanraking met de politie kwamen, eigendommen beschadigden en verwickeld raakten in een ruzie of gevecht, maar er waren meer meisjes dan jongens hierdoor ziek werden (tabel 13b)⁹⁶.
- leeftijdsgroepen** Dubbel zoveel 12-14-jarige gebruikers als oudere gebruikers raakten in een ruzie of gevecht verwickeld als gevolg van het gebruik van illegale drugs. De andere leeftijdsverschillen zijn niet significant⁹⁷ (tabel 13f).
- onderwijsvormen** In het BSO zijn er in verhouding meer leerlingen die als gevolg van het gebruik van illegale drugs het voorbije jaar problemen met de politie kregen en hierdoor in een ruzie of gevecht verwickeld raakten dan in het ASO en het TSO/KSO (tabel 13d)⁹⁸.

⁹³ Ziek geworden: 12-14 jaar: 21,0%, 15-16 jaar: 43,3%, 17-18 jaar: 59,5%; in een ruzie of gevecht betrokken geraakt: 12-14 jaar: 6,7%, 15-16 jaar: 11,3%, 17-18 jaar: 14,1%; eigendommen beschadigd: 12-14 jaar: 3,5%, 15-16 jaar: 6,9%, 17-18 jaar: 10,2%.

⁹⁴ Werden ziek (misselijk,...): ASO: 44,3%, TSO/KSO: 52,1%, BSO: 52,3%; ruzie of gevecht: ASO: 7,3%, TSO/KSO: 15,1%, BSO: 18,4%; problemen met de politie: ASO: 1,9%, TSO/KSO: 4,0%, BSO: 5,9%; beschadigden eigendommen: ASO: 5,8%, TSO/KSO: 10,9%, BSO: 9,5%.

⁹⁵ We konden deze analyse enkel maken voor cannabis, omdat we voor andere illegale drugs geen gebruikspatronen bevragen en omdat regelmatig gebruik te weinig voorkomt. Aangezien cannabis de meest gebruikte illegale drug is in het secundair onderwijs is dit te verantwoorden.

⁹⁶ Ziek geworden: jongens: 34,2%, meisjes: 41,8%; problemen met de politie: jongens: 14,3%, meisjes: 6,9%; eigendommen beschadigd: jongens: 8,4%, meisjes: 4,8%; ruzie of gevecht: jongens: 12,1%, meisjes: 9,2%.

⁹⁷ Geraakten verwickeld in een ruzie of gevecht: 12-14 jaar: 22,2%, 15-16 jaar: 10,6%, 17-18 jaar: 9,1%.

De omgeving van de jongere

1. Vrienden

1.1. Middelengebruik van de vrienden

We vroegen de leerlingen een inschatting te maken van hoeveel van hun vrienden roken, alcohol drinken, minstens één keer per maand dronken zijn en cannabis en andere illegale drugs gebruiken.

alle leerlingen

58,9% van alle leerlingen heeft helemaal **geen vrienden die cannabis of andere illegale drugs gebruiken**. 73,4% van de leerlingen heeft vrienden die **sigaretten** roken. 85,3% heeft vrienden die **alcohol** drinken en 57,8% heeft één of meerdere vrienden die **minstens één keer per maand dronken** zijn. 40,5% van de leerlingen heeft vrienden die **cannabis** gebruiken en 19,6% heeft ook vrienden die **andere illegale drugs dan cannabis** gebruiken (tabel 14a).

leeftijdsgroepen

Het middelengebruik in de vriendenkring evolueert sterk met de leeftijd (Figuur 9). Al in de jongste leeftijdsgroep (12-14 jaar) heeft de meerderheid minstens 1 vriend die rookt en alcohol drinkt; een kwart van hen heeft ook minstens 1 vriend die maandelijks dronken is⁹⁹. 16,3% van hen heeft minstens 1 vriend die cannabis gebruikt en 8,3% 1 (of meer) vrienden die andere illegale drugs gebruiken (tabel 14b).

Het gebruik van tabak en alcohol is wijd verspreid onder de vrienden van de 15-16-jarigen. 71,6% van hen heeft minstens 1 vriend die maandelijks dronken is. 47,8% is bevriend met 1 of meer cannabisgebruikers en 22,2% ook met minstens 1 gebruiker van andere illegale drugs¹⁰⁰ (tabel 14b).

65,9% van de 17-18-jarigen heeft minstens 1 vriend die cannabis gebruikt en 31,4% minstens 1 die andere illegale drugs gebruikt. Bijna alle leerlingen van deze leeftijd hebben minstens 1 vriend die rookt, die alcohol drinkt en die maandelijks dronken is¹⁰¹ (tabel 14b).

jongens/meisjes

Ongeveer evenveel jongens als meisjes hebben vrienden die roken en alcohol drinken en die minstens één keer per maand dronken zijn (tabel 16a)¹⁰². Er is wel een verschil wat betreft het relatieve aandeel van vrienden die minstens één keer per maand dronken is. Voor 26,0% van de jongens is dit minstens de helft van hun vriendenkring; bij meisjes is dit 19,9% (tabel 14a)¹⁰³. Meer jongens dan meisjes hebben 1 of meer vrienden die cannabis en/of andere illegale drugs gebruiken (tabel 14d)¹⁰⁴.

onderwijsvormen

In het TSO/KSO en het BSO zijn er meer leerlingen die rokers in hun vriendenkring tellen dan in het ASO. Ook het gebruik van cannabis en andere illegale drugs komt meer voor in de vriendenkring van leerlingen in het TSO/KSO en van het BSO dan die

⁹⁸ Problemen met politie: ASO: 6,3%, TSO/KSO: 10,4%, BSO: 18,5%; ruzie of gevecht: ASO: 4,6%, TSO/KSO: 11,9%, BSO: 14,0%.

⁹⁹ Middelengebruik vrienden van 12-14-jarigen: 51,3% tabak, 68,1% alcohol, 27,1% minstens 1 keer per maand dronken.

¹⁰⁰ Middelengebruik vrienden van 15-16-jarigen: tabak: 84,0%, alcohol: 95,5%, maandelijks dronken: 71,6%, cannabis: 47,8%, andere illegale drugs: 22,2%.

¹⁰¹ Middelengebruik vrienden van 17-18-jarigen: tabak: 92,2%, alcohol: 98,2%, maandelijks dronken: 85,9%, cannabis: 65,9%, andere illegale drugs: 31,4%.

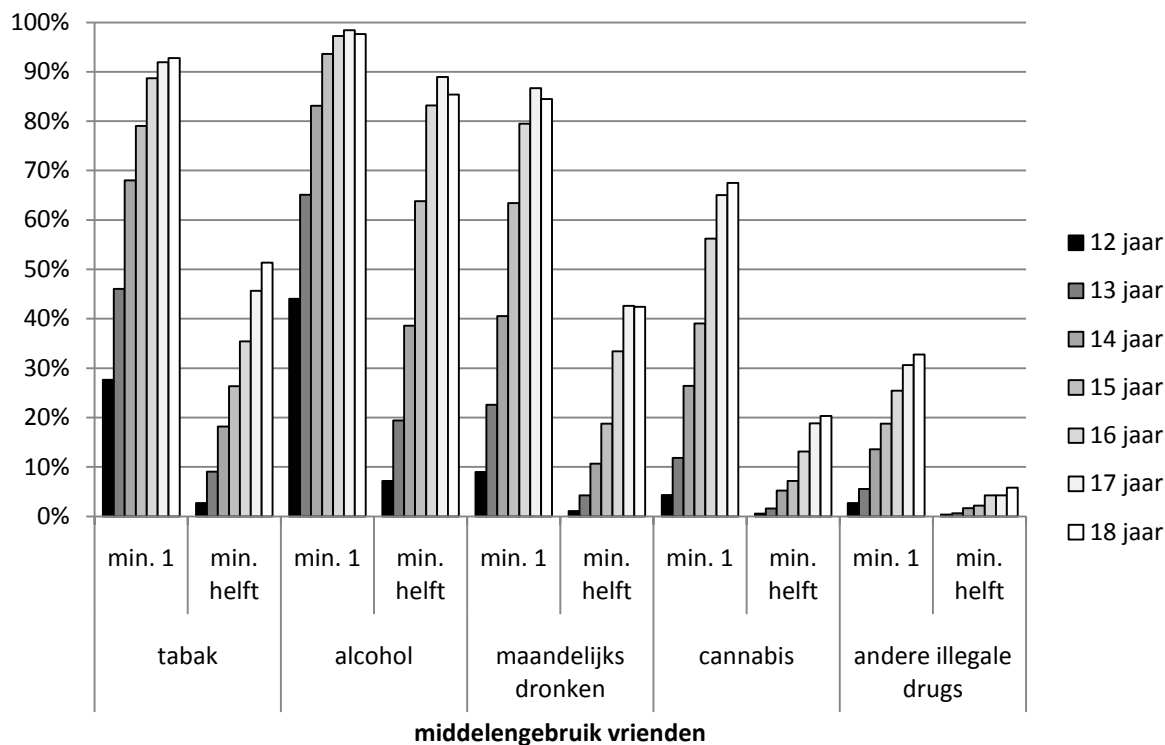
¹⁰² Heeft vrienden die roken: jongens: 73,0%, meisjes: 73,8%; heeft vrienden die alcohol drinken: jongens: 85,6%, meisjes: 84,9%; heeft vrienden die minstens één keer per maand dronken zijn: jongens: 59,0%, meisjes: 56,7%.

¹⁰³ Relatieve aandeel vrienden die minstens één keer per maand dronken is: jongens: 26,0%, meisjes: 19,9%.

¹⁰⁴ Heeft vrienden die cannabis en/of andere illegale drugs gebruiken: jongens: 44,4%, meisjes: 37,9%.

in het ASO¹⁰⁵. In het BSO hebben ook in verhouding meer leerlingen dan in het TSO/KSO en dan in het ASO een vriendenkring die voor meer dan de helft bestaat uit rokers, jongeren die maandelijks dronken zijn en gebruikers van cannabis en van andere illegale drugs¹⁰⁶ (tabel 14c).

Figuur 9: Middelengebruik van de vrienden in functie van de leeftijd, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

eigen gebruik versus dat van de vrienden

Zoals verwacht, is er een zeer duidelijk verband tussen het eigen gebruik en het middelengebruik van vrienden (tabel 14e). Jongeren die roken en die alcohol drinken hebben meer vrienden die roken, alcohol drinken en maandelijks dronken zijn dan leerlingen die dit niet doen. De meeste rokers en drinkers hebben ook vrienden die cannabis gebruiken, maar deze vormen een minderheid in hun vriendenkring. Bijna alle cannabisgebruikers hebben vrienden die roken, drinken, maandelijks dronken zijn en cannabis gebruiken en meer dan de helft van hen heeft ook vrienden die andere illegale drugs gebruiken. Diegenen die andere illegale drugs dan cannabis gebruiken, hebben nauwelijks vrienden die géén legale of illegale middelen gebruiken.

Hoewel op elke leeftijd het percentage gebruikers lager is dan het percentage met vrienden die deze middelen gebruiken, houdt de stijging met de leeftijd gelijke tred. Hoewel op elke leeftijd het percentage gebruikers lager is dan het percentage met vrienden die deze middelen gebruiken, houdt de stijging met de leeftijd gelijke tred.

De sterkste stijging van het eigen gebruik doet zich voor in dezelfde periode als die in het vóórkomen van gebruik in de vriendenkring, namelijk voor alcohol tussen 12 en 13

¹⁰⁵ Hebben vrienden die roken: ASO: 78,5%, TSO/KSO: 91,0%, BSO: 94,0%; hebben vrienden die cannabis gebruiken: ASO: 46,9%, TSO/KSO: 58,4%, BSO: 59,3%; hebben vrienden die andere illegale drugs gebruiken: ASO: 17,1%, TSO/KSO: 31,3%, BSO: 34,3%.

¹⁰⁶ Minstens helft van vrienden rookt: ASO: 22,9%, TSO/KSO: 42,8%, BSO: 56,9%; minstens helft van vrienden is maandelijks dronken: ASO: 24,7%, TSO/KSO: 35,3%, BSO: 39,8%; minstens helft van vrienden gebruikt cannabis: ASO: 9,4%, TSO/KSO: 14,7%, BSO: 21,3%; minstens helft van vrienden gebruikt andere illegale drugs: ASO: 1,3%, TSO/KSO: 4,0%, BSO: 9,2%.

jaar, voor tabak tussen 13 en 14 jaar, voor cannabis en voor andere illegale drugs tussen 15 en 16 jaar.

1.2. Eigen houding tegenover cannabisgebruik van een goede vriend

alle leerlingen We vroegen de leerlingen hoe ze zouden reageren indien een goede vriend cannabis zou gebruiken. Meer dan de helft van de leerlingen (56,9%) zou bezorgd zijn en de vriend in kwestie hierover aanspreken. 10,6% zou weliswaar bezorgd zijn, maar die vriend toch niet zou (durven) aanspreken. 23,3% zou zich er niet aan storen omdat ze dat de eigen keuze van die vriend vinden waarmee ze niets te maken hebben en 7,4% zou zich er niet aan storen omdat ze dat niet verkeerd vinden. 1,7% verklaart dat ze dit gebruik zouden goedvinden (tabel 15).

link met eigen gebruik 65,7% van de leerlingen die nooit zelf cannabis gebruikten zeggen dat ze bezorgd zouden zijn en deze vriend(in) zouden aanspreken; bij diegenen die gestopt zijn met cannabisgebruik is dit slechts 34,0%. 48,0% van de leerlingen die minstens één keer per week cannabis gebruiken zou zich daaraan niet storen omdat ze dat niet verkeerd vinden¹⁰⁷ (Figuur 10).

jongens/meisjes Jongens en meisjes reageren op deze vraag duidelijk verschillend op het cannabisgebruik van hun goede vriend(inn)en. Veel meer meisjes dan jongens zouden bezorgd zijn. Het verschil zit vooral in het percentage dat uit bezorgdheid de vriend in kwestie zou aanspreken. Veel meer jongens dan meisjes zouden zich er niet aan storen omdat ze dit beschouwen als de eigen keuze van de vriend(in) en omdat ze het niet verkeerd vinden¹⁰⁸ (tabel 15).

leeftijdsgroepen Er is ook een duidelijk verband met de leeftijd: hoe ouder de leerlingen, hoe meer van hen vinden dat dit een kwestie van eigen keuze of gewoonweg niet verkeerd is en hoe minder er bezorgd zouden zijn¹⁰⁹ (tabel 15).

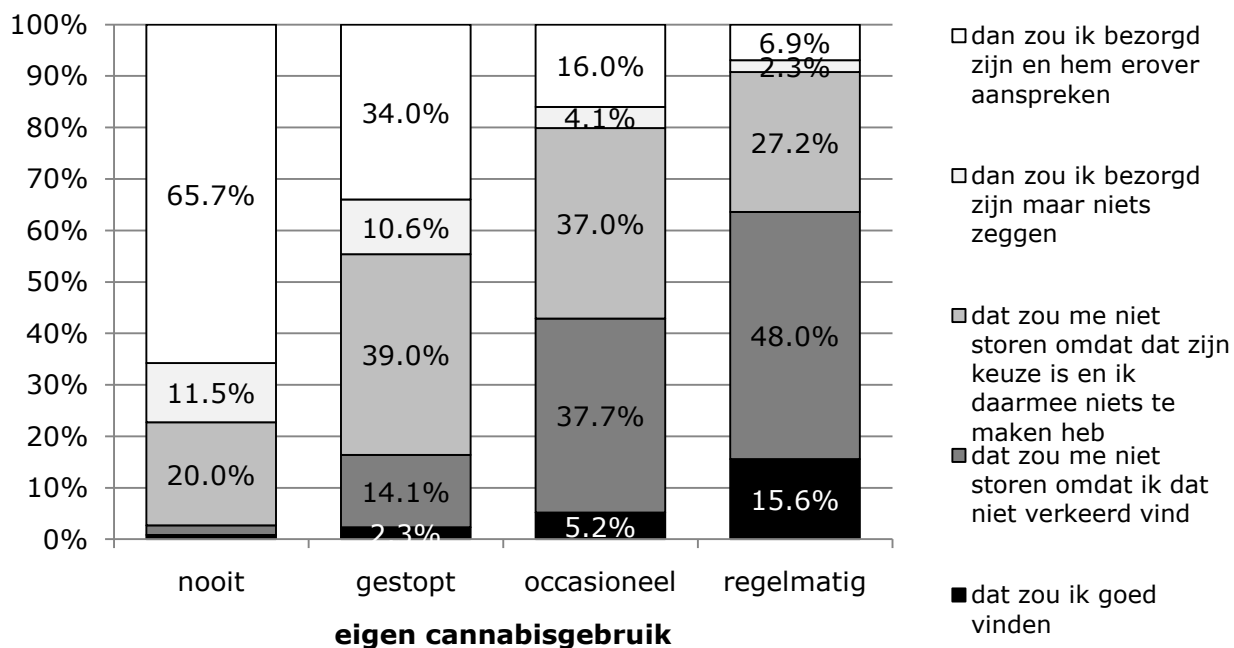
onderwijsvormen Het ASO telt in verhouding de meeste leerlingen die uit bezorgdheid de vriend(in) in kwestie zouden aanspreken. In het TSO/KSO en het BSO zijn er meer leerlingen dan in het ASO die vinden dat cannabisgebruik een eigen keuze is waarmee ze niets te maken hebben (tabel 15).

¹⁰⁷ Bezorgd en aanspreken: nooit-gebruikers: 65,7% - stoppers: 34,0% - occasionele gebruikers: 16,0% - regelmatige gebruikers: 6,9%; eigen keuze: nooit-gebruikers: 20,0% - stoppers: 39,0% - occasionele gebruikers: 37,0% - regelmatige gebruikers: 27,2%; niet verkeerd: nooit-gebruikers: 1,9% - stoppers: 14,1% - occasionele gebruikers: 37,7% - regelmatige gebruikers: 48,0%.

¹⁰⁸ Bezorgd en aanspreken: jongens: 46,6%, meisjes: 67,0%; bezorgd maar niet aanspreken: jongens: 11,0%, meisjes: 10,1%; zich er niet aan storen want eigen keuze: jongens: 30,3%, meisjes: 16,5%; zich er niet aan storen want niet verkeerd: jongens: 9,2%, meisjes: 5,7%; goed vinden: jongens: 2,8%, meisjes: 0,6%.

¹⁰⁹ Eigen keuze: 12-14 jaar: 18,5%, 15-16 jaar: 25,2%, 17-18 jaar: 28,0%; niet verkeerd: 12-14 jaar: 1,9%, 15-16 jaar: 8,3%, 17-18 jaar: 13,4%; zouden bezorgd zouden zijn (aanspreken + niet aanspreken): 12-14 jaar: 78,3%, 15-16 jaar: 65,2%, 17-18 jaar: 55,9%.

Figuur 10: Reactie op cannabisgebruik van een goede vriend in functie van eigen cannabisgebruik, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

1.3. Verwachte reactie van beste vrienden op eigen cannabisgebruik

Een vraag die er al van in het begin van de leerlingenbevraging bij was, is er een die peilt naar reacties die leerlingen verwachten van hun beste vrienden wanneer ze cannabis zouden proberen en gebruiken (vragen 32-33). Met proberen bedoelen we één of enkele keren cannabis gebruiken, met gebruiken bedoelen we doorgaan met gebruik na de experimenteerfase. Uit de resultaten blijkt dat een aantal leerlingen verwacht dat hun vrienden onderscheid zullen maken tussen proberen en gebruik.

Verwachte reactie op proberen van cannabis

alle leerlingen 71,9% van alle leerlingen denkt dat hun beste vrienden het zouden afkeuren mochten ze cannabis proberen. 22,7% denkt dat ze hierop niet zouden reageren en 5,4% verwacht van hen een goedkeuring (tabel 16a).

jongens/meisjes Er is een duidelijk verschil tussen jongens en meisjes: meer meisjes dan jongens verwachten een afkeuring van hun beste vrienden en meer jongens dan meisjes dat een reactie zou uitblijven of dat ze het zouden goedkeuren¹¹⁰ (tabel 16a).

leeftijdsgroepen Met het stijgen van de leeftijd stijgt ook het percentage leerlingen dat ervan uitgaat dat hun beste vrienden het proberen van cannabis niet expliciet zouden afkeuren. Hoewel ook het percentage dat een expliciete goedkeuring verwacht licht toeneemt, is

¹¹⁰ Afkeuren: jongens: 64,7%, meisjes: 79,0%; niet reageren: jongens: 28,2%, meisjes: 17,3%; goedkeuren: jongens: 7,0%, meisjes: 3,8%.

het toch vooral een stijging in het percentage dat denkt dat hun beste vrienden niet zouden reageren¹¹¹ (tabel 16a).

Tussen de onderwijsvormen is er geen verschil in de antwoorden op deze vraag (tabel 16a).

Verwachte reactie op cannabisgebruik

alle leerlingen Nog meer leerlingen (82,1%) gaan ervan uit dat hun beste vrienden het zouden afkeuren indien ze cannabis zouden gebruiken dan wanneer ze het zouden proberen (tabel 16b).

jongens/meisjes De verschillen tussen jongens en meisjes die we zagen bij proberen van cannabis, zijn gelijkaardig. Meer jongens dan meisjes verwachten dat hun vrienden niet zouden reageren, terwijl meer meisjes dan jongens denken dat ze het zouden afkeuren¹¹² (tabel 16b).

leeftijdsgroepen Ook de leeftijdsverschillen vinden we bij deze vraag terug: vooral een toename met de leeftijd in de verwachting dat hun beste vrienden niet zouden reageren op cannabisgebruik¹¹³ (tabel 16b).

onderwijsvormen In tegenstelling tot de verwachte reacties op proberen, verschillen de antwoorden van de leerlingen van de onderwijsvormen wel op deze vraag. Het ASO telt in verhouding de meeste leerlingen die een afkeuring verwachten en het BSO de minste¹¹⁴. Ook hier gaat het in de eerste plaats om een verschil in het aandeel leerlingen dat geen reactie verwacht (tabel 16b).

Proberen versus gebruik van cannabis

Algemeen genomen verwachten de leerlingen dus meer tolerante reacties van hun beste vrienden als het gaat om proberen van cannabis dan om gebruik. Bovendien valt op dat hoe jonger de leerlingen, hoe minder ze het onderscheid maken tussen proberen en gebruik en dat leerlingen uit het BSO dit onderscheid minder maken dan leerlingen uit de andere onderwijsvormen en die uit het ASO net meer (16a-b).

Eigen reacties versus verwachte reacties

Er bestaat een duidelijk verband tussen de eigen reactie op cannabisgebruik van een goede vriend en de verwachte reactie van beste vrienden op het proberen van cannabis: leerlingen verwachten van hun vrienden eerder een reactie die in de lijn ligt van hoe ze zelf zouden reageren.

Op dit vlak zijn er geen verschillen tussen jongens en meisjes en tussen leerlingen van verschillende leeftijden en onderwijsvormen en ook niet tussen leerlingen die ooit cannabis gebruikten en leerlingen die dit nooit deden.

¹¹¹ Afkeuren: 12-14 jaar: 82,3%, 15-16 jaar: 70,4%, 17-18 jaar: 59,1%; niet reageren: 12-14 jaar: 15,3%, 15-16 jaar: 23,3%, 17-18 jaar: 32,5%; goedkeuren: 12-14 jaar: 2,4%, 15-16 jaar: 6,3%, 17-18 jaar: 8,4%.

¹¹² Afkeuren: jongens: 75,1%, meisjes: 88,9%; niet reageren: jongens: 20,3%, meisjes: 9,4%; goedkeuren: jongens: 4,6%, meisjes: 1,7%.

¹¹³ Afkeuren: 12-14 jaar: 89,1%, 15-16 jaar: 81,4%, 17-18 jaar: 73,9%; niet reageren: 12-14 jaar: 9,5%, 15-16 jaar: 15,0%, 17-18 jaar: 21,5%; goedkeuren: 12-14 jaar: 1,4%, 15-16 jaar: 3,6%, 17-18 jaar: 4,6%.

¹¹⁴ Afkeuren: ASO: 84,3%, TSO/KSO: 78,0%, BSO: 70,4%; niet reageren: ASO: 13,3%, TSO/KSO: 17,9%, BSO: 23,5%; goedkeuren: ASO: 2,5%, TSO/KSO: 4,1%, BSO: 6,1%.

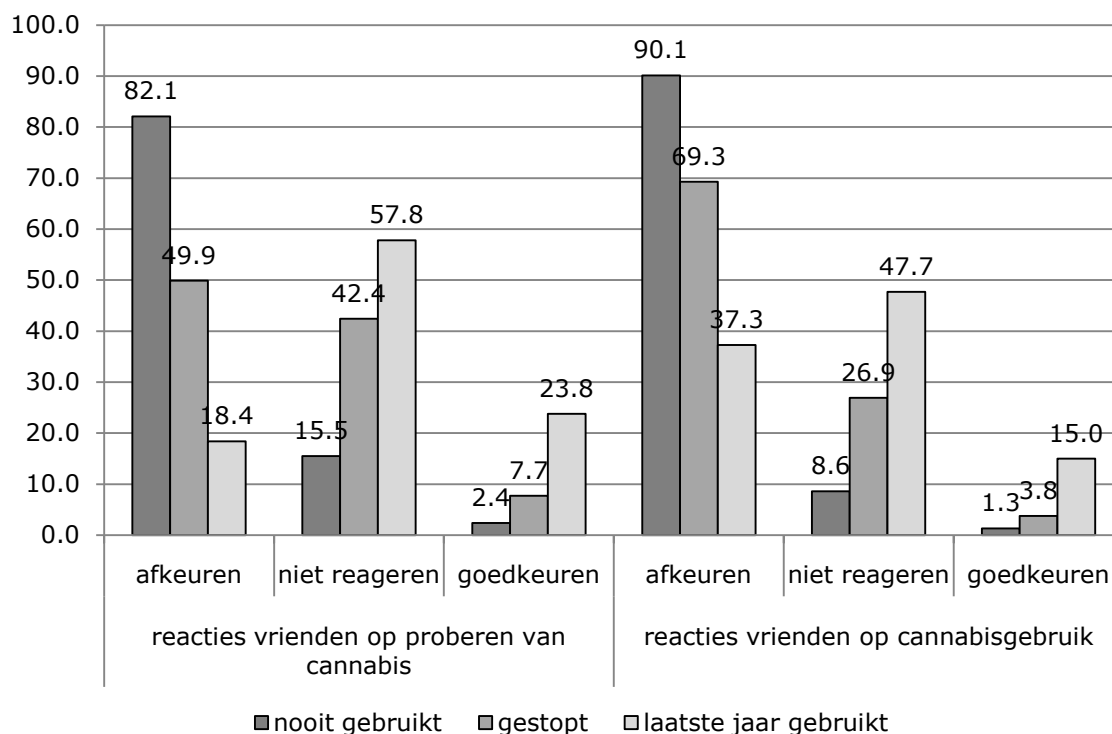
Reacties naargelang eigen cannabisgebruik

Er is een duidelijk verband tussen het eigen gebruik en het middelengebruik van vrienden (zie p. 43) en gebruikers zullen anders op het gebruik van een vriend reageren dan niet-gebruikers. Daarom vroegen we ons af in hoeverre de inschatting van de reacties van de vrienden op proberen of gebruik van cannabis verschillend zijn voor nooit-gebruikers, stoppers en gebruikers van cannabis.

De cijfers bevestigen deze hypothese. Terwijl het merendeel van de leerlingen die nooit cannabis gebruikten (82,1%) van hun vrienden verwacht dat ze cannabis proberen zouden afkeuren, is dit 49,9% van de stoppers en 18,4% van de laatstejaarsgebruikers¹¹⁵ (tabel 16d en Figuur 11).

Daar tegenover staat dat 23,8% van de leerlingen die het laatste jaar cannabis gebruikten meent dat hun beste vrienden het proberen van cannabis expliciet zou goedkeuren. 57,8% van hen zegt dat hun beste vrienden hierop niet zouden reageren. 57,8% van hen zegt dat hun beste vrienden hierop niet zouden reageren. Het grootste verschil tussen nooit-gebruikers en stoppers is dat de eersten veel meer afkeuring verwachten en de laatsten veel meer geen reactie op het proberen van cannabis.

Figuur 11: (Vermeende) reacties van vrienden op proberen/ gebruik van cannabis in functie van eigen gebruik, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

Eenzelfde verschil doet zich voor wat betreft de inschatting van de reacties van beste vrienden op het gebruik van cannabis. Toch blijft het verschil in verwachte reactie tussen proberen van cannabis en cannabisgebruik in de drie groepen - nooit-gebruikers, stoppers en laatstejaarsgebruikers - bestaan. Zo denken dubbel zoveel laatstejaarsgebruikers dat hun beste vrienden cannabisgebruik zouden afkeuren dan dit het geval

¹¹⁵ Verwacht afkeuring van hun vrienden op proberen van cannabis: nooit cannabis gebruikt: 82,1%; langer dan één jaar geleden: 49,9%; laatste jaar gebruikt: 18,4%.

zou zijn voor proberen van cannabis (37,3% versus 18,4%). Van de stoppers meent 69,3% dat hun beste vrienden cannabisgebruik zouden afkeuren; voor proberen was dit slechts 49,9% (tabel 16d en Figuur 11).

1. De ouders

We stelden de leerlingen de vraag welke reactie ze van hun ouders zouden verwachten indien ze cannabis zouden gebruiken. Veruit de meeste leerlingen (97,4%) verwacht een duidelijke afkeuring van hen hierop (tabel 16c).

De verschillen tussen jongens en meisjes, de verschillende leeftijdsgroepen en de onderwijsvormen zijn er niet (tabel 16c).

2. Beschikbaarheid van illegale middelen

Voor illegale drugs is het gemak waarmee men aan drugs kan geraken een van de indicatoren om beschikbaarheid te meten. Daarom hebben we bij de leerlingen geïnformeerd naar de (subjectieve) beschikbaarheid van cannabis en andere illegale drugs. We vroegen hen of zij aan cannabis en andere illegale drugs kunnen geraken (kopen, krijgen,...).

alle leerlingen

38,8% van alle leerlingen zegt dat ze gemakkelijk aan cannabis zouden geraken, 42,4% zegt van niet en 18,8% zegt niet te weten of ze eraan zouden kunnen geraken (tabel 17a). Minder leerlingen, maar toch nog altijd 28,6%, zeggen dat ze ook gemakkelijk aan andere illegale drugs dan cannabis zouden geraken. 23,7% zegt niet te weten of ze dit zouden kunnen en 47,7% zegt van niet (tabel 17b).

De meeste leerlingen die zeggen dat ze gemakkelijk aan cannabis geraken, geraken ook gemakkelijk aan andere illegale drugs. Hetzelfde geldt voor de leerlingen die niet gemakkelijk aan cannabis kunnen geraken of die niet weten of ze dat zouden kunnen. 40,8% van alle leerlingen denkt aan geen van beide gemakkelijk aan te kunnen geraken, 26,6% denkt aan beide gemakkelijk aan te geraken en 16,4% weet het niet voor geen van beide (tabel 17g).

(n)ooit gebruikt

De meeste leerlingen die ooit cannabis gebruikten zeggen dat ze gemakkelijk aan cannabis kunnen geraken. Hetzelfde geldt voor andere illegale drugs dan cannabis. Van de nooit-gebruikers van respectievelijk cannabis en andere illegale drugs zegt een kwart (respectievelijk 26,1% en 24,5%) dat ze er gemakkelijk aan kunnen geraken¹¹⁶ (tabel 17c).

jongens/ meisjes

Meer jongens dan meisjes denken gemakkelijk aan cannabis te geraken; hetzelfde geldt voor andere illegale drugs¹¹⁷ (tabel 17a-b). 34,0% jongens zegt aan beide gemakkelijk te kunnen geraken; bij de meisjes is dit 23,3%.

& gebruik

Dit verschil is niet helemaal toe te schrijven aan het gegeven dat meer jongens deze middelen gebruiken, want meer jongens dan meisjes die nooit cannabis hebben gebruikt denken gemakkelijk aan deze middelen te geraken. Hetzelfde geldt voor andere illegale drugs.

leeftijdsgroepen

Het percentage dat zegt dat ze gemakkelijk aan zowel cannabis als andere illegale drugs zouden geraken, stijgt sterk met de leeftijd. 61,4% van de 17-18-jarigen zegt

¹¹⁶ Cannabis: nooit gebruikt: 26,1% - ooit gebruikt: 87,9%; andere illegale drugs: nooit gebruikt: 24,5% - ooit gebruikt: 85,9%.

¹¹⁷ Cannabis: jongens: 43,7%, meisjes: 33,8%; andere illegale drugs: jongens: 34,0%, meisjes: 23,3%.

+/- 16 jaar & gebruik dat ze gemakkelijk aan cannabis zouden geraken en 43,5% denkt gemakkelijk aan andere illegale drugs te komen¹¹⁸ (tabel 17a-b).

Bovendien is er een groot verschil tussen jongere en oudere nooit-gebruikers: veel meer nooit-gebruikers van 16 jaar en ouder dan die jonger dan 16 zijn zeggen dat ze aan cannabis/andere illegale drugs kunnen geraken (tabel 17h).

onderwijsvormen De door de leerlingen ingeschatte beschikbaarheid van **cannabis** is iets hoger in het TSO/KSO dan in het ASO en het BSO¹¹⁹. In het ASO zijn er in verhouding iets meer leerlingen dan in de andere onderwijsvormen die zeggen niet te weten of ze eraan zouden kunnen geraken (tabel 17a-b).

3. Vertrouwenspersonen en -instanties in geval van problemen met alcohol of illegale drugs

We vroegen aan de leerlingen ook om aan te geven wie ze in vertrouwen zouden nemen in geval van problemen met alcohol of met illegale drugs.

alle leerlingen Op de eerste plaats staat met stip een vriend(in), aangeduid door 89,1% van alle leerlingen. Daarop volgen de ouders (49,2%), broer/zus (44,7%), De DrugLijn (32,6%), het JAC en een favoriete leerkracht (allebei 28,4%), andere familieleden (27,7%), het CLB (23,9%) en een vertrouwensleerkracht (23,0%) (tabel 18a).

leeftijdsgroepen Hoe jonger de leerlingen, hoe meer van hen gezagsfiguren (ouders, leerkrachten) en laagdrempelige hulpverlening (CLB, De DrugLijn, JAC) in vertrouwen zouden nemen. Hoe ouder, hoe meer van hen zich zouden wenden tot een vriend(in) (tabel 18b)¹²⁰.

(nooit-) gebruikers Leerlingen die regelmatig alcohol drinken en leerlingen die cannabis en andere illegale drugs gebruiken zouden bij alcohol- of drugproblemen eerder een vriend(in) raadplegen en minder andere personen of instanties dan leerlingen die niet (regelmatig) drinken of illegale drugs gebruiken (tabel 18b en Figuur 12). Broers en zussen, net als de vrienden leeftijdsgenoten, vormen hierop een uitzondering.

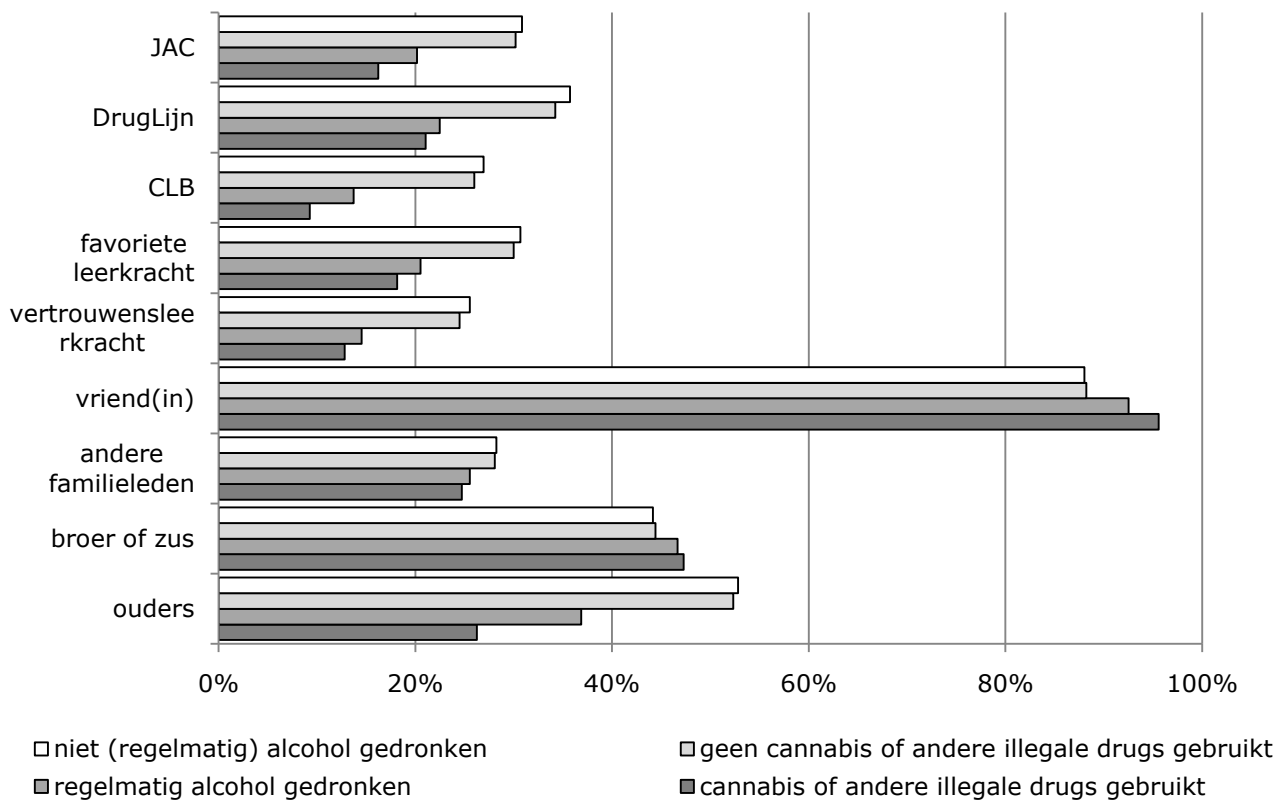
gebruik vrienden Bovendien is er een sterk verband met het al dan niet hebben van vrienden die cannabis gebruiken. Leerlingen die dergelijke vrienden hebben, zijn minder geneigd om buiten de vriendenkring te rade te gaan in geval van problemen met alcohol of illegale drugs. Er zijn er minder onder hen die familieleden in vertrouwen nemen, een laagdrempelige hulpverleningsdienst contacteren en een leerkracht aanspreken. De leeftijd oefent hier weinig invloed op uit.

¹¹⁸ Cannabis: 12-14 jaar: 27,7%, 15-16 jaar: 45,0%, 17-18 jaar: 61,4%; andere illegale drugs: 12-14 jaar: 13,7%, 15-16 jaar: 32,8%, 17-18 jaar: 43,5%.

¹¹⁹ Cannabis: ASO: 49,9%, TSO/KSO: 53,2%, BSO: 48,7%;.

¹²⁰ Ouders: 12-14 jaar: 56,3%, 15-16 jaar: 45,4%, 17-18 jaar: 42,9%; een vertrouwensleerkracht: 12-14 jaar: 30,4%, 15-16 jaar: 19,5%, 17-18 jaar: 15,6%; favoriete leerkracht: 12-14 jaar: 33,2%, 15-16 jaar: 25,5%, 17-18 jaar: 24,6%; het CLB: 12-14 jaar: 31,1%, 15-16 jaar: 22,1%, 17-18 jaar: 15,6%; De DrugLijn: 12-14 jaar: 38,6%, 15-16 jaar: 30,7%, 17-18 jaar: 26,3%; een vriend(in): 12-14 jaar: 84,2%, 15-16 jaar: 92,4%, 17-18 jaar: 92,3%.

Figuur 12: Vertrouwensfiguren in geval van problemen met alcohol of illegale drugs voor leerlingen die al dan niet regelmatig alcohol drinken en al dan niet cannabis hebben gebruikt, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

Kennis over & attitudes tegenover drugs

De vragenlijst bevat ook vragen die peilen naar de meningen van de leerlingen over de schadelijkheid van tabak, alcohol en andere drugs en naar de kennis over de effecten van de verschillende legale en illegale middelen en over de tabaks-, alcohol- en drugwetgeving. Daarnaast wordt ook aan de leerlingen gevraagd of ze meer informatie over de verschillende middelen wensen.

1. Perceptie van de schadelijkheid van tabak, alcohol en cannabis

We vroegen aan de leerlingen hoe schadelijk ze denken dat het matig en intensief gebruik van tabak, alcohol en cannabis is. Ze konden een antwoord aanduiden op een vierpuntschaal (zeker niet schadelijk, eerder niet schadelijk, eerder wel schadelijk, zeker wel schadelijk), een vijfde antwoordmogelijkheid is 'ik weet het niet'. Tabellen 21a, c en e bevatten de 5 antwoordcategorieën; in tabellen 21b, d en f werden deze gereduceerd tot 3: zeker/eerder niet schadelijk, zeker/eerder wel schadelijk en weet het niet.

1.1. Tabak

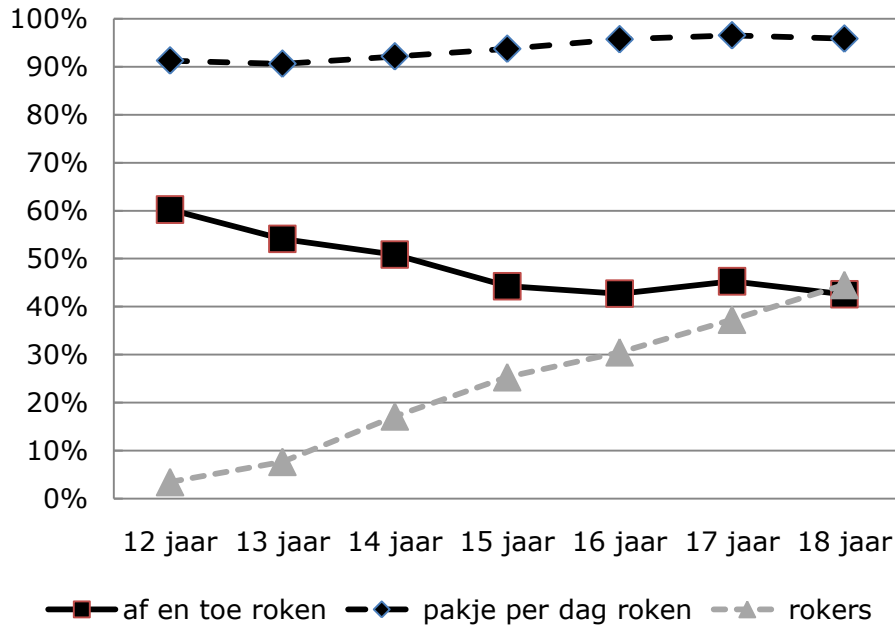
- alle leerlingen** 45,0% van alle leerlingen meent dat af en toe een sigaret roken (eerder) schadelijk is, maar nog iets meer leerlingen (49,2%) menen dat dat niet het geval is. Dit in tegenstelling tot één pakje per dag roken; daarover zijn de meeste leerlingen (90,9%) het eens dat dit (eerder) schadelijk is (tabel 19a-b).
- jongens/meisjes** Jongens en meisjes verschillen niet in de wijze waarop ze de schadelijkheid van af en toe en dagelijks een pakje sigaretten roken inschatten (tabel 19a-b).
- leeftijdsgroepen** De leeftijd is wel gerelateerd aan de mate waarin de leerlingen menen dat roken schadelijk is. Tussen 12 en 15 jaar daalt het percentage leerlingen dat zegt dat af en toe een sigaret roken (eerder) schadelijk is sterk¹²¹; daarna blijft dit percentage stabiel. Evenveel jongere als oudere leerlingen vinden dagelijks een pakje sigaretten roken (eerder) schadelijk (tabel 19e-f en Figuur 13).
- onderwijsvormen** Grotere verschillen doen zich voor tussen de onderwijsvormen, waarbij de schadelijkheid van zowel af en toe als dagelijks een pakje roken door meer leerlingen in het ASO schadelijk wordt geacht dan leerlingen in het TSO/KSO, die op hun beurt deze schadelijker inschatten dan leerlingen in het BSO (tabel 19c-d)¹²².
- rokers** De sterkste daling van de inschatting van de schadelijkheid van af en toe roken doet zich voor tussen 14 en 15 jaar, een periode waarin het percentage rokers sterk toeneemt (Figuur 13). Er is dan ook een verband met het eigen rookgedrag. Een meerderheid van de leerlingen die ooit rookten - zowel diegenen die het voorbije jaar rookten (71,2%) als diegenen die zijn gestopt (60,4%) - zeggen dat af en toe een sigaret roken (eerder) niet schadelijk is. Een nipte meerderheid (52,5%) van de leer-

¹²¹ van 60,2% (12 jaar) naar 44,3% (15 jaar).

¹²² Af en toe een sigaret roken (eerder wel) schadelijk: ASO: 49,5%; TSO/KSO: 38,9%; BSO: 33,8%; Dagelijks een pakje roken (eerder wel) schadelijk: ASO: 97,7%; TSO/KSO: 94,2%; BSO: 85,2%.

lingen die nooit rookten zegt dat dit (eerder) wel schadelijk is (tabel 19g)¹²³. Dit verschil doet zich niet voor voor wat betreft dagelijks een pakje roken¹²⁴.

Figuur 13: Inschatting van de schadelijkheid van af en toe een sigaret roken en een pakje per dag in functie van de leeftijd, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

1.2. Alcohol

alle leerlingen 56,3% van alle leerlingen meent dat bijna elke dag 1 of 2 glazen alcohol drinken (eerder) schadelijk is. 38,6% gaat ervan uit dat dit (eerder) niet schadelijk is. Veel meer leerlingen (88,7%) zeggen dat bijna elke dag 4 of 5 glazen alcohol drinken (eerder) schadelijk is. 75,4% van de leerlingen meent dat elk weekend meer dan 5 glazen alcohol drinken (eerder wel) schadelijk is (tabel 19a-b).

jongens/meisjes Meer jongens dan meisjes menen dat alcohol drinken (eerder) niet schadelijk is. Dit geldt zowel voor dagelijks 1 of 2 glazen drinken, dagelijks 4 of 5 glazen drinken en elk weekend meer dan 5 glazen drinken¹²⁵ (tabel 19a-b).

leeftijdsgroepen Ook de leeftijd is meebepalend voor de mate waarin de leerlingen menen dat alcoholgebruik schadelijk is. Hoe jonger de leerlingen hoe meer van hen zeggen dat bijna elke dag 1 of 2 glazen drinken en elk weekend meer dan 5 glazen alcohol drinken (eerder wel) schadelijk is¹²⁶. Elke dag 4 of 5 glazen drinken wordt door evenveel leerlingen van verschillende leeftijden schadelijk geacht (tabel 19e-f en Figuur 14).

onderwijsvormen Meer leerlingen in het ASO en het TSO/KSO dan in het BSO achten dagelijks 4 of 5 glazen alcohol drinken schadelijk. Wat betreft het dagelijks 1 à 2 glazen drinken en elk

¹²³ Af en toe een sigaret roken (eerder wel) schadelijk: nooit gerookt: 52,5%, laatste jaar niet meer gerookt: 39,6%, laatste jaar wel gerookt: 28,8%.

¹²⁴ Dagelijks een pakje roken (eerder wel) schadelijk: nooit-rokers: 90,1%, laatste jaar niet meer gerookt: 91,9%, laatste jaar wel gerookt: 92,4%.

¹²⁵ Dagelijks 1 of 2 glazen drinken (eerder wel) schadelijk: jongens: 51,5%, meisjes: 61,0%; dagelijks 4 of 5 glazen drinken (eerder wel) schadelijk: jongens: 85,7%, meisjes: 91,7%; elk weekend meer dan 5 glazen drinken (eerder wel) schadelijk: jongens: 70,6%, meisjes: 80,0%.

¹²⁶ Elke dag 1 of 2 glazen drinken (eerder wel) schadelijk: 12 jaar: 70,1%, 18 jaar: 51,5%; elk weekend meer dan 5 glazen alcohol drinken (eerder wel) schadelijk: 12 jaar: 88,5%, 18 jaar: 70,2%.

weekend meer dan 5 glazen drinken ligt de inschatting van de schadelijkheid hoger in het ASO dan in het TSO/KSO en het BSO¹²⁷ (tabel 19-d).

drinkers

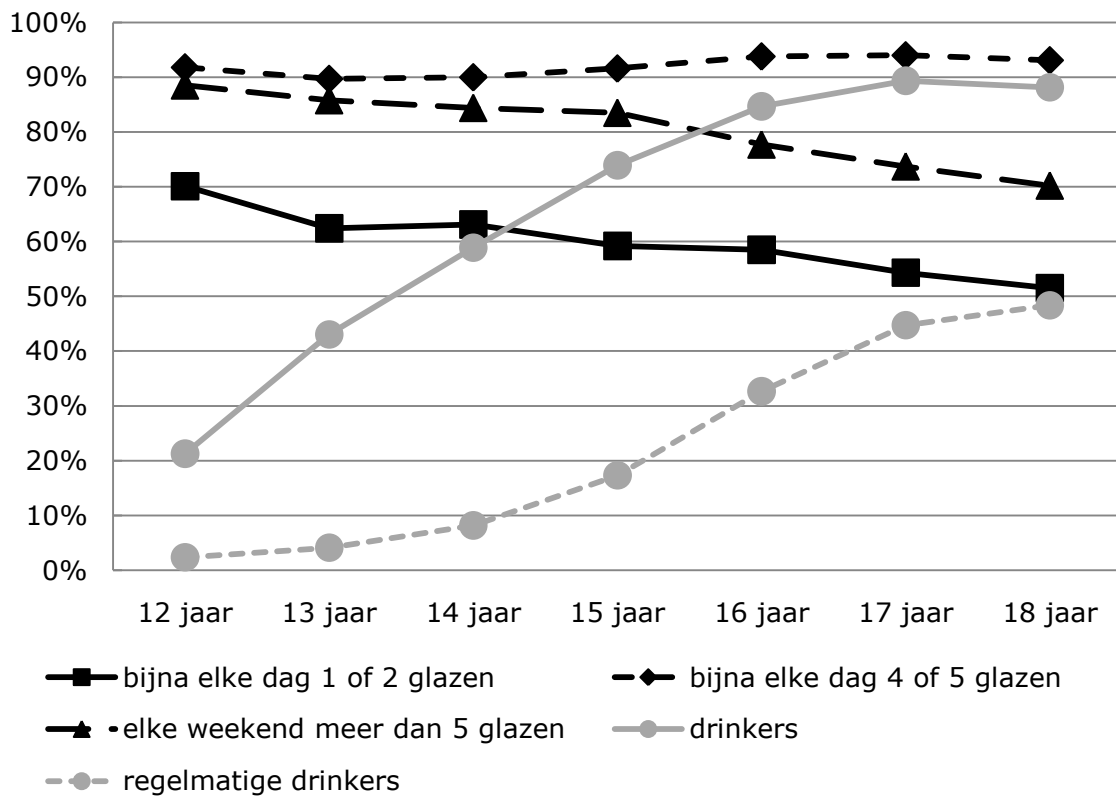
Ook hier is er een verband tussen de inschatting van de schadelijkheid en het eigen drinkgedrag (tabel 19h). Tussen 15 en 16 jaar - de periode waarin de sterkste stijging in regelmatig drinken plaatsvindt - doet zich de sterkste daling voor van de inschatting van de schadelijkheid van elk weekend meer dan 5 glazen drinken (Figuur 14).

De schadelijkheid van elke dag 1 à 2 glazen drinken werd in verhouding het minst aangeduid door leerlingen die het laatste jaar alcohol hebben gedronken. Dagelijks 4 à 5 glazen drinken werd het minst aangekruist door leerlingen die nooit alcohol hebben gedronken. Stoppers schatten de schadelijkheid van elk weekend meer dan 5 glazen drinken het hoogst in¹²⁸.

**&
+/- 16 jaar**

Binnen de groep van laatstejaarsdrinkers wordt de schadelijkheid van elk weekend meer dan 5 glazen drinken hoger ingeschat door oudere leerlingen (16 jaar en ouder) dan jongere (-16 jaar).

Figuur 14: Inschatting van de schadelijkheid van alcohol drinken in functie van de leeftijd, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

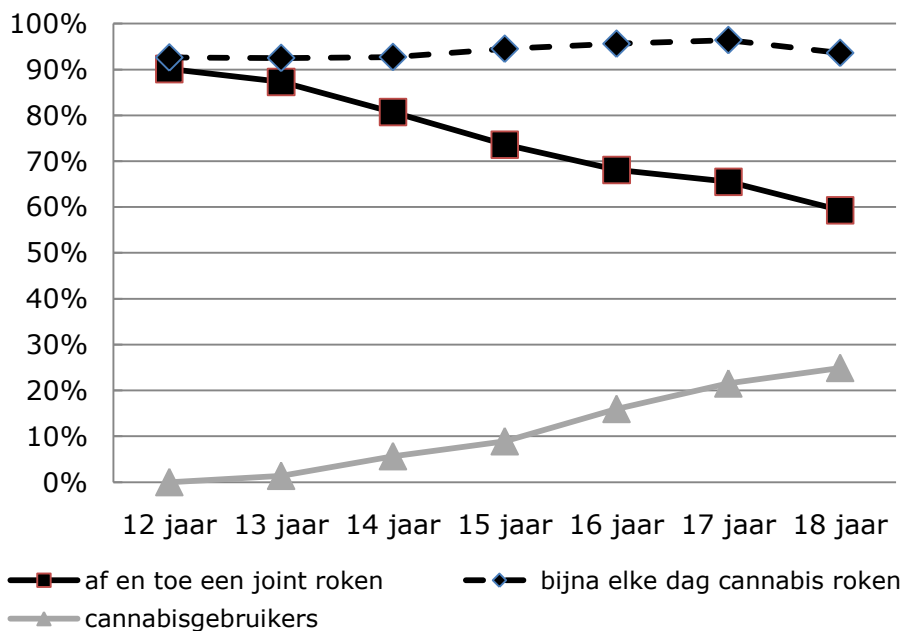
¹²⁷ Elke dag 1 à 2 glazen (eerder) schadelijk: ASO: 61,7%, TSO/KSO: 51,0%, BSO: 46,8%; dagelijks 4 of 5 glazen alcohol drinken (eerder) schadelijk: ASO: 95,6%, TSO/KSO: 91,3%, BSO: 82,2%; elk weekend meer dan 5 glazen (eerder) schadelijk: ASO: 81,0%, TSO/KSO: 70,7%, BSO: 64,9%.

¹²⁸ Elke dag 1 à 2 glazen (eerder) schadelijk: nooit gedronken: 63,2%; niet meer gedronken laatste jaar: 63,6%; laatste jaar gedronken: 53,0%; dagelijks 4 of 5 glazen alcohol drinken (eerder) schadelijk: nooit gedronken: 84,5%, niet meer gedronken laatste jaar: 89,3%, laatste jaar gedronken: 89,9%; elk weekend meer dan 5 glazen (eerder) schadelijk: nooit gedronken: 79,8%, niet meer gedronken laatste jaar: 83,7%, laatste jaar gedronken: 72,7%.

1.3. Cannabis

- alle leerlingen** 69,0% van alle leerlingen meent dat af en toe een joint roken (eerder) schadelijk is. Bijna elke dag cannabis roken vindt 89,5% van de leerlingen (eerder) schadelijk (tabel 19a-b).
- jongens/ meisjes** Meer meisjes dan jongens menen dat zowel occasioneel cannabisgebruik als bijna dagelijks gebruik (eerder) schadelijk is¹²⁹. Het verschil is voor dagelijks cannabisgebruik kleiner dan voor occasioneel gebruik (tabel 19a-b).
- leeftijdsgroepen** Met de leeftijd daalt het percentage leerlingen dat vindt dat af en toe een joint roken (eerder) schadelijk is heel sterk. Maar wat betreft de inschatting van de schadelijkheid van bijna dagelijks cannabis gebruiken zijn er geen verschillen in functie van de leeftijd¹³⁰ (Figuur 15) (tabel 19e-f).
- onderwijsvormen** Zowel af en toe cannabis roken als bijna dagelijks schatten meer leerlingen in het ASO als (eerder) schadelijk in dan in de andere onderwijsvormen. Het BSO telt in verhouding de minste leerlingen die deze handelingen schadelijk vinden (tabel 19c-d)¹³¹.
- gebruikers** De laatstejaarsgebruikers schatten de schadelijkheid van af en toe een joint roken het laagst in. Leerlingen die ooit cannabis gebruikten maar daarmee stopten geven een iets hogere inschatting van de schadelijkheid van dagelijks cannabisgebruik dan de andere leerlingen (nooit- en laatstejaarsgebruikers) (tabel 19i)¹³².

Figuur 15: Inschatting van de schadelijkheid van cannabisgebruik, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

¹²⁹ Af en toe een joint roken (eerder) schadelijk: jongens: 74,8%, meisjes: 63,2%; bijna dagelijks cannabis roken (eerder) schadelijk: jongens: 92,7%, meisjes: 86,3%.

¹³⁰ Af en toe een joint roken (eerder) schadelijk: 12 jaar: 90,1%, 18 jaar: 59,3%.

¹³¹ Af en toe een joint roken: (eerder) schadelijk ASO: 72,1%, TSO/KSO: 61,3%, BSO: 55,2%; bijna dagelijks cannabis roken (eerder) schadelijk: ASO: 96,3%, TSO/KSO: 92,5%, BSO: 81,3%.

¹³² Af en toe een joint roken (eerder) schadelijk: nooit gebruikt: 76,6%, niet meer gebruikt laatste jaar: 51,0%, laatste jaar gebruikt: 31,4%; bijna dagelijks cannabis gebruiken (eerder) schadelijk: nooit gebruikt: 89,4%, niet meer gebruikt laatste jaar: 93,5%, laatste jaar gebruikt: 87,6%.

2. Kennis over de effecten van de verschillende middelen

Psychoactieve middelen (tabak, alcohol, sommige medicijnen, illegale drugs) hebben verschillende effecten: ze kunnen ontspannend, stimulerend en/of hallucinogeen inwerken op de gebruiker. We vroegen aan de leerlingen welke effecten tabak, alcohol, cannabis, XTC en speed (amfetamines) hebben op de gebruiker.

We moeten een onderscheid maken tussen de zuiver fysiologische effecten van een middel en de psychologische effecten. Tabak bijvoorbeeld is fysiologisch gezien een stimulerend middel, maar wordt door rokers vaak als kalmerend ervaren en zelfs om die reden gebruikt.

Kanttekening bij de tabellen: de som van de percentages van de antwoorden per middel is groter dan 100% omdat de leerlingen meerdere antwoorden kunnen invullen.

2.1. Alle leerlingen

42% van de leerlingen zegt de effecten van XTC en van amfetamines niet te kennen; 35,9% zegt dit van tabak en 34,8% van cannabis en 17,7% van alcohol (tabel 20a). Met andere woorden, vrij veel leerlingen vinden van zichzelf dat ze weinig weten over deze middelen.

Slechts 9,8% leerlingen weet dat tabak ook een stimulerend middel is. 53,5% duidde het ontspannende effect van tabak aan. 7,8% denkt dat het hallucinogeen werkt (tabel 20a).

44,6% van de leerlingen weet dat alcohol een ontspannend effect heeft. 42,4% zegt dat alcohol de waarneming beïnvloedt. 25,4% meent dat alcohol stimulerend werkt (tabel 20a).

43,4% van de leerlingen weet dat cannabis een hallucinogeen is. 33,9% zegt dat cannabis ontspannend werkt en 14,4% zegt dat het stimulerend werkt (tabel 20a).

35,3% van de leerlingen weet dat XTC stimulerend werkt en 35,7% is op de hoogte van de hallucinogene werking van XTC. 10,4% zegt dat XTC een ontspannend middel is (tabel 20a).

2.2. Leeftijdverschillen

Hoe ouder de leerlingen, hoe meer van hen zeggen dat ze op de hoogte zijn van de effecten van de bevroegde legale en illegale middelen. Toch is er zelfs bij de oudste leerlingen nog een niet onbelangrijke groep die zegt de effecten niet te kennen. Voor XTC en amfetamines is dit 35%, voor tabak 27,6%, voor cannabis 23,2% en voor alcohol 7,4% (tabel 20b).

Met de leeftijd stijgt het percentage van de leerlingen die aanduiden dat tabak, alcohol en cannabis ontspannend werken. Verder zeggen oudere leerlingen meer dan jongere van alle middelen, met uitzondering van tabak, dat ze de waarneming beïnvloeden en van alcohol, XTC en amfetamines dat ze stimulerend werken.

2.3. Geslachtsverschillen

Evenveel jongens als meisjes zeggen dat ze de effecten van tabak, alcohol, cannabis, XTC en amfetamines niet kennen (tabel 20a).

Meer meisjes dan jongens nemen aan dat alcohol en cannabis stimulerende middelen zijn en dat XTC en amfetamines de waarneming beïnvloeden.

Iets meer jongens dan meisjes stellen dat alcohol de waarneming beïnvloedt.

2.4. Verschillen tussen de onderwijsvormen

Er heerst meer onzekerheid over de kennis van de effecten van de bevroegde middelen onder de leerlingen in het BSO dan die van het TSO/KSO. Het ASO telt de meeste leerlingen die zeggen te weten wat deze effecten zijn (tabel 20b).

3. Kennis van de wetgeving rond tabak, alcohol, gokken en cannabis

We stelden de leerlingen ook enkele vragen over specifieke bepalingen in de wetgeving rond tabak, alcohol, gokken en cannabis. De correcte antwoorden op deze vragen staan in de tabellen weergegeven in het grijs.

alle leerlingen

De meeste leerlingen weten dat café-uitbaters geen alcohol mogen schenken aan jongeren onder de 16 jaar en dat aan jongeren onder de 16 jaar geen sigaretten mogen worden verkocht (tabel 21a-b). De wetgeving over krasloten is minder goed gekend: slechts de helft van de leerlingen (49,8%) weet dat krasloten niet mogen worden verkocht aan minderjarigen (-18 jaar) (tabel 21c). Nog minder leerlingen (38,9%) weten dat er géén rookverbod geldt in cafés (tabel 21d). De kennis over de cannabiswetgeving is beter: 62,8% van de leerlingen weet dat cannabisgebruik strafbaar is (tabel 21e)¹³³.

jongens/meisjes

Iets meer jongens dan meisjes zijn op de hoogte van de wetgeving over alcohol schenken en de verkoop van krasloten. Wat betreft tabaksverkoop en roken op café is er geen verschil. Meer meisjes dan jongens weten niet of cannabisgebruik strafbaar is¹³⁴ (tabellen 21a-e).

leeftijdsgroepen

Met het stijgen van de leeftijd, stijgt ook het percentage leerlingen dat deze wetgeving kent (tabellen 21a, c en d). Er is echter geen verschil wat betreft de kennis over de verkoop van tabak aan minderjarigen en de cannabiswetgeving (tabellen 21b en e).

onderwijsvormen

Op de meeste vragen gaven meer leerlingen uit het ASO en het TSO/KSO correcte antwoorden dan leerlingen uit het BSO. ASO en TSO/KSO scoorden vergelijkbaar (tabellen 24a-d). Een uitzondering hierop is de strafbaarheid van cannabisgebruik: in het TSO/KSO zijn iets meer leerlingen hiervan op de hoogte dan in het ASO en in het BSO (tabel 21e)¹³⁵.

¹³³ Verkoop van sigaretten aan jongeren onder de 16 jaar: 91,4%; café-uitbaters geen alcohol mogen schenken aan jongeren onder de 16 jaar: 83,4%; krasloten niet mogen worden verkocht aan minderjarigen: 49,8%; er geldt géén rookverbod in cafés: 38,9%; cannabisgebruik is strafbaar: 62,8%.

¹³⁴ Verkoop van sigaretten aan jongeren onder de 16 jaar: jongens: 90,5%, meisjes: 91,6%; café-uitbaters geen alcohol mogen schenken aan jongeren onder de 16 jaar: jongens: 85,2%, meisjes: 81,5%; krasloten niet mogen worden verkocht aan minderjarigen: jongens: 53,7%, meisjes: 46,0%; er geldt géén rookverbod in cafés: jongens: 39,8%, meisjes: 38,0%; weet niet of cannabisgebruik strafbaar is: jongens: 18,7%, meisjes: 25,3%.

¹³⁵ Cannabisgebruik is strafbaar: ASO: 61,8%, TSO/KSO: 65,2%, BSO: 58,0%.

gebruikers Rokers zijn beter dan niet-rokers op de hoogte van het feit dat er in cafés geen rookverbod heerst en dat men geen sigaretten mag verkopen aan jongeren onder de 16 jaar (tabellen 21g en j). Jongeren die alcohol drinken weten beter dan jongeren die niet drinken dat je onder de 16 jaar geen alcohol mag kopen op café (tabel 21h). Jongeren die krasloten hebben gekocht weten beter dat dit verboden is voor minderjarigen dan jongeren die dit niet hebben gedaan (tabel 21k).

Dat gebruikers beter dan niet-gebruikers zijn geïnformeerd over de desbetreffende wetgeving geldt niet voor cannabis: evenveel jongeren die cannabis gebruiken als diegenen die niet gebruiken weten dat cannabisgebruik strafbaar is. Maar er zijn meer niet-gebruikers die zeggen dat ze het niet weten en dubbel zoveel gebruikers als niet-gebruikers die onterecht menen dat cannabisgebruik niet strafbaar is (tabel 21i).

Als we de kennis over de cannabiswetgeving vergelijken tussen de gebruikers en niet-gebruikers in de verschillende onderwijsvormen, valt op dat gebruikers in het ASO beter op de hoogte zijn dan niet-gebruikers, dat er in het TSO/KSO geen verschil is tussen gebruikers en niet-gebruikers en dat in het BSO gebruikers minder goed geïnformeerd zijn over de cannabiswetgeving dan niet-gebruikers (tabel 21f)¹³⁶. Met andere woorden, het zijn vooral de gebruikers uit het BSO die niet goed op de hoogte zijn van de cannabiswetgeving.

4. Nood aan (meer) informatie

De vorige vragen werden gesteld om een zicht te krijgen op het kennisniveau van de leerlingen over de effecten van een aantal middelen en over de wetgeving ter zake. Daarnaast werd aan de leerlingen ook gevraagd of zij zelf de behoefte ervaren aan meer informatie over tabak, alcohol, medicijnen, cannabis en andere illegale drugs.

Hoewel de kennis van de leerlingen niet zo groot blijkt te zijn, is er blijkbaar toch niet zoveel vraag naar meer informatie. De vraag naar meer informatie was het grootst voor andere illegale drugs dan cannabis: 26,6% van de leerlingen wenst hierover meer informatie. Bijna evenveel leerlingen (24,9%) wensen meer informatie over cannabis, 22,8% over alcohol, 19,0% over medicijnen en 10,4% over tabak (tabel 22a-b).

gebruikers Voor sommige middelen geldt dat de vraag naar meer informatie bij ooit-gebruikers ervan hoger is dan van de nooit-gebruikers. Dat is het geval voor tabak en voor andere illegale drugs dan cannabis. Voor alcohol geldt net het omgekeerde: daar is de vraag het grootst onder ooit-gebruikers. Voor cannabis is er geen verschil in vraag naar meer informatie tussen ooit-gebruikers en nooit-gebruikers¹³⁷ (tabel 22c).

¹³⁶ Cannabisgebruik is strafbaar: niet-gebruikers ASO: 60,9%, niet-gebruikers TSO/KSO: 65,5%, niet-gebruikers BSO: 59,4%; gebruikers ASO: 69,8%, gebruikers TSO/KSO: 64,0%, gebruikers BSO: 52,6%.

¹³⁷ Wil meer weten over tabak: nooit gebruikt: 8,7% - ooit gebruikt: 13,2%; wil meer weten over alcohol: nooit gebruikt: 21,6% - ooit gebruikt: 27,6%; wil meer weten over cannabis: nooit gebruikt: 24,4% - ooit gebruikt: 26,8%; wil meer weten over andere illegale drugs: nooit gebruikt: 25,7% - ooit gebruikt: 38,2%.

Trends in middelengebruik

De leerlingenbevraging loopt al sinds januari 1999, met een onderbreking tijdens het schooljaar 2006-2007. Dit wil zeggen dat we gegevens hebben van negen schooljaren. Omdat we de eerste twee schooljaren met een ietwat andere vragenlijst en een andere verwerkingsmethode werkten, kunnen we de gegevens van de schooljaren pas vanaf schooljaar 2000-2001 met elkaar vergelijken.

Gegevens verzameld over deze periode bevatten heel wat interessante en bruikbare informatie. Zo stellen ze ons in staat om op basis van vergelijkingen trends te ontwaren in middelengebruik en attitudes over drugs en druggebruik. Vanwege de grondige herwerking van de vragenlijst, waarbij een aantal oude vragen zijn weggefallen en er vooral een heel aantal nieuwe vragen werden opgenomen, kunnen we niet alle vragen meenemen in een vergelijking over de jaren heen. De belangrijkste gegevens blijven echter vergelijkbaar.

We zijn nagegaan in hoeverre de levens- en laatstejaarsprevalentie en het regelmatig gebruik van de verschillende middelen is gestegen dan wel gedaald in de bevroegde periode.

Voor de vergelijkingen van de onderwijsvormen op het vlak van trends hebben we voor het laatste schooljaar de leerlingen uit het KSO uit de steekproef geweerd omdat deze leerlingen de voorgaande jaren er ook geen deel van uitmaakten. Het gaat om 68 leerlingen op een totaal van 6.601 leerlingen.

1. Tabaksgebruik

alle leerlingen

De levensprevalentie van tabaksgebruik is gedaald sinds schooljaar 2000-2001, van 53,9% naar 37,8%. Ook de laatstejaarsprevalentie en het dagelijks roken zijn gedaald (respectievelijk van 33,1% naar 24,9% en van 17,0% naar 10,1%) (Figuur 16 en tabel 23a). Hoewel over de hele periode gezien het roken is gedaald, zien we toch een stijging in de laatstejaarsprevalentie tijdens het laatste schooljaar tot het niveau van schooljaar 2004-2005.

jongens / meisjes

De afname in levens- en laatstejaarsprevalentie en dagelijks roken van tabaksgebruik is nog meer uitgesproken voor meisjes dan voor jongens. De stijging in schooljaar '07-'08 van de laatstejaarsprevalentie is sterker bij jongens dan bij meisjes (tabel 23b)¹³⁸.

leeftijdsgroepen

De levens- en de laatstejaarsprevalentie van tabaksgebruik is gedaald in de drie leeftijdsgroepen en in verhouding het sterkst bij de 15-16-jarigen. De stijging in schooljaar '07-'08 van de laatstejaarsprevalentie is terug te vinden in de drie leeftijdsgroepen. Het dagelijks roken is afgenomen bij leerlingen vanaf 15 jaar¹³⁹ (tabel 23c).

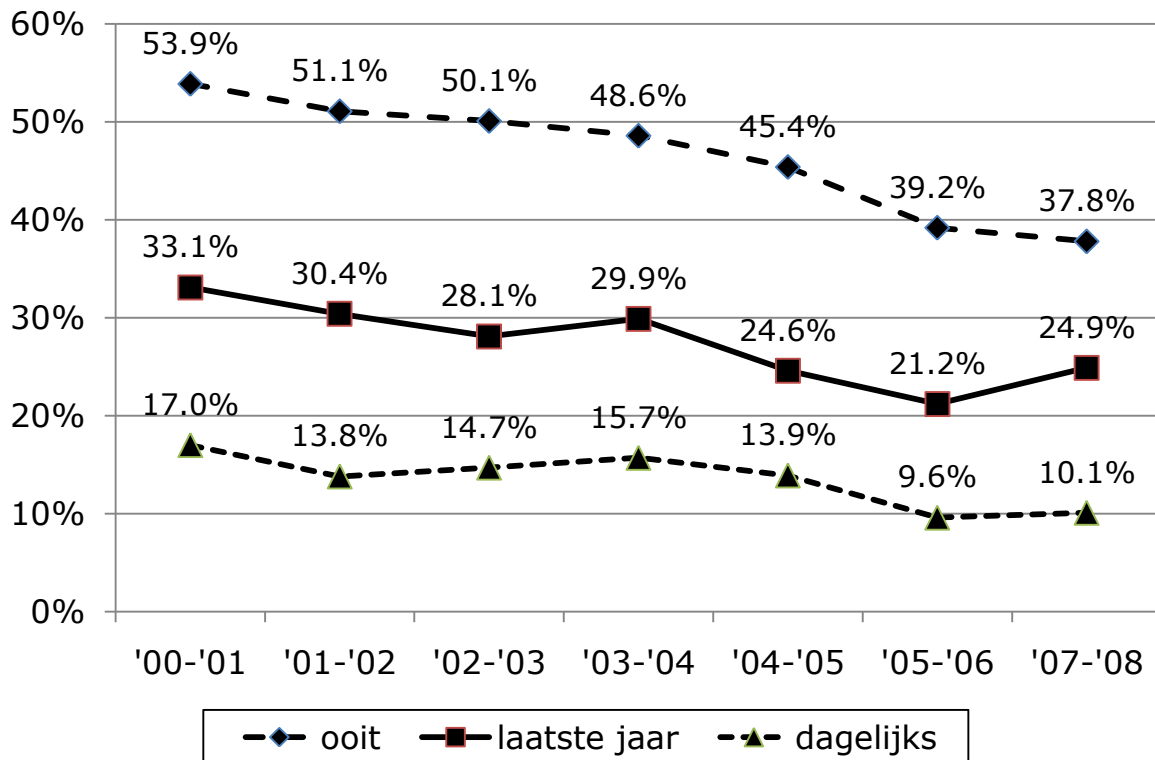
¹³⁸ Levensprevalentie: van 55,5% naar 40,8% bij de jongens en van 52,3% naar 34,8% bij de meisjes; laatstejaarsprevalentie van 31,9% naar 27,1% bij de jongens en van 34,4% naar 22,8% bij de meisjes; regelmatig roken van 15,9% naar 11,2% bij de jongens en van 18,2% naar 9,1% bij de meisjes.

¹³⁹ Levensprevalentie: van 37,7% naar 20,7% (12-14 jaar), van 64,1% naar 40,7% (15-16 jaar) en van 70,6% naar 57,1% (17-18 jaar); laatstejaarsprevalentie van 18,4% naar 10,7% (12-14 jaar), van 41,2% naar 28,0% (15-16 jaar) en van 49,1% naar 39,9% (17-18 jaar); regelmatig roken van 5,4% naar 3,1% (12-14 jaar), van 20,6% naar 9,3% (15-16 jaar) en van 31,7% naar 19,2% (17-18 jaar).

**onderwijs-
vormen**

De daling in tabaksgebruik doet zich het meest uitgesproken voor in het TSO en komt niet voor in het BSO (tabel 23d)¹⁴⁰. Bovendien doet de recente stijging in laatstejaarsprevalentie zich niet voor in het ASO en sterker in het BSO dan in het TSO. Over de jaren heen is dan ook een verschil ontstaan tussen het TSO en het BSO: terwijl het tabaksgebruik door de leerlingen van deze onderwijsvormen in het schooljaar 2000-2001 nauwelijks verschilde, ligt het gebruik sinds enkele jaren duidelijk hoger in het BSO.

Figuur 16: Evolutie in tabaksgebruik sinds schooljaar '00-'01, alle leerlingen, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

2. Alcoholgebruik

**alle leer-
lingen**

Het percentage leerlingen dat ooit alcohol heeft gedronken is gedaald tijdens de voorbije schooljaren (tabel 24a): van 87,1% tijdens schooljaar 2000-2001 tot 78,3% in schooljaar 2007-2008 (Figuur 17). De laatstejaarsprevalentie van alcohol nam in deze periode ook af, maar minder sterk (van 73,5% tot 67,9%).

**jongens /
meisjes**

De daling in levens- en laatstejaarsprevalentie van alcohol is sterker aanwezig bij de jongens dan bij de meisjes¹⁴¹ (tabel 24b).

**leeftijds-
groepen**

Bij de oudste leerlingen (17-18 jaar) doet zich geen daling voor in levens- en laatstejaarsprevalentie van alcohol, maar wel bij de leerlingen tot 16 jaar (tabel 28c)¹⁴².

¹⁴⁰ Levensprevalentie: van 58,4% naar 34,2% (ASO), van 70,3% naar 51,0% (TSO) en van 68,2% naar 63,8% (BSO); laatstejaarsprevalentie van 36,7% naar 22,3% (ASO), van 45,9% naar 34,6% (TSO) en van 47,4% naar 47,4% (BSO); dagelijks roken van 13,7% naar 5,2% (ASO), van 29,1% naar 15,1% (TSO) en van 33,6% naar 28,6% (BSO).

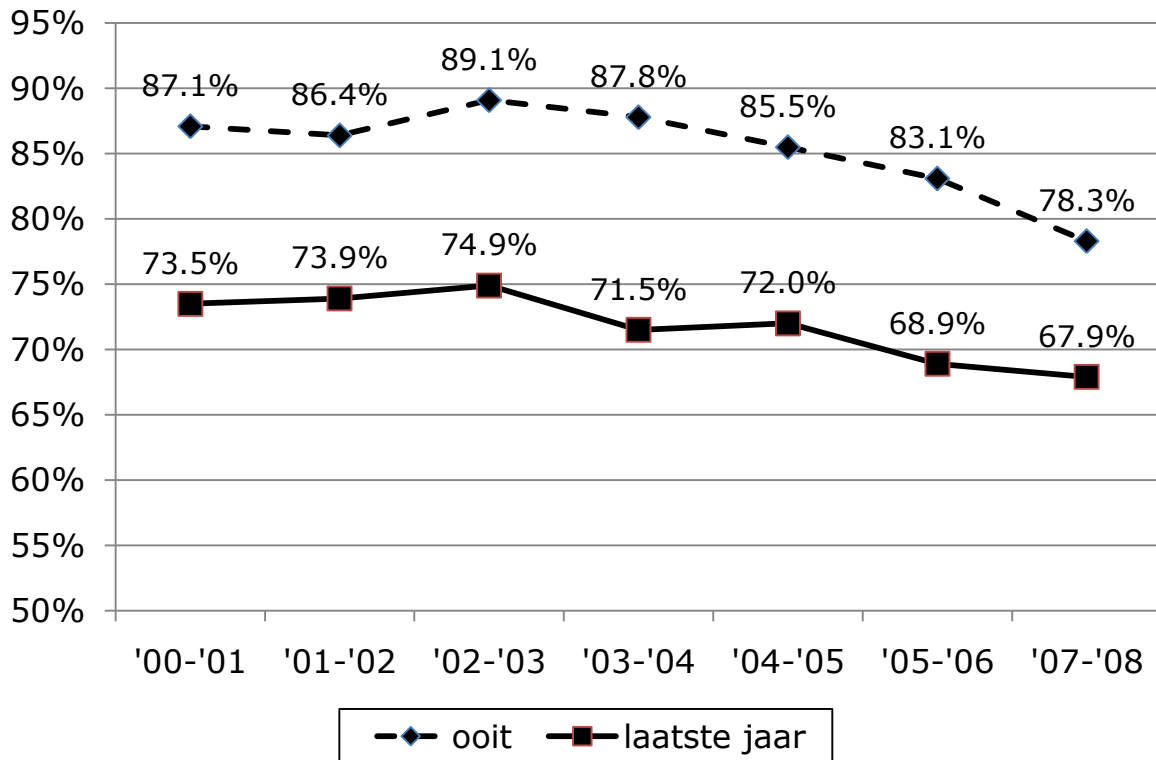
¹⁴¹ Levensprevalentie: van 89,9% naar 79,6% bij de jongens en van 84,3% naar 77,0% bij de meisjes; laatstejaarsprevalentie van 77,0% naar 69,8% bij de jongens en van 69,9% naar 66,1% bij de meisjes.

¹⁴² Levensprevalentie: van 79,1% naar 62,1% (12-14 jaar), van 92,6% naar 86,3% (15-16 jaar) en van 95,3% naar 93,2% (17-18 jaar); laatstejaarsprevalentie van 55,4% naar 45,0% (12-14 jaar), van 86,6% naar 79,4% (15-16 jaar) en van 90,8% naar 88,9% (17-18 jaar).

onderwijs-
vormen

Terwijl de levens- en laatstejaarsprevalentie van alcohol in het BSO niet gewijzigd is tijdens de onderzoeksperiode, zien we in de andere onderwijsvormen een significante afname, die groter is in het TSO dan in het ASO (tabel 24d)¹⁴³. De prevalentiecijfers waren in het schooljaar 2000-2001 duidelijk lager dan in de andere onderwijsvormen, maar doordat ze sindsdien stabiel zijn gebleven terwijl ze in het ASO en het TSO daalden, is dit verschil nagenoeg verdwenen: het is iets, maar niet veel hoger in het ASO en het TSO dan in het BSO.

Figuur 17: Evolutie in alcoholgebruik (ooit en laatste jaar) sinds schooljaar 2000-2001, alle leerlingen, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

3. Gebruik van illegale drugs

3.1. Cannabisgebruik

alle leer-
lingen

De levens- en laatstejaarsprevalentie en het regelmatig gebruik van cannabis zijn stabiel gebleven tussen schooljaar 2000-2001 en schooljaar 2003-2004. De daaropvolgende twee jaren deed zich een daling voor, gevolgd door een stijging in het laatste schooljaar tot het niveau van 2004-2005¹⁴⁴ (tabel 34a en Figuur 18).

Uit de cijfers van de volgende jaren zal moeten blijken of deze stijging een toevallige fluctuatie is of dat het gebruik effectief terug aan het stijgen is.

jongens /
meisjes

De trend die hierboven beschreven staat, is terug te vinden bij zowel jongens als meisjes (tabel 34b).

¹⁴³ Levensprevalentie: van 95,1% naar 89,9% (ASO), van 97,2% naar 89,2% (TSO) en van 86,9% naar 86,8% (BSO); laatstejaarsprevalentie van 87,8% naar 83,7% (ASO), van 89,4% naar 81,2% (TSO) en van 78,2% naar 79,1% (BSO).

¹⁴⁴ Levensprevalentie: tussen '00-'01 en '03-'04 23 à 24%; '05-'06: 15,9%; '07-'08: 20,0%; laatstejaarsprevalentie: tussen '00-'01 en '03-'04 13 à 14%; '05-'06: 8,3%; '07-'08: 11,8%.

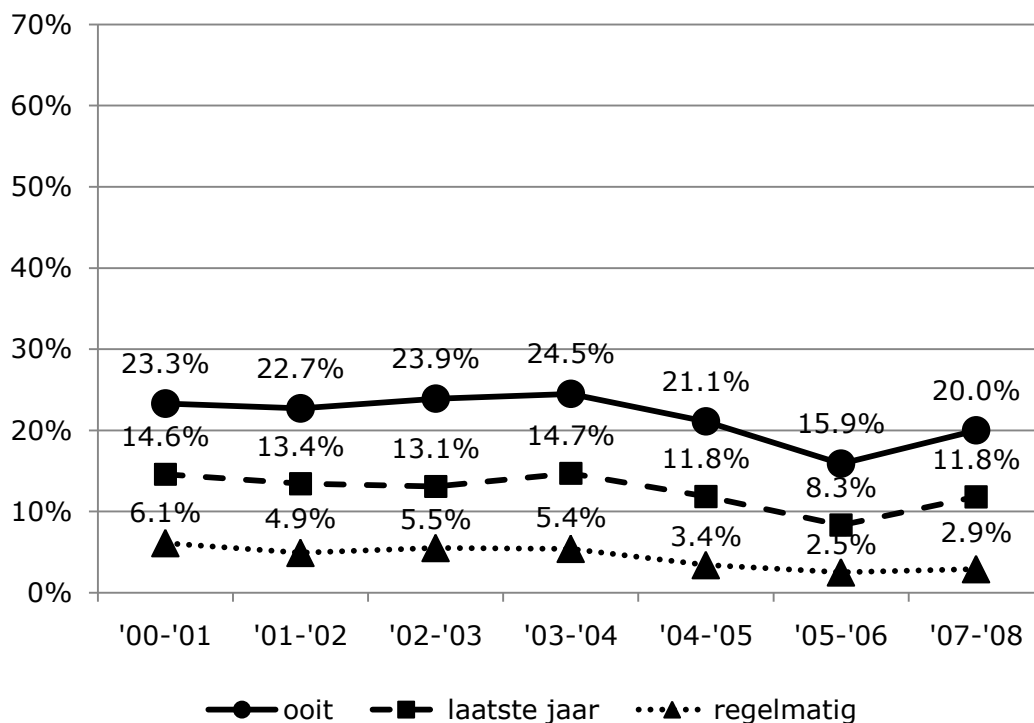
leeftijdsgroepen

De levensprevalentie nam in verhouding sterker af bij de 15-16-jarigen dan bij jongere en oudere leerlingen; de laatstejaarsprevalentie steeg het sterkst bij de oudste leerlingen (17-18 jaar) (tabel 34c).

onderwijsvormen

De laatste drie schooljaren - vanaf schooljaar '03-'04 - was de evolutie in de drie onderwijsvormen gelijklopend, met als enige uitzondering het feit dat het BSO de enige onderwijsvorm was waar het regelmatig gebruik in '07-'08 terug steeg. In de periode daarvoor waren er meer verschillen, waarin echter geen patroon te herkennen valt (tabel 34d).

Figuur 18: Evolutie van levensprevalentie van cannabis sinds schooljaar '00-'01, VAD-leerlingenbevraging, alle leerlingen, schooljaar 2007-2008

3.2. Gebruik van andere illegale drugs dan cannabis

De levens- en laatstejaarsprevalentie van andere illegale drugs dan cannabis ligt duidelijk lager dan die van cannabis. Jaar na jaar zagen we sinds 2002-2003 procentueel een lichte daling van het gebruik (weliswaar niet statistisch significant), met als dieptepunt 2005-2006. In 2007-2008 ligt de prevalentie van het gebruik van andere illegale drugs dan cannabis opnieuw op het niveau van 2004-2005. Op basis van deze cijfers kunnen we (nog) niet spreken van een trend, maar we dienen wel waakzaam te zijn voor de verdere evolutie van dit gebruik (tabellen 35a-d en Figuur 18).

Als we gaan kijken voor welke specifieke illegale drugs deze trend zich voordoet, dan zien we dat de levensprevalentie van **amfetamines** over de hele periode is gedaald, maar dat de laatstejaarsprevalentie, na een lichte daling, sinds '04-'05 opnieuw iets aan het stijgen is (tabel 37a).

De levensprevalentie van **trijpmiddelen** is gedaald na '02-'03 en de laatstejaarsprevalentie vanaf de eerste meting van de leerlingenbevraging (tabel 38a).

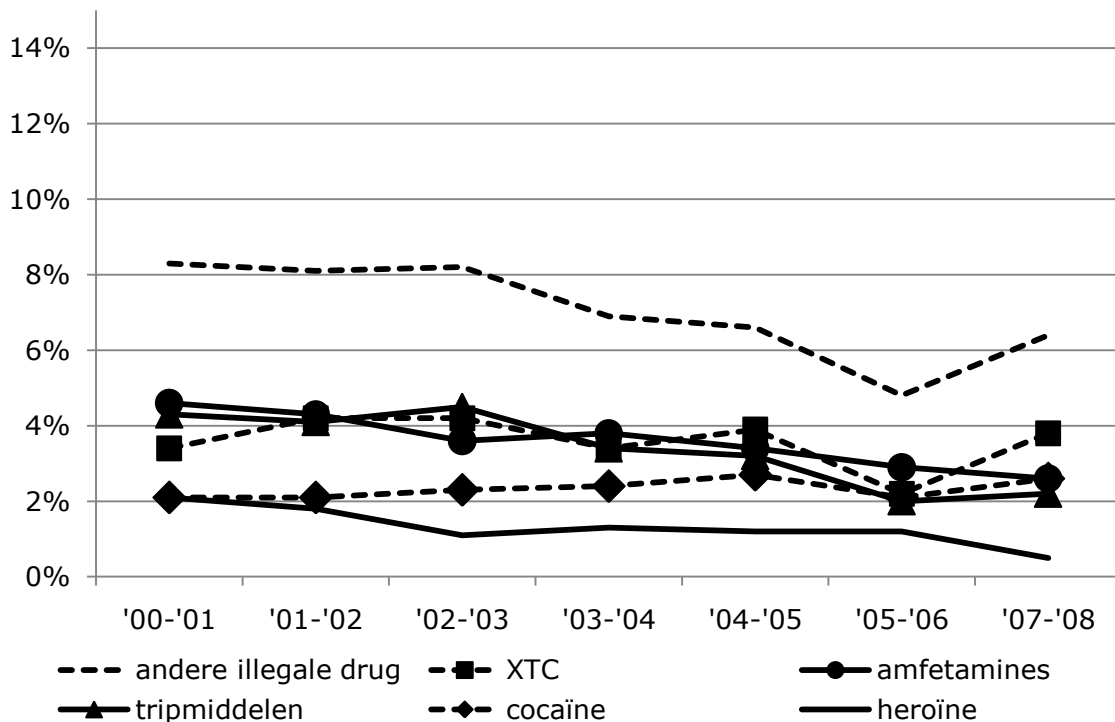
De levensprevalentie van **cocaïne** steeg tussen '00-'01 en '07-'08 licht, met een kleine

tussentijdse daling in '05-'06 (tabel 39a).

De levens- en laatstejaarsprevalentie van **XTC** schommelt over de jaren heen, zonder een duidelijke lijn (tabel 36a).

De levens- en laatstejaarsprevalentie van **heroïne** is over de hele periode gedaald (tabel 40a).

Figuur 19: Evolutie van de levensprevalentie van andere illegale drugs dan cannabis sinds schooljaar '00-'01, alle leerlingen, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

4. (Vermeende) reacties van de omgeving op cannabisgebruik

We stelden de leerlingen de vraag hoe zij denken dat hun beste vrienden zouden reageren indien zij cannabis zouden proberen of gebruiken en welke reactie zij van hun ouders verwachten indien zij cannabis zouden gebruiken. Het gaat dus om de inschatting van de leerlingen van reacties uit hun omgeving.

Om de beschrijving minder complex te maken, spreken we hieronder over afkeuring, geen reactie en goedkeuring, zonder er overal bij te vermelden dat het om een inschatting gaat.

4.1. Beste vrienden en ingeschatte reacties op proberen van cannabis

alle leerlingen

Sinds schooljaar 2000-2001 is het percentage leerlingen dat denkt dat hun beste vrienden het expliciet zouden afkeuren indien ze cannabis zouden proberen gestegen en zijn er in verhouding minder die menen dat ze dit zouden goedkeuren of dat ze er niet op zouden reageren. In 2000-2001 verwachtte 58,7% hierop een afkeurende reactie van hun beste vrienden; tijdens het schooljaar 2007-2008 was dit gestegen tot 71,9% (Figuur 20 en tabel 41a).

**jongens /
meisjes**

De stijging in afkeuring is nog meer uitgesproken bij jongens dan bij meisjes. Bij jongens daalt het percentage leerlingen dat geen reactie verwacht meer dan bij meisjes; bij meisjes is de afname van het percentage dat een goedkeuring verwacht groter dan bij jongens¹⁴⁵ (tabel 41b).

leeftijdsgroepen

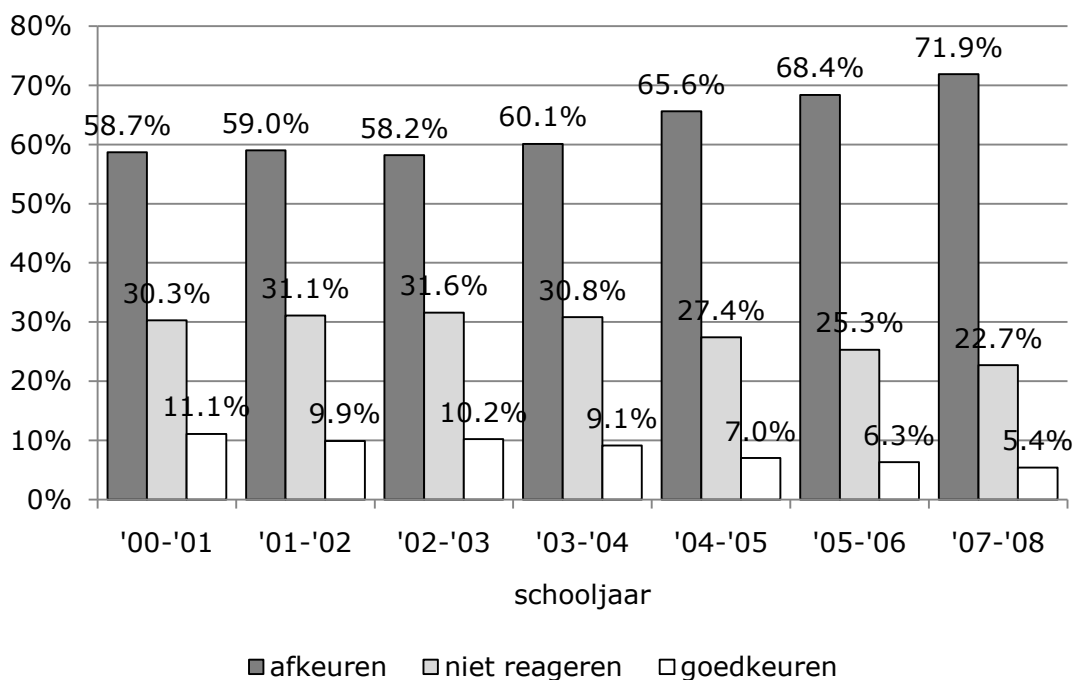
De veranderingen in de verwachte reactie van beste vrienden op proberen van cannabis zijn het sterkst onder de 15-16-jarigen, de leeftijd waarop de beginleeftijd voor cannabis het sterkst stijgt (zie ook paragraaf over beginleeftijd cannabis p. 27)¹⁴⁶. Tijdens schooljaar 2000-2001 verwachtte de helft van de 15-16-jarigen een afkeuring; tijdens het laatste schooljaar was dit toegenomen tot 7 leerlingen op 10.

Bij de jongste leerlingen (12-14 jaar) daalde vooral het percentage leerlingen dat denkt dat hun beste vrienden niet zouden reageren; bij de oudere leerlingen is er daarnaast ook een afname van diegenen die een goedkeuring verwachten (tabel 41c).

onderwijsvormen

Deze trend is terug te vinden in de drie onderwijsvormen, maar het valt wel op dat in het BSO de daling in het percentage dat van hun beste vrienden een expliciete goedkeuring verwacht in verhouding kleiner is dan in het TSO/KSO en ASO¹⁴⁷ (tabel 41d).

Figuur 20: Vermeende reacties van beste vrienden op proberen van cannabis sinds schooljaar 2000-2001, alle leerlingen, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

¹⁴⁵ Jongens: afkeuring van 48,6% naar 64,7%, geen reactie van 38,6% naar 28,2% en goedkeuring van 12,8% naar 7,0%; meisjes: afkeuring van 69,1% naar 79,0%, geen reactie van 21,7% naar 17,3% en goedkeuring van 9,3% naar 3,8%.

¹⁴⁶ 12-14 jaar: afkeuring van 72,7% naar 82,3%, geen reactie van 21,0% naar 15,3% en goedkeuring van 6,3% naar 2,4%; 15-16 jaar: afkeuring van 51,2% naar 70,4%, geen reactie van 34,6% naar 23,3% en goedkeuring van 14,2% naar 6,3%; 17-18 jaar: afkeuring van 42,5% naar 59,1%, geen reactie van 41,8% naar 32,5% en goedkeuring van 15,6% naar 8,4%.

¹⁴⁷ ASO: afkeuring van 50,6% naar 67,9%, geen reactie van 35,8% naar 25,7% en goedkeuring van 13,5% naar 6,4%; TSO: afkeuring van 47,5% naar 66,8%, geen reactie van 38,4% naar 26,7% en goedkeuring van 14,1% naar 6,5%; BSO: afkeuring van 55,3% naar 64,1%, geen reactie van 32,5% naar 27,9% en goedkeuring van 12,1% naar 8,0%.

4.2. Beste vrienden en ingeschatte reacties op cannabisgebruik

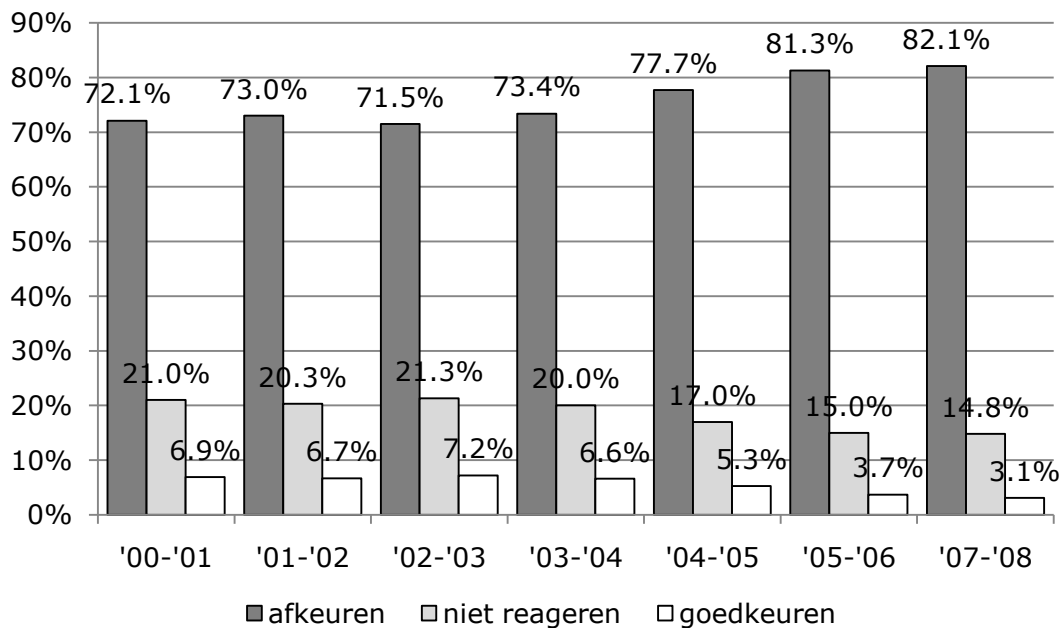
alle leerlingen Een gelijkaardige, maar minder sterke evolutie vinden we in de reacties die leerlingen van hun beste vrienden verwachten indien ze cannabis zouden gebruiken. De stijging in afkeuring wordt verklaard door zowel een daling in goedkeuring als een daling in het uitblijven van enige reactie. Terwijl tijdens het schooljaar 2000-2001 21,0% van de leerlingen geen reactie verwachtte van hun beste vrienden en 6,9% een goedkeuring, is dit tijdens het schooljaar 2007-2008 gedaald tot respectievelijk 14,8% en 3,1%. 82,1% meent dat ze dit zouden afkeuren tegenover 72,1% 7 jaar geleden (tabel 42a en Figuur 21).

jongens / meisjes Hoewel steeds meer meisjes dan jongens verwachten dat hun beste vrienden cannabisgebruik zouden afkeuren, is dit verwachtingspatroon in beide groepen op dezelfde manier geëvolueerd over de jaren heen (tabel 42b)¹⁴⁸.

leeftijdsgroepen Ook in de verschillende leeftijdsgroepen vinden we eenzelfde patroon terug, zij het dat de verschillen bij de jongste leerlingen (12-14 jaar) wat kleiner zijn dan bij de oudere leerlingen (tabel 42c)¹⁴⁹.

onderwijsvormen In het BSO heeft zich een gelijkaardige evolutie in verwachtingspatroon enkele jaren later ingezet dan in de andere onderwijsvormen en het is er ook veel minder duidelijk aanwezig (tabel 42d)¹⁵⁰.

Figuur 21: Vermeende reacties van beste vrienden op cannabisgebruik sinds schooljaar 2000-2001, alle leerlingen, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

¹⁴⁸ Jongens: afkeuring van 63,9% naar 75,1%, geen reactie van 28,0% naar 20,3% en goedkeuring van 8,1% naar 4,6%; meisjes: afkeuring van 80,6% naar 88,9%, geen reactie van 13,8% naar 9,4% en goedkeuring van 5,7% naar 1,7%.

¹⁴⁹ 12-14 jaar: afkeuring van 84,0% naar 89,1%, geen reactie van 12,8% naar 9,5% en goedkeuring van 3,2% naar 1,4%; 15-16 jaar: afkeuring van 65,3% naar 81,4%, geen reactie van 26,4% naar 15,0% en goedkeuring van 8,2% naar 3,6%; 17-18 jaar: afkeuring van 59,5% naar 73,9%, geen reactie van 28,5% naar 21,5% en goedkeuring van 12,0% naar 4,6%.

¹⁵⁰ ASO: afkeuring van 66,8% naar 84,3%, geen reactie van 24,9% naar 13,1% en goedkeuring van 8,2% naar 2,5%; TSO: afkeuring van 63,2% naar 78,7%, geen reactie van 28,7% naar 17,5% en goedkeuring van 8,1% naar 3,8%; BSO: afkeuring van 68,6% naar 70,4%, geen reactie van 21,0% naar 23,5% en goedkeuring van 10,5% naar 6,1%.

4.3. Ouders en ingeschatte reacties op cannabisgebruik

Veruit de meeste leerlingen menen dat hun ouders het zouden afkeuren indien ze cannabis zouden gebruiken. Dat was al zo tijdens schooljaar 2000-2001 en is niet toe- of afgenomen sindsdien en schommelt rond de 98% (tabel 43a).

Er zijn op dit vlak geen verschillen merkbaar tussen jongens en meisjes (tabel 43b), tussen verschillende leeftijdsgroepen (tabel 43c) of tussen verschillende onderwijsvormen (tabel 43d).

4.4. Verschillen in functie van het eigen cannabisgebruik

Jongeren die ooit zelf cannabis gebruikten, hebben - deels uit ervaring - wellicht een beter idee hoe hun beste vrienden zouden reageren indien ze cannabis zouden proberen of gebruiken. Daarom zijn we nagegaan of de eigen ervaringen met cannabis de trend beïnvloedt in verwachte reacties. Met andere woorden, we vroegen ons af in welke mate er bij cannabisgebruikers over de laatste jaren heen ook een tendens is om minder tolerantie te verwachten van hun beste vrienden op hun eigen gebruik. Het is immers niet ondenkbaar dat deze 'verstrenging' enkel optreedt bij niet-gebruikers.

Wat betreft de inschatting van de reacties van de ouders kunnen we deze vergelijking niet maken omdat er te weinig leerlingen zijn die zeggen dat hun ouders cannabisgebruik niet zouden afkeuren.

4.4.1. Reacties van beste vrienden op proberen van cannabis

Sinds schooljaar 2000-2001 is de inschatting van de reacties van de beste vrienden op proberen en gebruik van cannabis het sterkst gewijzigd in de groep van leerlingen die gestopt zijn met cannabisgebruik: er deed zich een stijging voor van het percentage stoppers die een afkeuring van hun beste vrienden verwachten en een daling van het percentage dat denkt dat hun vrienden niet zouden reageren of het zouden goedkeuren. Ook bij de laatstejaarsgebruikers zien we een sterke stijging van het percentage dat een afkeuring verwacht en een daling van het percentage dat een goedkeuring verwacht ('niet reageren' blijft stabiel) (49,9%)¹⁵¹ (tabel 44a).

4.4.2. Reacties van beste vrienden op cannabisgebruik

De stijging in verwachte afkeuring op cannabisgebruik doet zich opvallend genoeg het meest voor bij de leerlingen die het voorbije jaar cannabis gebruikten. Tijdens het schooljaar 2000-2001 meende een kwart van hen (24,9%) dat hun beste vrienden cannabisgebruik zouden afkeuren; tijdens het laatste schooljaar was dit 37,3%. Het percentage cannabisgebruikers dat meent dat hun beste vrienden met goedkeuring zouden reageren is in diezelfde periode gehalveerd van 29,2% naar 15,0%¹⁵² (tabel 44b).

¹⁵¹ Nooit-gebruikers: afkeuring 71,6% ⇒ 82,1%, geen reactie 22,7% ⇒ 15,5%, goedkeuring 5,7% ⇒ 2,4%; stoppers: afkeuring 28,7% ⇒ 49,9%, geen reactie 59,8% ⇒ 42,4%, goedkeuring 11,5% ⇒ 7,7%; laatstejaarsgebruikers: afkeuring 8,7% ⇒ 18,4%, geen reactie 52,7% ⇒ 57,8%, goedkeuring 38,6% ⇒ 23,8%.

¹⁵² Nooit-gebruikers: afkeuring 82,9% ⇒ 90,1%, geen reactie 14,3% ⇒ 8,6%, goedkeuring 2,8% ⇒ 1,3%; stoppers: afkeuring 57,9% ⇒ 69,3%, geen reactie 37,3% ⇒ 26,9%, goedkeuring 4,8% ⇒ 3,8%; laatstejaarsgebruikers: afkeuring 24,9% ⇒ 37,3%, geen reactie 45,9% ⇒ 47,7%, goedkeuring 29,2% ⇒ 15,0%.

Bespreking

We vatten eerst kort samen wat de meest opvallende cijfers zijn wat betreft middelengebruik tijdens het schooljaar 2007-2008, de evolutie van deze cijfers over de laatste jaren en we koppelen deze evolutie terug naar een aantal concrete gezondheidsdoelstellingen die de Vlaamse overheid in samenspraak met de sector in 2006 formuleerde voor het gebruik van tabak, alcohol en illegale drugs. Omdat deze specifieke gezondheidsdoelstellingen zijn gebaseerd op cijfers van de leerlingenbevraging van schooljaar 2004-2005, nemen we dit schooljaar als vertrekpunt voor deze vergelijking.

In het volgende hoofdstuk gaan we vervolgens dieper in op risicofactoren van middelengebruik vanuit de literatuur, hoe we dit hebben vertaald in de vragenlijst en wat de resultaten zijn.

Tot slot gaan we kijken waar die risicofactoren het meest terug te vinden zijn in de bevraagde populatie. Op basis hiervan kunnen we dan een aantal profielen schetsen van groepen die potentieel risico lopen om met middelengebruik in de problemen te komen. Dit laat ons toe om aanknopingspunten voor preventie te formuleren.

1. Schets van het middelengebruik

1.1. Tabak

Een kwart van de leerlingen in het secundair onderwijs in Vlaanderen die jonger zijn dan 16 jaar heeft ooit een sigaret gerookt; bij de leerlingen van 16 jaar en ouder is dit meer dan de helft. 4,5% van de leerlingen jonger dan 16 jaar en 17,3% van de leerlingen van 16 jaar en ouder rookt elke dag. De grootste groep van dagelijkse rokers rookt 6 à 10 sigaretten per dag.

Het percentage rokers stijgt het sterkst tussen 13 en 14 jaar; het dagelijks roken neemt het sterkst toe tussen 16 en 18 jaar.

Ongeveer evenveel jongens als meisjes roken, maar jongens beginnen gemiddeld op jongere leeftijd te roken. De verschillen tussen de onderwijsvormen zijn groter. In vergelijking met het ASO en het TSO/KSO heeft het BSO de hoogste prevalentie, het hoogste percentage dagelijkse rokers, de laagste gemiddelde beginleeftijd en roken de dagelijkse rokers gemiddeld het meeste aantal sigaretten. Voor het ASO geldt net het omgekeerde; het TSO/KSO bevindt zich tussen het BSO en het ASO.

Evolutie sinds schooljaar '00-'01

Tussen schooljaar '00-'01 en schooljaar '07-'08 is zowel de levens- en laatstejaarsprevalentie als het dagelijks gebruik gedaald, maar er deed zich wel een stijging voor in laatstejaarsprevalentie tijdens het laatste schooljaar. Figuur 22 bevat de evolutie tussen schooljaar '00-'01 en '07-'08 van het percentage leerlingen jonger dan 16 in het secundair onderwijs dat het voorbije jaar heeft gerookt sinds schooljaar '00-'01.

Deze evoluties vinden we zowel bij jongens als bij meisjes terug. De levensprevalentie daalde sterker bij meisjes en de laatstejaarsprevalentie in schooljaar '07-'08 steeg meer uitgesproken bij de jongens, waardoor zowel de levens- als de laatstejaarsprevalentie hoger zijn bij de jongens dan bij de meisjes.

Deze tendenzen doen zich ook voor in alle leeftijdsgroepen. De levensprevalentie nam bij alle leerlingen af, maar het sterkst bij de leerlingen van 15-16 jaar; het dagelijks roken

daalde enkel bij de leerlingen vanaf 15 jaar. De stijging in schooljaar '07-'08 van de laatstejaarsprevalentie is terug te vinden in de drie leeftijdsgroepen.

De daling in levensprevalentie is minder sterk in het BSO dan in het ASO en het TSO. Het ASO is de enige onderwijsvorm waar de stijging in laatstejaarsprevalentie tijdens het laatste schooljaar zich niet voordoet. De daling in dagelijks roken is het minst uitgesproken in het BSO. Maar in het TSO is het dagelijks roken in het schooljaar '07-'08 zelfs opnieuw licht gestegen is. In het laatste bevroegde jaar waren er dubbel zoveel dagelijkse rokers in het BSO dan in het TSO, terwijl in '00-'01 ze hierin nauwelijks verschilden.

Gezondheidsdoelstelling (Figuur 23)

"Bij personen van 15 jaar en jonger is het percentage rokers in 2015 niet hoger dan 11% (in het schooljaar 2004-2005 was dit 14,2%)".

Tijdens het schooljaar 2004-2005 rookte 14,2% van de leerlingen van 15 jaar en jonger. Dit cijfer daalde tijdens het daaropvolgende schooljaar tot 12,8% en komt in '07-'08 iets boven de referentiemeting uit (15,0%).

1.2. Alcohol

Alcohol is nog steeds het meest gebruikte van alle psychoactieve middelen. Drie kwart van alle leerlingen heeft ooit een glas alcohol gedronken en meer dan de helft de laatste maand. 8,9% van de leerlingen jonger dan 16 jaar drinkt minstens één keer per week alcohol; bij de leerlingen van 16 jaar en ouder is dit 40,7%.

Alcohol wordt vooral tijdens het weekend gedronken, en nog meer op zaterdag dan op vrijdag. 15,3% van de leerlingen die de maand voor de bevraging dronken, dronk op zaterdag meer dan 6 glazen. Bijna 1 op de 5 laatstemaanddrinkers dronk ook op woensdag en 1 op de 10 van hen ook op de andere dagen tijdens de week.

Tussen 12 en 13 jaar stijgt de prevalentie van alcoholgebruik het sterkst; tussen 15 en 16 jaar neemt het regelmatig drinken het meest toe.

Evenveel jongens als meisjes drinken, maar jongens drinken wel frequenter, drinken meer glazen en beginnen er ook vroeger mee: een kwart van de jongens was jonger dan 12 bij zijn eerste glas alcohol, dat is dubbel zoveel als bij de meisjes. In de groep leerlingen van 16 jaar en ouder drinken dubbel zoveel jongens dan meisjes zowel in de week als in het weekend.

De onderwijsvormen verschillen niet zozeer qua prevalentie en ook de beginleeftijd voor alcohol verschilt niet zoveel. Er zijn echter wel duidelijke verschillen in gebruikspatroon. Zo telt het BSO in verhouding de meeste regelmatige drinkers en het ASO de minste. Verder zijn er in het TSO/KSO en het BSO in vergelijking met het ASO dubbel zoveel leerlingen van 15 jaar en jonger die zowel in de week als in het weekend drinken. Bij de leerlingen van 16 jaar en ouder is de groep die in de week en in het weekend drinkt het grootst in het TSO/KSO en de groep die op geen enkele dag voor de bevraging dronk het grootst in het BSO.

Bier is algemeen gesproken de meest gedronken en de vaakst gedronken alcoholische drank. Bij de jongere leerlingen scoren wijn en alcopops in rangorde hoger dan bij de oudere leerlingen, die eerder bier en sterkedrank drinken. Jongens drinken in dalende volgorde het meest bier, gevolgd door wijn en sterkedrank, meisjes het meest wijn, dan bier en alcopops.

Evolutie sinds schooljaar '00-'01

Sinds schooljaar '00-'01 is de prevalentie gedaald en dit meer bij jongens dan bij meisjes. De prevalentie nam vooral af bij de jongere leerlingen, tot 16 jaar. Figuur 22 bevat de evolutie tussen schooljaar '00-'01 en '07-'08 van het percentage leerlingen jonger dan 16 in het secundair onderwijs dat minstens 1 keer per maand alcohol drinkt sinds schooljaar '00-'01.

Gezondheidsdoelstelling (Figuur 23)

"Bij personen van 15 jaar en jonger is het percentage dat meer dan 1 keer per maand drinkt in 2015 niet hoger dan 20% (in het schooljaar '04-'05 was dit 26,6%)".

⇒ Het percentage leerlingen van 15 jaar en jonger die meer dan één keer per maand alcohol drinken is gedaald sinds '04-'05, van 26,6% tot 23,5%.

1.3. Cannabis

8,3% van de leerlingen jonger dan 16 jaar heeft ooit cannabis gebruikt, tegenover 34,9% van de leerlingen van 16 jaar en ouder. 1 op de 4 gebruikers gebruikt minstens één keer per week cannabis. De meeste regelmatige gebruikers zijn 16 jaar of ouder. Een meerderheid van de laatstemaandgebruikers - zij vormen 6,0% van alle leerlingen - rookt 1 à 2 joints op een dag¹⁵³. In het weekend is de groep die meer joints rookt in verhouding groter¹⁵⁴.

De prevalentie van cannabis stijgt het sterkst tussen 15 en 16 jaar en regelmatig gebruik het sterkst tussen 17 en 18 jaar.

Gebruik komt meer voor in het weekend dan tijdens de week, maar het verschil is minder groot dan bij alcohol. Dit heeft te maken met het feit dat het vooral leerlingen zijn die regelmatig cannabis gebruiken die ook de week voor de bevraging gebruikten. Meer dan de helft van de occasionele gebruikers gebruikte helemaal niet tijdens deze week tegenover zowat alle regelmatige gebruikers.

De prevalentie van cannabisgebruik ligt hoger bij jongens dan bij meisjes en de frequentie nog veel meer. Verder zijn er meer jongens die bij het eerste cannabisgebruik jonger dan 14 jaar zijn en meer meisjes die dan 16 jaar of ouder zijn.

De prevalentie en de frequentie van cannabisgebruik ligt hoger in het TSO/KSO en het BSO dan in het ASO. Regelmatig cannabisgebruik ligt bovendien in het BSO dubbel zo hoog als in het TSO/KSO. Meisjes die regelmatig cannabis gebruiken, zijn voornamelijk in het TSO/KSO en het BSO te vinden, want in het ASO zijn de regelmatige gebruikers vrijwel allemaal jongens.

Bovendien telt het ASO de meeste leerlingen die bij het eerste cannabisgebruik 16 jaar of ouder zijn en het BSO de meeste die dan jonger dan 14 jaar zijn.

Er zijn in de drie onderwijsvormen in verhouding evenveel leerlingen die in het weekend cannabis gebruiken, maar het BSO heeft de meeste leerlingen die daarnaast ook tijdens de week gebruiken en het ASO de minste.

¹⁵³ Zo rookte 23,0% van de laatstemaandgebruikers op maandag voor de bevraging cannabis; 16,5% rookte 1 à 2 joints en 6,5% rookte meer dan 2 joints.

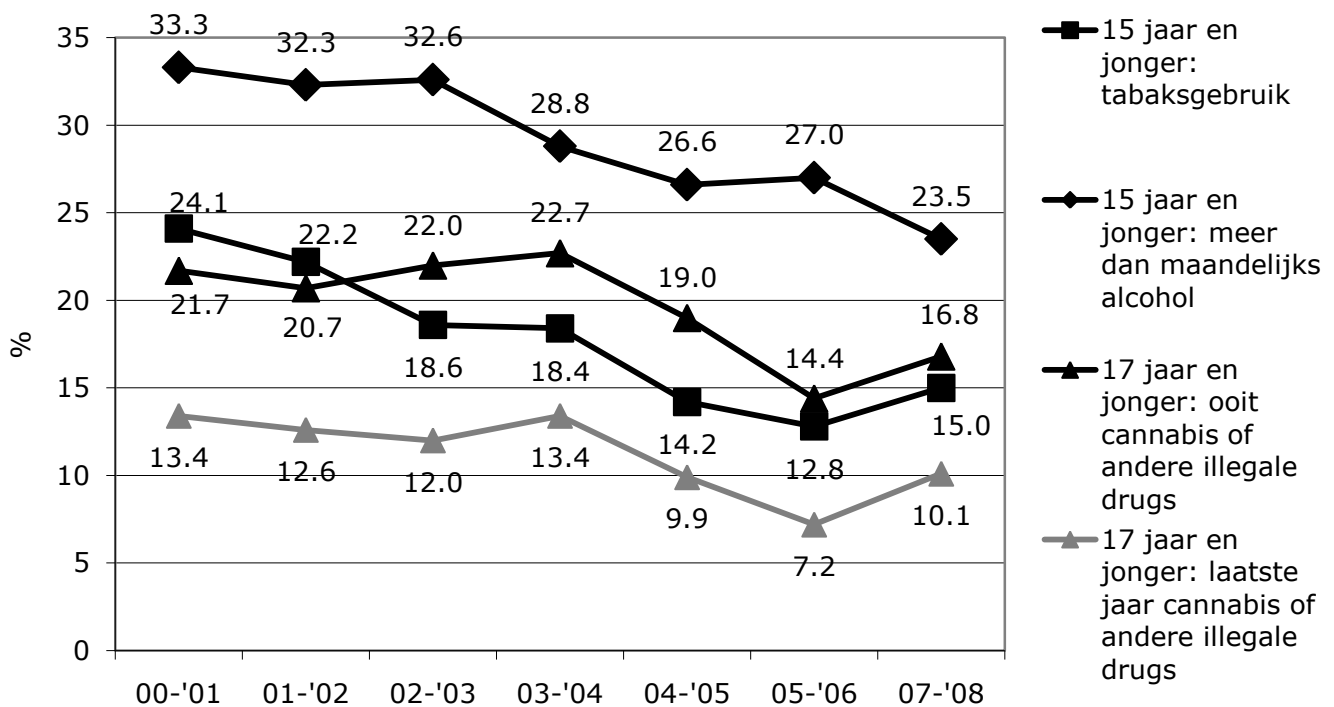
¹⁵⁴ Op zaterdag voor de bevraging bijvoorbeeld rookte 44,5% van de laatstemaandgebruikers cannabis; 27,5% hield het bij 1 à 2 joints, maar 17,1% rookte er meer dan 2.

Evolutie sinds schooljaar '00-'01

Tussen schooljaar '03-'04 en '05-'06 daalde de levens- en laatstejaarsprevalentie en het regelmatig gebruik van cannabis, om in het laatste schooljaar ('07-'08) opnieuw te stijgen tot het niveau van schooljaar '04-'05.

De levensprevalentie daalde het meest bij de 15-16-jarigen; de laatstejaarsprevalentie het meest bij de 17-18-jarigen. In tegenstelling tot het ASO en het TSO, steeg in het BSO tijdens het laatste schooljaar het regelmatig cannabisgebruik opnieuw, terwijl dit toch al hoger lag dan in de andere onderwijsvormen. Met andere woorden, de kloof tussen de onderwijsvormen wat betreft regelmatig gebruik is over de jaren heen groter geworden¹⁵⁵.

Figuur 22: Evolutie in middelengebruik tussen schooljaar '00-'01 en '07-'08, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

1.4. Andere illegale drugs dan cannabis

Over de totale populatie gezien is het gebruik van andere illegale drugs dan cannabis in het secundair onderwijs in Vlaanderen een beperkt gegeven. 6,4% heeft één van deze drugs ooit gebruikt en 3,1% tijdens het jaar voor de bevraging. 3,8% gebruikte ooit XTC (2,0% het laatste jaar) en 2,6% ooit amfetamines en cocaïne (respectievelijk 1,3% en 1,2% het laatste jaar).

Gebruik van deze middelen doet zich in hoofdzaak voor bij de oudere leerlingen (15+). De levensprevalentie ligt hoger bij de 17-18-jarigen dan bij de 15-16-jarigen, maar de laatstejaars- en de laatstemaandprevalentie verschillen niet tussen beide groepen.

¹⁵⁵ In '00-'01: regelmatig cannabis: ASO: 6,9%, TSO/KSO: 9,6%, BSO: 10,8%; in '07-'08: regelmatig cannabis: ASO: 1,4%, TSO/KSO: 4,8%, BSO: 8,2%.

Gebruik van andere illegale drugs dan cannabis komt veel meer voor bij jongens dan bij meisjes. Dit geldt voor elk van de bevroegde illegale drugs.

Gebruik van elk van de andere illegale drugs dan cannabis doet zich meer in het BSO dan in het TSO/KSO, waar het meer voorkomt dan in het ASO. Een uitzondering hierop vormt GHB; de (lage) prevalentie daarvan verschilt niet tussen het TSO/ KSO en het BSO.

Evolutie sinds schooljaar '00-'01

Tussen schooljaar '02-'03 en '05-'06 deed zich een daling voor in de levens- en laatstejaarsprevalentie van andere illegale drugs dan cannabis, om in '07-'08 opnieuw te stijgen tot het niveau van '04-'05. Het gaat vooral om de stimulerende middelen, met name amfetamines en cocaïne. Het gebruik van tripmiddelen en heroïne is ook het laatste jaar nog verder gedaald. De prevalentie van XTC kende over de jaren heen lichte schommelingen, zonder een bepaalde trend.

1.5. Cannabis en andere illegale drugs

In de gezondheidsdoelstellingen worden cannabis en andere illegale drugs samen genomen. In dit syntheserapport bespreken we cannabis afzonderlijk van de andere illegale drugs, omdat het gebruik van cannabis erg verschilt van de andere illegale drugs.

20,4% van alle leerlingen heeft ooit cannabis en/of een andere illegale drug gebruikt, 12,2% gebruikte ze tijdens het jaar voor de bevraging en 8,4% tijdens de maand voor de bevraging (tabel 6c). De verschillen tussen jongens en meisjes, tussen de verschillende leeftijden en tussen de onderwijsvormen zijn gelijk aan die voor het gebruik van cannabis (zie p. 69).

Evolutie sinds schooljaar '00-'01

De levensprevalentie van cannabis en/of andere illegale drugs is '00-'01 en '07-'08 gedaald van 21,7% tot 16,8%. Tot '03-'04 is de levensprevalentie stabiel gebleven, gevolgd door een daling tot '05-'06; het laatste jaar is het terug gestegen, maar het blijft nog onder het cijfer van voor '03-'04. Figuur 22 bevat de evolutie tussen schooljaar '00-'01 en '07-'08 van het percentage leerlingen jonger dan 18 in het secundair onderwijs dat ooit en het voorbije jaar cannabis of een andere illegale drug heeft gebruikt.

De laatstejaarsprevalentie van cannabis en/of andere illegale drugs is - net zoals het ooit-gebruik - stabiel gebleven tot '03-'04; daarna daalde het tot '05-'06 en is het het laatste jaar terug gestegen tot het niveau van '05-'06 (Figuur 22).

Gezondheidsdoelstelling (Figuur 23)

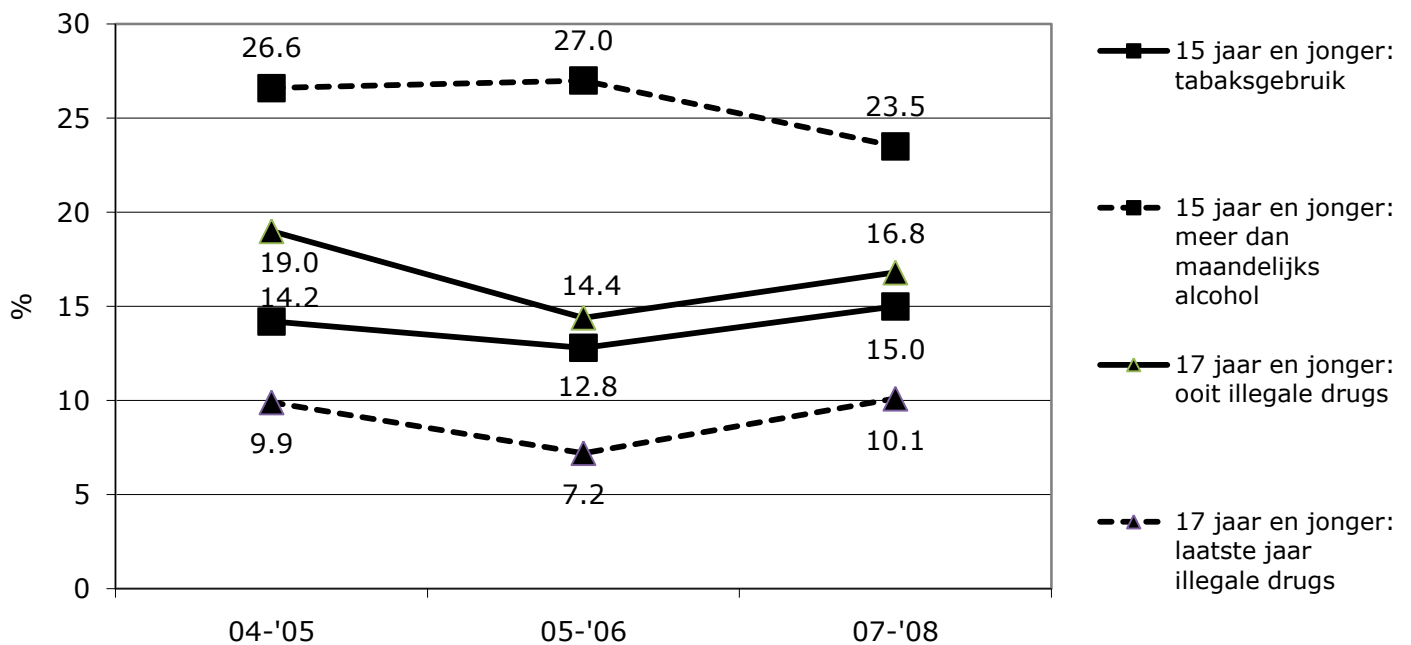
"Bij personen van 17 jaar en jonger is het percentage dat ooit cannabis of een andere illegale drug heeft gebruikt in 2015 niet hoger dan 14% (in het schooljaar '04-'05 was dit 19%)."

"Bij personen van 17 jaar en jonger is het percentage dat 12 maanden voor de bevraging cannabis of een andere illegale drug heeft gebruikt in 2015 niet hoger dan 7% (in het schooljaar '04-'05 was dit 9,9%)."

⇒ De levensprevalentie van cannabis en andere illegale drugs is tussen schooljaar '04-'05 en '05-'06 gedaald, gevolgd door een stijging in '07-'08, met als nettoverschil nog steeds een daling, van 19,0% tot 16,8%.

⇒ Voor de laatstejaarsprevalentie zien we eerst een daling in '05-'06 en daarna een stijging in '07-'08, met een status quo (9,9% - 10,1%).

Figuur 23: Gezondheidsdoelstellingen van de Vlaamse overheid voor tabak, alcohol en illegale drugs, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

2. Risicofactoren in verband met middelengebruik

Sommige jongeren lopen meer risico om te gaan gebruiken dan andere. Experimenteren met psychoactieve middelen maakt weliswaar deel uit van de adolescentie, maar de problemen die dit experimenteergedrag met zich kunnen meebrengen, mogen niet worden onderschat. Niet iedere jongere die experimenteert met alcohol en illegale drugs krijgt hierdoor in dezelfde mate problemen. Verschillende factoren spelen hierbij een rol en deze factoren zijn onderling sterk gelieerd en komen zelden geïsoleerd voor. In Tabel 3 staat een overzicht van de belangrijkste risico- en beschermende factoren (Edmonds, Sumnall, McVeigh, & Bellis, 2005).

Tabel 3: Overzicht van risico- en beschermende factoren bij middelengebruik (Edmonds, Sumnall, McVeigh, & Bellis, 2005)

	risicofactoren	beschermende factoren
omgevingsfactoren	hoge beschikbaarheid lage socio-economische status peers ¹⁵⁶ die drugs gebruiken peers met delinquent gedrag	ondersteunende volwassen vrienden ondersteunende peers hoge socio-economische status
familiale factoren	ouders die middelen misbruiken en deviant gedrag stellen weinig ouderlijk toezicht weinig disciplinaire maatregelen familiale conflicten / echtscheiding lage verwachtingen van ouders ontwrichting van de familie, waaronder ook tewerkstelling	afwezigheid van verlies of scheiding hechte familiebanden ouder-kindgehechtheid hoge ouderlijke supervisie en monitoring
persoonsgebonden factoren	op jonge leeftijd deviant gedrag, roken en alcohol drinken op jonge leeftijd seksuele contacten op jonge leeftijd beginnen met gebruik van illegale drugs snelle escalatie van middelengebruik positieve verwachtingen en kennis over middelengebruik geschiedenis van gedragsproblemen	hogere beginleeftijd voor deviant gedrag of middelengebruik negatieve verwachtingen en cognities over middelengebruik religieuze betrokkenheid
persoonlijkheidsfactoren	stress / spanningen depressie agressie impulsiviteit / hyperactiviteit antisociale persoonlijkheid mentale gezondheidsproblemen	hoge zelfwaarde lage impulsiviteit rustig temperament
schoolgebonden factoren	lage schoolresultaten lage schoolaspiraties weinig betrokkenheid bij de school afwezigheid, liegen en spijbelen weinig ondersteuning vanuit de opleiding	goede relatie met leerkrachten hoge schoolaspiraties hoge verwachtingen van de ouders voor schoolresultaten hoge prestaties op school goede ondersteuning vanuit de opleiding

Een aantal van deze risicofactoren komen aan bod in de vragenlijst van de leerlingenbevraging, zijn: beschikbaarheid, middelengebruik van vrienden, vroege beginleeftijd van middelengebruik, escalatie van gebruik (frequent en overvloedig gebruik, gebruik ook op weekdays).

¹⁵⁶ leefstijlgenoten

Wanneer alcohol of andere drugs worden gebruikt als een (negatieve) manier om met stress en negatieve gebeurtenissen om te gaan, verhoogt dit het risico op problemen. Daarom is het interessant na te gaan in hoeverre risicofactoren voorkomen bij jongeren die om deze reden alcohol en/of cannabis gebruiken.

Tot slot, door negatieve ervaringen als gevolg van het gebruik van alcohol en van illegale drugs rechtstreeks te bevragen, krijgen we een zicht op in welke mate het gebruik al tot problemen heeft geleid. In Tabel 5 op p. 80 staan per risicofactor en per product geïnventariseerd bij welke subpopulaties deze het meest voorkomen en die hieronder worden besproken.

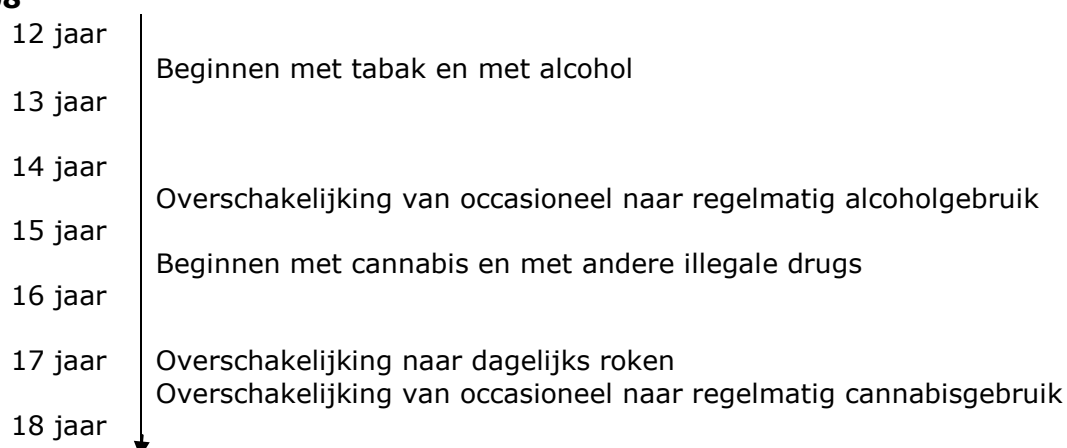
2.1. Beginleeftijd

Hoe jonger iemand is bij het eerste gebruik van een bepaald middel, hoe groter het risico op latere problemen als gevolg van dit gebruik. Dit heeft onder andere te maken met het feit dat de hersenen van adolescenten niet zijn volgroeid en dat het gebruik van psychoactieve middelen het ontwikkelingsproces van de hersenen negatief kan beïnvloeden (Lubman, Yücel, & Hall, 2007). Het is dus ook belangrijk om de evolutie in beginleeftijd nauwgezet te volgen en om in preventie - naast ontrading - onder meer ook te focussen op het uitstellen van de beginleeftijd.

Uit de leerlingenbevraging blijkt dat in het secundair onderwijs de beginleeftijd voor tabak en alcohol het sterkst stijgt tussen 12 en 13 jaar en voor cannabis en andere illegale drugs tussen 15 en 16 jaar. De overgang naar dagelijks tabaksgebruik en naar regelmatig cannabisgebruik neemt het meest toe tussen 17 en 18 jaar; de overgang naar regelmatig alcohol drinken enkele jaren eerder, namelijk tussen 14 en 15 jaar.

Tabel 4 bevat een schematisch overzicht van de belangrijkste scharniermomenten (op populatieniveau) voor het begin van gebruik van tabak, alcohol, cannabis en andere illegale drugs en van de overgang van occasioneel naar dagelijks (tabak) / regelmatig (alcohol- en cannabis-)gebruik¹⁵⁷.

Tabel 4: Volgorde van scharniermomenten in het gebruik van tabak, alcohol, cannabis en andere illegale drugs, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

¹⁵⁷ Voor andere illegale drugs dan cannabis is er geen overgang opgenomen van occasioneel naar regelmatig gebruik, aangezien deze voor de meesten niet plaatsvindt tijdens het curriculum in het secundair onderwijs.

Verder blijkt dat een jonge beginleeftijd samenhangt met een verhoogde kans op het gebruik van andere psychoactieve middelen. Zo tonen de gegevens een verband aan tussen een jonge beginleeftijd voor tabak en het gebruik van cannabis, tussen een jonge beginleeftijd voor alcohol en het gebruik van cannabis en van andere illegale drugs.

Bepaalde subgroepen bij wie de gemiddelde beginleeftijd lager ligt zijn bijgevolg groepen met een verhoogd risico.

Zo zijn er meer jongens dan meisjes die hun eerste sigaret roken voor de leeftijd van 12 jaar en dubbel zoveel jongens dan meisjes die hun eerste glas alcohol drinken voor hun twaalfde. Er zijn ook meer jongens dan meisjes die jonger waren dan 14 toen ze voor het eerst cannabis gebruikten. Wat betreft andere illegale drugs doet zich geen geslachtsverschil voor.

In het BSO beginnen jongeren gemiddeld vroeger met roken en met cannabisgebruik dan in de andere onderwijsvormen en die in het ASO later dan in de andere. Wat betreft het eerste glas alcohol en het eerste gebruik van andere illegale drugs dan cannabis zijn er geen verschillen tussen de onderwijsvormen.

2.2. Gebruikspatronen

Hoe vaker iemand een psychoactief middel gebruikt en hoe meer deze persoon gebruikt, hoe groter de kans dat hij/zij door dit gebruik problemen krijgt. Een bijkomende indicatie is wanneer iemand het gebruik niet beperkt tot het weekend, maar ook tijdens de week gebruikt.

In de vragenlijst zijn daarom vragen opgenomen over de frequentie en hoeveelheid van gebruik en over de dagen waarop wordt gebruikt (enkel voor alcohol en voor cannabis).

2.2.1. Tabak

Voor tabak is dagelijks gebruik een sterke indicatie voor afhankelijkheid en verder het aantal sigaretten dat men rookt. In verhouding is de groep dagelijkse rokers in verhouding groter dan de regelmatige gebruikers voor de andere middelen. Dit heeft te maken met het sterk verslavend karakter van tabak. Van jongeren die niet dagelijks roken is de kans groot dat ze in de toekomst dagelijks zullen roken (of stoppen met roken).

De onderwijsvormen verschillen vooral – en zeer sterk – van elkaar in het aandeel van dagelijkse rokers: dat is het hoogst in het BSO en het laagst in het ASO. Het TSO/KSO telt 3 keer zoveel dagelijkse rokers als het ASO en het BSO bijna 6 keer zoveel als het ASO. Bovendien zijn er grote verschillen tussen de rokers in de drie onderwijsvormen in het aantal sigaretten dat ze roken. 4 keer zoveel leerlingen in het TSO/KSO dan in het ASO roken meer dan 10 sigaretten per dag en in het BSO zelfs 8 keer zoveel.

2.2.2. Alcohol

51,3% van de leerlingen dronk geen alcohol in de week voor de afname van de bevestiging. 28,6% dronk enkel in het weekend en de rest (17,9%) dronk zowel in de week als in het weekend. Het gebruik op woensdag springt iets boven de andere weekdays uit. Diegenen die ook in de week dronken, drinken gemiddeld ook meer glazen in het weekend dan de leerlingen die enkel in het weekend drinken.

Van de 17-18-jarigen dronk 30,0% ook in de week en van de 15-16-jarigen 19,8%. Gemiddeld drinken de oudste leerlingen meer glazen dan de jongere en binnen elke leef-

tijdsgroep diegenen die ook in de week drinken meer dan diegenen die het drinken beperken tot het weekend.

Het verschil tussen jongens en meisjes wat betreft alcohol is vooral een verschil in drankpatroon, waarbij jongens meer risicovol gedrag stellen: meer jongens van 16 jaar en ouder dan meisjes van die leeftijd drinken niet alleen in het weekend maar ook tijdens de week en ze drinken gemiddeld ook meer glazen.

Van de -16-jarige meisjes die de laatste maand alcohol dronken zijn er in verhouding meer die zowel in de week als in het weekend drinken, terwijl meer meisjes van 16 jaar en ouder hun alcoholgebruik beperken tot het weekend.

Hoewel van de onderwijsvormen het BSO in verhouding de meeste leerlingen heeft die regelmatig drinken, telt het TSO/KSO de meeste leerlingen die zowel in de week als in het weekend drinken en drinken deze leerlingen op weekdays gemiddeld ook meer glazen dan de andere. In het weekend drinken de leerlingen van het TSO/KSO en het BSO ongeveer evenveel glazen.

2.2.3. Cannabis

Van de kleine groep leerlingen die in de week voor de afname van de bevraging cannabis gebruikte - vrijwel allemaal leerlingen van 15 jaar en ouder - zijn er iets meer die ook in de week gebruikten dan diegenen die enkel in het weekend gebruikten. Dat heeft wellicht te maken met het feit dat het hier in hoofdzaak om regelmatige gebruikers gaat. De meesten roken 1 à 2 joints op een dag. Diegenen die ook in de week gebruikten, roken gemiddeld meer joints dan diegenen die enkel in het weekend rookten.

Regelmatig cannabisgebruik blijft grotendeels beperkt tot leerlingen van 16 jaar en ouder en komt drie keer meer voor onder jongens dan onder meisjes. De meeste regelmatige cannabisgebruikers zijn terug te vinden in het TSO/KSO en het BSO. In het ASO zijn er bovendien nauwelijks meisjes die regelmatig cannabis gebruiken. Het percentage dat ook in de week gebruikt ligt in het TSO/KSO bovendien dubbel zo hoog als in het ASO en in het BSO 4 keer zo hoog. In het BSO is de risicogroep dus het grootst en in het ASO het kleinst.

Ongeveer evenveel leerlingen van 15-16 jaar als van 17-18 jaar rookten enkel in het weekend cannabis, maar dubbel zoveel van de oudsten gebruikten daarnaast ook tijdens de week.

2.2.4. Andere illegale drugs

Regelmatig gebruik van andere illegale drugs dan cannabis komt nauwelijks voor in het secundair onderwijs (tussen 0,0% en 0,3% van alle leerlingen). We kunnen dus geen risicogroepen op basis van regelmatig gebruik van deze middelen omschrijven. Het gebruik van illegale drugs is op zich uiteraard risicogedrag en polydruggebruik is eerder regel dan uitzondering bij gebruik van andere illegale drugs dan cannabis.

2.3. Middelengebruik door vrienden

Eén van de betere voorspellers van middelengebruik vormt het gebruik van de vrienden (Coggans & MCKellar, 1994). In de groei naar volwassenheid worden vrienden steeds belangrijker, wat met zich meebrengt dat vrienden in toenemende mate het gedrag van jongeren - en dus ook hun middelengebruik - mee beïnvloeden (Kinable, 2006).

Bij de keuze van hun vrienden brengen jongeren culturele elementen mee vanuit hun sociale achtergrond en hun thuissituatie. Er doet zich een interactie voor tussen jongeren die hun sociale netwerken kiezen en de invloed van familiale factoren: ze kiezen de vrienden namelijk op basis van gelijkenissen in visie, overtuigingen, verwachtingen, waarden en gedrag, allemaal factoren die onder meer mee worden bepaald door de omgeving waarin hij opgroeit (Lilja, Larsson, Wilhemsen, & Hamilton, 2003).

Uit de gegevens blijkt dat er een duidelijk verband bestaat tussen het eigen middelengebruik en dat van de vrienden. Leerlingen die roken en alcohol drinken hebben meer vrienden die roken, drinken en maandelijks dronken zijn dan leerlingen die niet roken of drinken. De meeste rokers en drinkers hebben ook enkele vrienden die cannabis gebruiken. Meer dan de helft van de cannabisgebruikers heeft vrienden die ook andere illegale drugs gebruiken en zeer weinig gebruikers van andere illegale drugs hebben vrienden die geen legale of illegale middelen gebruiken.

2.4. Beschikbaarheid

De beschikbaarheid van tabak, alcohol en illegale drugs heeft een objectieve en een subjectieve dimensie.

De subjectieve dimensie van de beschikbaarheid geeft weer in welke mate mensen denken dat ze deze middelen gemakkelijk kunnen kopen, vinden,...

In de vragenlijst vroegen we de leerlingen naar hun subjectieve beleving van de mate waarin ze denken gemakkelijk aan cannabis en andere illegale drugs te geraken.

De objectieve dimensie van de beschikbaarheid heeft onder meer te maken met het wetgevend kader, maar daarnaast ook met de mate waarin deze wetgeving wordt gecontroleerd en met de illegale markt.

2.4.1. Subjectieve beschikbaarheid

Opvallend veel leerlingen - veel meer dan enkel de gebruikers - denken dat ze gemakkelijk aan cannabis en aan andere illegale drugs zouden geraken. 38,8% van de leerlingen meent dat ze gemakkelijk aan cannabis zouden geraken en 28,6% (ook) aan andere illegale drugs.

Er is uiteraard een verband met het eigen gebruik: jongeren die deze middelen gebruiken, moeten deze ergens vandaan halen. Maar van de jongeren die nog nooit cannabis hebben gebruikt denkt toch nog 26,1% dat ze gemakkelijk aan cannabis kunnen geraken. Hetzelfde geldt voor andere illegale drugs.

De subjectieve beschikbaarheid is groter bij jongens die nooit cannabis / andere illegale drugs gebruikten dan bij meisjes die deze nooit gebruikten. Bij ooit-gebruikers is er geen geslachtsverschil in subjectieve beschikbaarheid.

De subjectieve beschikbaarheid is groter in het ASO en het TSO/KSO en het laagst in het BSO, en dit zowel bij ooit- als bij nooit-gebruikers.

Hoe ouder de leerlingen, hoe meer van hen zeggen aan cannabis/andere illegale drugs te kunnen geraken. Dit verschil is veel groter bij de leerlingen die deze middelen nooit gebruikten dan bij diegenen die dat wel al deden. Bovendien blijkt dat de kleinere leeftijdsverschillen bij de ooit-gebruikers grotendeels aan de duur van het gebruik toegeschreven kunnen worden.

2.4.2. Objectieve beschikbaarheid

Dat de verkoop of het gebruik van een bepaald middel wettelijk verboden is, betekent niet dat personen voor wie die verbod geldt dit middel niet zullen gebruiken. Onderzoek toont wel aan dat een wettelijke beperking het gebruik op populatieniveau doet dalen (Wagenaar, Toomey, & Erickson, 2005). Hoe beter men controleert op de naleving van de wetgeving, hoe groter dit effect (Stimson, Grant, Couquet, & Garrison, 2007).

Aangezien de beschikbaarheid van psychoactieve middelen mee het gebruik bepalen, is het niet alleen belangrijk dat er een duidelijke wetgeving is voor (de verkoop en het gebruik van) tabak, alcohol en illegale middelen, maar ook dat die gekend is (goed wordt gecommuniceerd) en wordt nageleefd / gecontroleerd.

De vragenlijst peilt naar de kennis van leerlingen over bepaalde wetgevende bepalingen over tabak, alcohol, cannabis en krasloten.

2.4.2.1. WETGEVING TABAK

Tabaksproducten mogen volgens de wet niet worden verkocht aan jongeren onder de 16 jaar. Ondanks het feit dat ze in principe geen tabaksproducten mogen kopen, heeft 25,2% van deze leerlingen ooit gerookt en neemt de beginleeftijd het meest toe tussen 12 en 13 jaar. 4,5% van de -16-jarigen rookt zelfs dagelijks.

91,4% van de leerlingen weet dat aan jongeren onder de 16 jaar geen sigaretten mogen worden verkocht.

2.4.2.2. WETGEVING ALCOHOL

Cafébazen mogen geen alcohol met schenken aan jongeren onder de 16 jaar. Toch heeft twee derde van leerlingen jonger dan 16 ooit alcohol gedronken en stijgt de beginleeftijd het sterkst tussen 12 en 13 jaar.

83,4% van de leerlingen is ervan op de hoogte dat café-uitbaters geen alcohol mogen schenken aan jongeren onder de 16 jaar.

De alcoholwetgeving zegt dat sterkedranken niet mogen worden geschonken aan minderjarigen (-18 jaar) en ook niet mogen worden verkocht of gratis uitgedeeld. Omdat alcopops sterkedrank bevatten, vallen ze onder deze wetgeving. Dit betekent concreet dat supermarkten geen sterkedranken of alcopops mogen verkopen aan minderjarigen en dat promoteteams op festivals of feesten ze ook niet gratis mogen uitdelen aan minderjarigen.

Ondanks de alcoholwetgeving heeft iets minder dan de helft van de leerlingen onder de 18 jaar ooit sterkedrank gedronken en iets meer dan de helft ooit alcopops. Bovendien zijn alcopops populairder onder de jongere leerlingen dan onder de oudere.

2.4.2.3. CANNABISWETGEVING

Bezit en gebruik van cannabis is in alle omstandigheden verboden voor minderjarigen (-18 jaar). Ook voor **meerderjarigen** is cannabis nog steeds verboden, maar aan het bezit van cannabis voor eigen gebruik wordt de laagste vervolgingsprioriteit gegeven.

Toch heeft in het secundair onderwijs in Vlaanderen 45,1% van de 18-jarigen ooit cannabis gebruikt en stijgt de prevalentie het sterkst tussen 15 en 16 jaar en het regelmatig gebruik tussen 17 en 18 jaar.

62,8% van de leerlingen weet dat cannabisgebruik strafbaar is.

2.4.2.4. KRASLOTEN

Casino's en speelautomatenhallen (niet te verwarren met de lunaparken) zijn verboden voor personen jonger dan 21 jaar. Om te mogen spelen op bingo en one-ball in drankgelegenheden (cafés) moet men minimum 18 jaar zijn. Deze leeftijdsgrens geldt ook voor alle spelen van de Nationale Loterij.

Ondanks het feit dat gokautomaten en krasloten van de Nationale Loterij volgens de wet verboden zijn voor jongeren onder de 18 jaar, heeft 25,4% van de leerlingen jonger dan 18 al op gokautomaten gespeeld en 46,6% van hen ooit een kraslot gekocht.

Slechts 49,8% van de leerlingen weet dat krasloten niet mogen worden verkocht aan jongeren onder de 18 jaar.

2.5. Motieven voor gebruik

Een aantal leerlingen gebruikt alcohol en cannabis om dronken/stoned te worden of als copingstrategie. Onderzoekers vonden dat gebruikers die cannabis gebruikten als copingstrategie veel meer psychische problemen hadden dan gebruikers die cannabis gebruikten omwille van sociale motieven (Brodbeck, Matter, Page, & Moggi, 2007). Dat dit wellicht ook opgaat voor alcohol, blijkt uit de resultaten: zowel voor cannabis als voor alcohol geldt dat copingmotieven in verhouding meer worden aangehaald door leerlingen die gemiddeld meer gebruiken en die ook tijdens de week gebruiken en ook samenhangen met het beleven van negatieve ervaringen als gevolg van dat gebruik.

Copingmotieven, zowel voor alcohol- als voor cannabisgebruik, komen meer voor bij jongens dan bij meisjes. Het aantal copingmotieven stijgt ook met de leeftijd: hoe ouder de leerlingen, hoe meer van hen gebruik hanteren als copingstrategie. Daarnaast vinden we in het TSO/KSO en in het BSO in verhouding meer leerlingen dan in het ASO die om die redenen drinken. Voor cannabis komt daarbij ook nog een verschil tussen het BSO en het TSO/KSO, met in het BSO in verhouding meer copingmotieven.

2.6. Negatieve ervaringen als gevolg van middelengebruik

Een aantal leerlingen heeft het jaar voor de bevraging negatieve ervaringen beleefd als gevolg van het gebruik van alcohol of illegale drugs. Er is een verband tussen de frequentie en hoeveelheid van gebruik en met zowel in de week als in het weekend gebruiken. Hoe groter het gebruik en de gebruiksfrequentie, hoe groter het risico op dergelijke negatieve ervaringen.

Bovendien is er een verband tussen negatieve ervaringen als gevolg van alcoholgebruik en negatieve ervaringen als gevolg van het gebruik van illegale drugs.

Leerlingen die gebruiken om dronken/stoned te worden of als copingstrategie, lopen meer risico om negatieve ervaringen te beleven als gevolg van hun gebruik.

De verschillen tussen de onderwijsvormen manifesteren zich voor een aantal ervaringen anders bij de niet-regelmatige drinkers dan bij de regelmatige. Van de regelmatige drinkers kwam een aantal negatieve ervaringen het meest voor in het TSO/KSO (ziek worden, eigendommen vernielen, ongewenst seksueel contact), terwijl van de niet-regelmatige drinkers een aantal zich het meest voordeden in het BSO (ziek worden, eigendommen vernielen, ruzie of gevecht, ongewenst seksueel contact).

Tabel 5: Risicofactoren in bepaalde subpopulaties, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2007-2008

	tabak	alcohol	cannabis	andere illegale drugs
Lagere beginleeftijd	Jongens>meisjes BSO>TSO/KSO>ASO	Jongens>meisjes	Jongens>meisjes BSO>TSO/KSO>ASO	
Gebruikspatronen	Leeftijd ~ risico BSO>TSO/KSO>ASO	Leeftijd ~ risico 16 jaar en ouder: jongens>meisjes Jonger dan 16 jaar: TSO/KSO&BSO>ASO + meisjes	Leeftijd>15 jaar BSO>TSO/KSO>ASO Jongens>meisjes Meisjes jonger dan 16 jaar	
Beschikbaarheid			jongens >meisjes Enkel nooit-gebruikers: leeftijd ~ risico ASO~TSO/KSO>BSO Enkel gebruikers: duur van gebruik ~risico	jongens >meisjes Enkel nooit-gebruikers: leeftijd ~ risico ASO~TSO/KSO>BSO Enkel gebruikers: duur van gebruik ~risico
Copingmotieven		Leeftijd ~ risico Jongens>meisjes TSO/KSO&BSO>ASO ~ week + weekend ~aantal glazen /dag	Leeftijd ~ risico Jongens>meisjes BSO>TSO/KSO>ASO ~ week + weekend ~aantal joints /dag	
Negatieve ervaringen als gevolg van gebruik		Jongens>meisjes Leeftijd ~ risico TSO/KSO&BSO>ASO	Jongens>meisjes Leeftijd ~ risico TSO/KSO&BSO>ASO	Jongens>meisjes Leeftijd ~ risico TSO/KSO&BSO>ASO

2.7. Linken tussen verschillende middelen

Het combineren van het gebruik van verschillende middelen houdt een sterk verband met problematisch gebruik en nog meer wanneer het gebruik in eenzelfde tijdsspanne plaatsvindt (=combigebruik) (Laudens, 2004). De vragenlijst van de leerlingenbevraging laat ons toe om polydruggebruik na te gaan, maar niet combigebruik.

2.7.1. Alcohol - tabak

Mensen met een hoog alcoholgebruik hebben een grotere kans om ook veel tabak te gebruiken (met al de aan tabakgebruik gerelateerde gezondheidsrisico's tot gevolg). Dit effect geldt ook in de andere richting. In een aantal studies is duidelijk aangetoond dat het risico op kanker bij gebruik van tabak en alcohol de som is van de afzonderlijke risico's van roken en drinken om kanker te ontwikkelen (Laudens, 2004).

Slechts weinig leerlingen die geen alcohol drinken, roken. Drie maal zoveel regelmatige alcoholdrinkers dan leerlingen die niet regelmatig drinken roken dagelijks tabak.

Dit verband is sterker bij jongens dan bij meisjes, sterker in het ASO dan in het TSO/KSO, waar het op zijn beurt sterker is dan in het BSO en ook sterker bij leerlingen jonger dan 16 jaar in vergelijking met leerlingen die ouder zijn.

2.7.2. Tabak – cannabis

Uit recent onderzoek blijkt meer en meer dat beginnen met tabak en beginnen met cannabis in veel gevallen ongeveer gelijktijdig gebeurt en dat beide gebeurtenissen elkaar beïnvloeden (Timberlake, et al., 2007). De samenhang tussen roken en cannabisgebruik is dubbel. Enerzijds roken de meeste cannabisgebruikers ook tabak. Dit heeft te maken met het feit dat cannabis meestal samen met tabak wordt gerookt in een joint. Voor jongeren die tabak roken is de stap kleiner naar het roken van cannabis. Anderzijds zijn sommige cannabisgebruikers door cannabis te roken afhankelijk geworden van nicotine en zijn hierdoor tabak beginnen roken (Kinable, 2008).

Deze samenhang blijkt ook uit de cijfers: 20,0% van de leerlingen gebruikte ooit cannabis: 18,9% rookte ooit ook tabak; slechts 1,1% had nog nooit tabak gerookt maar wel ooit cannabis. Deze verhouding¹⁵⁸ is dezelfde voor jongens en meisjes en voor jongere en oudere leerlingen, maar verschilt sterk tussen de onderwijsvormen: in het ASO is de groep die ooit cannabis gebruikte maar nooit tabak in verhouding 3 keer zo groot als in het TSO/KSO en 2,5 keer zo groot als in het BSO¹⁵⁹.

Een ander verband tussen tabak en cannabis is het gegeven dat wie op jonge leeftijd de eerste sigaret rookt, meer risico loopt om ooit cannabis te gebruiken.

Verder beginnen leerlingen die ooit rookten gemiddeld vroeger met cannabis dan leerlingen die nooit tabak hebben gerookt.

2.7.3. Alcohol en cannabis

Uit de cijfers van de leerlingenbevraging blijkt dat er nauwelijks leerlingen zijn die ooit cannabis gebruikten maar geen alcohol drinken. Dit is niet verwonderlijk, aangezien het gebruik van beide middelen sterk toeneemt met de leeftijd en de meeste oudere leerlingen alcohol drinken. Verder is er ook een duidelijke overeenkomst tussen de motieven waarom leerlingen drinken en waarom ze cannabis gebruiken.

Leerlingen die ooit alcohol dronken, beginnen gemiddeld vroeger met cannabis dan leerlingen die nooit alcohol hebben gedronken.

2.7.4. Cannabis – andere illegale drugs

Er bestaat een duidelijk verband tussen het gebruik van cannabis en het gebruik van andere illegale drugs.

Er zijn weinig leerlingen die andere illegale drugs gebruiken, maar geen cannabis.

Hoe vaker leerlingen cannabis gebruiken, hoe groter de kans dat zij ook andere illegale drugs gebruiken. Bijna de helft (45,6%) van de regelmatige cannabisgebruikers van 16 jaar en ouder heeft het jaar voor de bevraging een andere illegale drug gebruikt, tegenover 13,6% van de occasionele gebruikers van dezelfde leeftijd¹⁶⁰.

Leerlingen die ooit een andere illegale drug dan cannabis gebruikten, beginnen gemiddeld op jongere leeftijd met cannabis dan leerlingen die nooit een andere illegale drug gebruikten. De beginleeftijd voor andere illegale drugs is niet verschillend voor gebruikers en niet-gebruikers van cannabis.

¹⁵⁸ $1,1\%/20,0\% = 5,5\%$

¹⁵⁹ ASO: $2,1\%/20,5\% = 10,2\%$; TSO/KSO: $1,1\%/30,7\% = 3,6\%$; BSO: $1,5\%/37,1\% = 4,0\%$

¹⁶⁰ Voor leerlingen jonger dan 16 jaar kon dit verband niet worden onderzocht, aangezien er nauwelijks leerlingen zijn van die leeftijd die andere illegale drugs gebruiken.

2.7.5. Alcohol – tabak en illegale drugs

Er doet zich een verband voor tussen de leeftijd waarop jongeren hun eerste glas drinken en de kans dat ze ooit gaan roken, cannabis en andere illegale drugs gebruiken: wie op jonge leeftijd de eerste keer alcohol drinkt, loopt meer risico om ooit te roken en om ooit cannabis en andere illegale drugs gebruiken.

Besluit

Het syntheserapport van de VAD-leerlingenbevraging is een instrument dat toelaat om de resultaten die op basis van de scholenenquêtes zijn verzameld, te verwerken tot een representatief staal van de Vlaamse jongeren in het secundair onderwijs, zodat jaarlijks cijfers worden bekomen over de omvang, frequentie, motieven,... van middelengebruik door deze jongeren.

Op basis van deze cijfers kunnen we sinds 2000 een aantal evoluties en trends vaststellen.

Daarnaast kunnen de cijfers van het syntheserapport worden gebruikt om de Vlaamse gezondheidsdoelstellingen op het vlak van tabak, alcohol en illegale drugs op te volgen. De cijfers van de syntheserapport 2004-2005 vormen de referentiemeting om de evolutie van het middelengebruik op te volgen tot 2015.

In het schooljaar 2006-2007 was er, omwille van een grondige herwerking van de leerlingenbevraging, uitzonderlijk geen bevraging, zodat we tot nog toe over drie metingen beschikken.

Alcohol is het enige middel dat bij de laatste meting is gedaald. Het ooit-gebruik van illegale drugs (inclusief cannabis) is gedaald vergeleken met 2004-2005, maar gestegen vergeleken met de tussenliggende meting in 2005-2006. Deze stijging is weliswaar niet significant. Tabak en het laatstejaarsgebruik van illegale drugs (cannabis inbegrepen) zijn, na een daling het jaar voordien, in het schooljaar 2007-2008 opnieuw gestegen, waarbij tabak hoger uitkomt dan de referentiemeting en het laatstejaarsgebruik van illegale drugs vrijwel op hetzelfde peil terugkomt. Ook deze stijgingen zijn niet significant.

Hoewel alcohol de sterkste daling kende, is het wel het middel dat procentueel nog het verst is verwijderd van de gezondheidsdoelstelling voor 2015. Het is trouwens nog te vroeg om duidelijke uitspraken te doen over de evolutie van het middelengebruik, zeker gezien het actieplan tabak, alcohol en drugs, dat ter uitvoering van deze doelstellingen werd geformuleerd, nog moet worden opgestart.

De resultaten van de laatste meting nopen tot voorzichtigheid, vooral wat betreft tabak en illegale drugs. Het is immers niet duidelijk of er zich daadwerkelijk een trendbreuk heeft ingezet voor het gebruik van tabak, cannabis en illegale drugs. De resultaten van het schooljaar '08-'09 zullen hierover meer duidelijkheid kunnen verschaffen.

Verder blijkt uit de resultaten dat in bepaalde subpopulaties risicofactoren meer voorkomen dan in andere. Zo lopen jongens meer risico dan meisjes om in de problemen te komen als gevolg van hun gebruik. Ook de onderwijsvorm speelt een rol: in het BSO komen risicofactoren in verhouding meer voor dan in het TSO/KSO, en in het TSO/KSO meer dan in het ASO. Andere kenmerken die kunnen wijzen op een verhoogd risico zijn een jonge beginleeftijd, middelengebruik in de vriendenkring, gebruik van verschillende legale en illegale middelen, het gebruikspatroon (veel en/of frequent gebruiken, ook tijdens de week gebruiken) en gebruik als manier om met moeilijke situaties om te gaan (gebruik als copingmethode).

Geciteerde werken

- Bleeker, A., & Jamin, J. (2003). *Peer educationat dance events. 'Unity' do-it-yourself guide*. Amsterdam: Jellinek.
- Brodbeck, J., Matter, M., Page, J., & Moggi, F. (2007). Motives for cannabis use as a moderator variable of distress among young adults. *Addictive Behaviors* , 32, 1537-1545.
- Coggans, N., & McKellar, S. (1994). Drug use amongst peers: peer pressure or peer preference? *Drugs: Education, Prevention & Policy* , 1(1), 15-26.
- Coggans, N., & MCKellar, S. (1994). Drug use amongst peers: peer pressure or peer preference? *Drugs: Education, Prevention & Policy* , 1(1), 15-26.
- Cuijpers, P. (2002). Effective ingredients of school-based drug prevention programs. A systematic review. *Addictive Behaviors* , 27(6), 1009-1025.
- Department of Health & Human Services. (2002). *Science-based prevention programmes and principles*. Rockville: SAMSHA.
- Edmonds, K., Sumnall, H., McVeigh, J., & Bellis, M. A. (2005). *Drug prevention among vulnerable people*. Liverpool, Verenigd Koninkrijk: National Collaborating Centre for Drug Prevention.
- Geirnaert, M. (2002). Preventiestrategieën. In M. Geirnaert, *Alcohol- en druggebruik: gedifferentieerde aanpak van preventie tot hulpverlening* (pp. 34-52). Mechelen: Kluwer.
- Kinable, H. (2008). *Dossier cannabis*. Brussel: Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen.
- Kinable, H. (2006). *Werken met peers. Dossier*. Brussel: Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen.
- Laudens, F. (2004). *Dossier combigebruik*. Brussel: Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen.
- Lilja, J., Larsson, S., Wilhemsen, B. U., & Hamilton, D. (2003). Perspectives on preventing adolescent substance use and misuse. *Substance Use and Misuse* , 38(10), 1491-1530.
- Lubman, D. I., Yücel, M., & Hall, W. D. (2007). Substance use and the adolescent brain: a toxic combination? *Journal of Psychopharmacology* , 21(8), 792-794.
- Melis, B., & Bertels, J. (1998). *Vriendschap als preventie. JACs werken met jeugdadviseurs*. Berchem: In Petto.
- Stimson, G., Grant, M., Couquet, M., & Garrison, P. (2007). *Drinking in context: patterns, interventions, and partnerships*. New York: Routledge.
- Timberlake, D. S., Haberstick, B. C., Hopfer, C. J., Bricker, J., Sakai, J. T., Lessem, J. M., et al. (2007). Progression form marijuana use to daily smoking and nicotine dependence in a national sample og U.S. students. *Drug and Alcohol Dependence* , 43(2), 64-74.
- VAD. (2006). *Maat in de shit*. Brussel: Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen.
- Wagenaar, A. C., Toomey, T. L., & Erickson, D. J. (2005). Preventing youth access to alcohol: outcomes from a multi-community time series trial. *Addiction* , 100, 335-345.

Bijlage: gezondheidsdoelstelling tabak, alcohol en drugs

Na de gezondheidsconferentie die toenmalig minister van Welzijn en Gezondheid, Inge Vervotte, organiseerde in 2006, formuleerde de Vlaamse overheid, in samenspraak met de sector, concrete gezondheidsdoelstellingen voor het gebruik van tabak, alcohol en illegale drugs. Het actieplan luidt als volgt:

Het Vlaams actieplan tabak, alcohol en drugs 2009-2015 formuleert de volgende gezondheidsdoelstelling met betrekking tot middelengebruik:

"Het realiseren van gezondheidswinst op bevolkingsniveau door tegen het jaar 2015 het gebruik van tabak, alcohol en illegale drugs terug te dringen".

Deze doelstelling werd verder specifiek omschreven per middel (het reële percentage in 2006 wordt telkens vermeld tussen haakjes).

Tabak

- Bij personen van 15 jaar en jonger is het percentage rokers niet hoger dan 11% (in het schooljaar 2004-2005 was dit 14,2%)
- Bij personen van 16 jaar en ouder is het percentage rokers niet hoger dan 20% (in 2004 was dit 27.1%)

Alcohol

- Bij personen van 15 jaar en jonger is het percentage dat meer dan 1 keer per maand drinkt niet hoger dan 20% (in het schooljaar 2004-2005 was dit 26,6%)
- Bij de 15- tot 25-jarigen ligt het percentage jongeren dat minstens 1 keer per week 6 glazen op 1 dag drinkt niet hoger dan 13% (in 2004 was dit 17,3%)
- Bij de mannen van 16 jaar en ouder is het percentage dat meer dan 21 eenheden per week drinkt niet hoger dan 10% (in 2004 was dit 13%)
- Bij de vrouwen van 16 jaar en ouder is het percentage dat meer dan 14 eenheden per week drinkt niet hoger dan 4% (in 2004 was dit 5,5%)

Illegale drugs

- Bij personen van 17 jaar en jonger is het percentage dat ooit cannabis of een andere illegale drug heeft gebruikt niet hoger dan 14% (in het schooljaar 2004-2005 was dit 19%)
- Bij personen van 17 jaar en jonger is het percentage dat 12 maanden voor de bevraging cannabis of een andere illegale drug heeft gebruikt niet hoger dan 7% (in het schooljaar 2004-2005 was dit 9,9%)
- Bij 18- tot 35-jarigen is het percentage dat 12 maanden voor de bevraging cannabis of een andere illegale drug heeft gebruikt niet hoger dan 8% (in 2004 was dit 10,7%)

Het gaat om streefdoelen die, afhankelijk van de kenmerken van product en doelgroep, verder dienen te worden geconcretiseerd. Gebruik terugdringen kan o.m. betekenen:

- voorkomen dat jongeren en jongvolwassenen beginnen te roken, alcohol te gebruiken of illegale drugs te nemen
- beginleeftijd uitstellen
- verantwoordelijk gedrag bevorderen
- vroegtijdige aanpak stimuleren (vb. stoppen met roken, vroegdetectie)
- hulp aanbieden (vroeginterventie, behandeling, terugvalpreventie)
- een gezonde leefomgeving waarborgen